

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 6 din Convenția europeană a drepturilor omului

Dreptul la un proces echitabil
(aspectul civil)

Actualizat la 30 aprilie 2018.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest raport, în format tipărit sau electronic (web), să contacteze publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerea în curs de realizare ale ghidurilor de jurisprudență, vă rugăm consultați documentul „*Traduceri în curs*”.

Prezentul ghid a fost pregătit de Direcția Jurisconsultului Curții și nu obligă Curtea. Poate suferi modificări de formă.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba franceză. Publicat pentru prima dată în mai 2013, prezentul ghid este actualizat periodic, în funcție de evoluția jurisprudenței. Prezenta actualizare a fost finalizată la 30 aprilie 2018.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa www.echr.coe.int (Jurisprudență – Analiză jurisprudențială – Ghiduri privind jurisprudența). Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de twitter al Curții la adresa: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2018

Cuprins

În atenția cititorilor.....	5
I. Domeniu de aplicare: noțiunea „drepturi și obligații cu caracter civil”	6
A. Condiții generale de aplicabilitate a art. 6 § 1.....	6
1. „Contestație” „reală și serioasă” al cărei rezultat este hotărâtor	7
2. Existența unui drept ce poate fi apărut în justiție în dreptul intern	8
3. Caracterul „civil” al dreptului	11
B. Extinderea la alte tipuri de contestații	12
C. Aplicabilitatea art. 6 unei proceduri diferite de de procedura din acțiunea principală.....	16
D. Materii excluse	17
II. Dreptul la o instanță.....	19
A. Dreptul și accesul la o instanță	19
1. Un drept concret și efectiv	20
2. Limitări	24
B. Renunțarea	28
1. Principiu	28
2. Condiții:.....	28
C. Asistență juridică.....	28
1. Acordarea de asistență juridică.....	28
2. Caracterul efectiv al asistenței juridice acordate	29
III. Cerințe instituționale.....	30
A. Noțiunea „instanță”	30
1. Noțiune autonomă.....	30
2. Gradul de jurisdicție.....	31
3. Controlul jurisdicției depline	32
4. Executarea hotărârilor judecătorești	35
a. Dreptul de a pune de îndată în aplicare o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie	35
b. Dreptul de a nu repune în discuție o decizie judecătorească definitivă.....	37
c. Recunoașterea reciprocă și executarea hotărârilor pronunțate în străinătate sau în Uniunea Europeană	37
B. Constituirea potrivit legii	38
C. Independență și imparțialitate.....	39
1. Observații generale	39
2. Instanță independentă.....	39
a. Independența față de puterea executivă	40
b. Independența față de Parlament	40
c. Independența față de părți	41
d. Criterii de apreciere a independenței	41
i. Modul de desemnare a membrilor organismului.....	41
ii. Durata mandatului membrilor organismului.....	41
iii. Garanții împotriva presiunilor externe.....	41
iv. Aparența independenței	42
3. Instanță imparțială.....	42

a. Criterii de apreciere a imparțialității:	42
i. Demersul subiectiv.....	43
ii. Demersul obiectiv	43
b. Situații care pot crea îndoieli privind lipsa de imparțialitate a organului judecătoresc	44
i. Situații de natură funcțională.....	44
α. Exercițarea de funcții de consiliere și judiciare în aceeași cauză	44
β. Exercițarea de funcții judiciare și de funcții extrajudiciare în aceeași cauză	44
χ. Exercițarea unor diferite funcții judiciare	45
ii. Situații de natură personală	46
IV. Cerințe procedurale	47
A. Echitate.....	47
1. Principii generale	47
2. Domeniu de aplicare	49
a. Principii	49
b. Exemple	51
3. Instanța de gradul al patrulea	55
a. Principii generale	55
b. Controlul efectuat de Curte și limitele sale	55
c. Coerența jurisprudenței interne.....	57
4. Contradictorialitatea	58
5. Egalitatea armelor.....	59
6. Administrarea probelor.....	61
a. Declarațiile martorilor	61
b. Expertizele	61
c. Nedezvăluirea de probe	62
7. Motivarea hotărârilor judecătorești.....	63
B. Publicitate	64
1. Ședința	64
2. Pronunțarea	68
C. Durata	69
1. Stabilirea duratei procedurii	69
2. Aprecierea termenului rezonabil	70
a. Principii	70
b. Criterii	71
i. Complexitatea cauzei	71
ii. Comportamentul justițiabilului	72
iii. Comportamentul autorităților competente:	72
iv. Aspecte în joc în litigiu:	73
c. Proceduri de executare	75
Lista cauzelor citate	76

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria *Ghiduri privind jurisprudența*, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de aceasta. În situația de față, prezentul ghid analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 6 (aspectul civil) din Convenția europeană a drepturilor omului („Convenția” sau „Convenția europeană”) până la 30 aprilie 2018. Cititorii vor găsi în ghid principiile-cheie elaborate în materie, precum și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost aleasă dintre hotărârile și deciziile de principiu, importante și/sau recente*.

Hotărârile și deciziile Curții servesc nu numai pentru a soluționa cauzele cu care a fost investită, ci, la modul mai general, pentru a clarifica, a proteja și dezvolta normele Convenției; contribuie astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor asumate de acestea în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și recent, *Jerónovičs împotriva Letoniei* (MC), pct. 109].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul public, probleme care țin de ordinea publică, ridicând standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor care sunt părți ale Convenției [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), pct. 89].

Într-adevăr, Curtea a subliniat rolul Convenției de „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), pct. 156].

Prezentul ghid conține referințe la cuvinte-cheie pentru fiecare articol citat din Convenție sau Protocoalele sale adiționale. Aspectele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o Listă de cuvinte-cheie (*Liste de mots-clés*), provenind dintr-un glosar care conține termeni extrași direct (pentru majoritatea lor) din textul Convenției și din Protocoalele sale.

Baza de date HUDOC (base de données HUDOC) a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Astfel, căutarea după aceste cuvinte-cheie vă va permite să găsiți un grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții în fiecare cauză sunt rezumate după cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în fișa detaliată a documentului. Veți găsi toate explicațiile necesare în *manualul de utilizare HUDOC (manuel d'utilisation HUDOC)*.

* Jurisprudența citată poate fi în una și/sau cealaltă din cele două limbi oficiale (franceză și engleză) ale Curții și ale Comisiei europene a drepturilor omului. Dacă nu se specifică altfel după numele cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond pronunțate de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții și mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile unei Camere care nu sunt definitive la data prezentei actualizări sunt marcate cu un asterisc (*).

Art. 6 din Convenție – Dreptul la un proces echitabil

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției. (...)”

Cuvinte-cheie HUDOC

Drepturi și obligații cu caracter civil (6-1) – A hotărî (6-1) – Contestație (6-1) – Acuzație în materie penală (6-1) – A hotărî (6-1) – Acces la o instanță (6-1) – Proces echitabil (6-1) – Procedură contradictorie (6-1) – Egalitatea armelor (6-1) – Asistență juridică (6-1) – Ședință publică (6-1) – Organizarea unei ședințe (6-1) – Acces interzis presei (6-1) – Acces interzis publicului (6-1) – Necesară într-o societate democratică (6-1) – Protecția moralei (6-1) – Protecția ordinii publice (6-1) – Securitate națională (6-1) – Protecția minorilor (6-1) – Protecția vieții private a părților (6-1) – Măsură considerată absolut necesară (6-1) – Atingere adusă intereselor justiției (6-1) – Termen rezonabil (6-1) – Instanță independentă (6-1) – Instanță imparțială (6-1) – Instanță instituită de lege (6-1) – Hotărâre pronunțată în mod public (6-1)

I. Domeniu de aplicare: noțiunea „drepturi și obligații cu caracter civil”

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la audierea cauzei sale [...] de către o instanță [...] care va decide [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”

A. Condiții generale de aplicabilitate a art. 6 § 1

1. Noțiunea „drepturi și obligații cu caracter civil” nu poate fi interpretată doar printr-o referință la dreptul intern al statului pârât; este vorba de o noțiune „autonomă”, care reiese din Convenție. Art. 6 § 1 se aplică indiferent de calitatea părților, de natura legislației ce reglementează modul de stabilire a „contestației” (lege civilă, comercială, administrativă etc.) și de autoritatea competentă să o soluționeze (instanță de drept comun, organ administrativ etc.) [*Georgiadis împotriva Greciei*, pct. 34; *Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC), pct. 43; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 106].

2. Cu toate acestea, principiul potrivit căruia noțiunile autonome prevăzute în Convenție trebuie să fie interpretate în lumina condițiilor de viață actuale nu autorizează Curtea să interpreteze art. 6 § 1 în sensul că adjectivul „civil”, cu limitele pe care le impune în mod necesar acest adjectiv categoriei „drepturi și obligații” căreia i se aplică acest articol, nu ar fi menționat în text [*Ferrazzini împotriva Italiei* (MC), pct. 30].

3. Aplicabilitatea art. 6 § 1 în materie civilă depinde, în primul rând, de existența unei „contestații” (în limba engleză, „dispute”). În plus, trebuie să se întemeieze pe un „drept” care să poată fi pretins, cel puțin în mod credibil, recunoscut în dreptul intern, indiferent dacă acest drept este sau nu protejat de Convenție. Trebuie să fie vorba despre o contestație reală și serioasă, care poate privi atât existența însăși a dreptului, cât și întinderea sa sau modalitățile sale de exercitare. În sfârșit, rezultatul procedurii trebuie să fie în mod direct decisiv pentru dreptul „civil” în cauză, o legătură foarte slabă ori consecințe îndepărtate nefiind suficiente pentru ca art. 6 § 1 să fie aplicabil [*Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 99; *Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 106].

1. „Contestație” „reală și serioasă” al cărei rezultat este hotărâtor

4. Este necesar ca termenului „contestație” să i se confere o definiție mai degrabă materială decât formală (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 45; *Moreira de Azevedo împotriva Portugaliei*, pct. 66; *Miessen împotriva Belgiei*, pct. 43). Trebuie să se consacre delimitarea realității astfel cum rezultă din circumstanțele fiecărei cauze, dincolo de aparențe și limbajul folosit [*Gorou împotriva Greciei (nr. 2)* (MC), pct. 29; *Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 92]. Cu toate acestea, art. 6 nu se aplică unei proceduri necontencioase și unilaterale, rezervată doar cazurilor în care lipsește un litigiu privind drepturi, deci fără interese contradictorii aflate în joc [*Alaverdyan împotriva Armeniei* (dec.), pct. 35]. Art. 6 nu se aplică nici în cazul rapoartelor unei misiuni de anchetă care are scopul să stabilească și să consemneze fapte care ar putea servi ulterior ca bază pentru acțiunile altor autorități competente – de urmărire penală, statutare, disciplinare sau chiar legislative (chiar dacă aceste rapoarte ar putea să fi afectat reputația persoanelor vizate) (*Fayed împotriva Regatului Unit*, pct. 61).

5. „Contestația” trebuie să fie reală și serioasă (*Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei*, pct. 81; *Cipolletta împotriva Italiei*, pct. 31). Această condiție exclude, de exemplu, o acțiune civilă îndreptată împotriva administrației penitenciarelor doar din cauza simplei prezențe în penitenciar a unor deținuți contaminați cu HIV [*Skorobogatykh împotriva Rusiei* (dec.)]. Astfel, Curtea a considerat reală o „contestație” într-o cauză privind cererea prin care reclamanta solicita procurorului să introducă recurs în casăție; în fapt, Curtea a apreciat că acest demers făcea parte integrantă din ansamblul procedurii care viza despăgubirea persoanei în cauză, în calitate de parte civilă [*Gorou împotriva Greciei (nr. 2)*, (MC), pct. 35].

6. În cazul în care o acțiune se limitează la aspecte legate de respectarea condițiilor de admisibilitate, nu constituie o „contestație” referitoare la drepturi și obligații cu „caracter civil” (*Neshev împotriva Bulgariei* (dec.); *Nicholas împotriva Ciprului* (dec.) și trimiterile la jurisprudență citate). Într-o serie de cauze în care căile de atac interne fuseseră respinse din motive procedurale (lipsa unei căi de atac formulate prealabil sau a sesizării unei instanțe competente), Curtea a considerat că acea „contestație” prezentată în fața instanțelor naționale de către reclamânți nu era nici „reală”, nici „serioasă”, astfel încât art. 6 § 1 nu era aplicabil. În acest sens, a subliniat că respingerea acțiunii era previzibilă și că reclamânții nu aveau nicio șansă să schimbe situația pe care o reclamau [*Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis împotriva Greciei* (dec.); *Arvanitakis și alții împotriva Greciei* (dec.) și *Stavroulakis împotriva Greciei* (dec.)]. Situația este diferită în cauzele în care instanțele naționale (care s-au declarat incompetente) au fost solicitate să se pronunțe pentru prima dată cu privire la problema juridică prezentată [*Markovic și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 100-101]. Lipsa de competență a unei instanțe naționale sesizate poate rezulta, de asemenea, din examinarea aprofundată a dreptului aplicabil [*Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60, 72 și 75].

7. Contestația poate avea, de asemenea, ca obiect atât existența dreptului, cât și întinderea sa sau modalitățile de exercitare (*Bentham împotriva Țărilor de Jos*, pct. 32; *Cipolletta împotriva Italiei*, pct. 31). De exemplu, faptul că statul pârât nu contestă în mod real existența dreptului victimelor torturii să obțină o reparație, ci mai degrabă aplicarea sa extrateritorială, nu exclude posibilitatea ca

acest drept să facă obiectul unei „conestații” în sensul Convenției [*Naît-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 107]. Conestația poate să se refere, de asemenea, la aspecte de fapt.

8. În cauza *Cipolletta împotriva Italiei*, Curtea și-a dezvoltat jurisprudența cu privire la existența unei „conestații” reale și serioase în contextul lichidării administrative a unei societăți. A considerat că este oportun să adopte o nouă abordare care să permită armonizarea jurisprudenței sale în ceea ce privește garanțiile acordate creditorilor, fie în cadrul procedurii falimentului, fie în cadrul lichidării administrative (pct. 33-37).

8. Rezultatul procedurii trebuie să fie hotărâtor în mod direct pentru dreptul în cauză [de ex., *Ulyanov împotriva Ucrainei* (dec.)]. În consecință, o legătură neglijabilă sau repercusiuni îndepărtate nu sunt suficiente pentru a putea invoca art. 6 § 1 [*Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 90]. De exemplu, Curtea a considerat că recursul prin care reclamantii au contestat legalitatea prelungirii autorizației de exploatare a unei centrale nucleare nu intra sub incidența art. 6 § 1, legătura dintre decizia de prelungire a autorizației și dreptul reclamantilor la protecția vieții, a integrității lor fizice și a bunurilor lor fiind „prea subtilă și îndepărtată”, întrucât persoanele în cauză nu au demonstrat că erau personal expuse unui pericol nu doar specific, ci, mai presus de toate, iminent [*Balmer-Schafroth și alții împotriva Elveției*, pct. 40; *Athanassoglou și alții împotriva Elveției* (MC), pct. 46-55; a se vedea, mai recent, *Sdružení Jihočeské Matky împotriva Republicii Ceha* (dec.); pentru un recurs care viza o uzină cu noxe sonore limitate [*Zapletal împotriva Republicii Ceha* (dec.)], sau impactul ecologic ipotetic asupra mediului al funcționării unei uzine de tratare a deșeurilor miniere, a se vedea *Ivan Atanassov împotriva Bulgariei*, pct. 90-95].

9. O procedură disciplinară care nu afectează în mod direct dreptul de a continua exercitarea unei profesii, întrucât aceasta ar presupune instituirea unei alte proceduri, nu este „determinantă” pentru un drept cu caracter civil în sensul art. 6 [*Marušić împotriva Croației* (dec.), pct. 74-75]. În plus, o procedură legată de plagiat desfășurată împotriva autorului unei cărți nu este direct determinantă pentru dreptul civil al autorului de a se bucura de o bună reputație în sensul art. 6 (pct. 72 și 73).

10. În schimb, Curtea a hotărât că art. 6 § 1 era aplicabil unei cauze privind construcția unui baraj care ar fi implicat inundarea satului reclamantilor (*Gorraz Lizarraga și alții împotriva Spaniei*, pct. 46) și într-o cauză privind acordarea unei autorizații de exploatare a unei mine de aur care utiliza o tehnică de extracție bazată pe cianuri, în apropierea satelor reclamantilor (*Taşkın și alții împotriva Turciei*, pct. 133; a se vedea, de asemenea, *Zander împotriva Suediei*, pct. 24-25).

11. Mai recent, într-o cauză privind recursul formulat de o asociație locală de protecție a mediului în vederea anulării unui permis de urbanism, Curtea a constatat că există o legătură suficientă între conestație și dreptul revendicat de persoana juridică în cauză, ținând seama, în special, de statutul reclamantei și al membrilor săi fondatori, precum și de scopul limitat din punct de vedere material și geografic urmărit de aceasta (*L'Érablière A.S.B.L. împotriva Belgiei*, pct. 28-30). În plus, procedura de restabilire a capacității juridice a unei persoane este direct hotărâtoare pentru drepturile și obligațiile sale cu caracter civil [*Stanev împotriva Bulgariei* (MC), pct. 233].

2. Existența unui drept ce poate fi apărut în justiție în dreptul intern

12. Dreptul material invocat de reclamant fața instanței naționale trebuie să aibă o bază legală în statul în cauză [*Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60-61; *Roche împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 119; *Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 91]. Pentru a decide dacă „dreptul” invocat are într-adevăr o bază în dreptul intern, trebuie să se ia ca punct de plecare dispozițiile din dreptul național relevant și interpretarea pe care i-o dau instanțele interne [*Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), pct. 97]. Autoritățile naționale, în special curțile și tribunalele, sunt cele cărora le revine în primul rând sarcina de a interpreta legislația națională. Rolul Curții se limitează la a verifica compatibilitatea cu Convenția a efectelor unei astfel de interpretări. Prin urmare, în afara cazurilor unui arbitrar evident, Curtea nu are competența de a contesta interpretarea legislației interne de către aceste instanțe [*Naît-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 116]. Astfel, în cazul în care instanțele

naționale superioare au analizat pe deplin și convingător natura exactă a restricției în litigiu, întemeindu-se pe jurisprudența relevantă derivată din Convenție și pe principiile care derivă din aceasta, Curtea trebuie să aibă motive foarte serioase pentru a proceda diferit față de aceste instanțe, înlocuind opiniile acestora cu cele proprii cu privire la o problemă de interpretare a dreptului intern și hotărând, contrar acestora, că persoana în cauză putea pretinde că deține un drept recunoscut de legislația internă [*Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60 și 62].

13. În cauza *Naiit-Liman împotriva Elveției* (MC), anumite elemente de drept internațional obligatorii pentru Elveția au fost, de asemenea, luate în considerare de către Curte pentru a concluziona că reclamantul putea pretinde că este titularul unui drept conferit de legislația elvețiană. Curtea s-a bazat în special pe Convenția împotriva torturii a Organizației Națiunilor Unite, întrucât aceasta devenise parte integrantă a ordinii juridice interne ca urmare a ratificării sale de către Elveția, obligând autoritățile naționale să i se conformeze (pct. 108).

14. Este de observat faptul că acesta este dreptul, astfel cum a fost invocat de reclamant în cadrul procedurii interne, care trebuie luat în considerare pentru a evalua aplicabilitatea art. 6 § 1 [*Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), pct. 120]. În cazul în care exista încă de la debutul procedurii, în ceea ce privește existența acestui drept, o contestație reală și serioasă, faptul că instanțele interne au ajuns la concluzia că acest drept nu exista nu privează retroactiv capătul de cerere al reclamantului de caracterul său de a putea fi apărât în justiție [*Z și alții împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 89; a se compara și a se pune în contrast cu *Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 75-76), inclusiv în cazul în care instanțele interne au fost invitate să se pronunțe pentru prima dată asupra chestiunii (*Markovic și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 100-102). Referitor la întrebarea, în eventualitatea unei modificări legislative, privitoare la care este momentul în care e posibil să se stabilească dacă exista sau nu un drept „cu caracter de a fi apărât în justiție”, a se vedea *Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 110.

15. Se poate vorbi despre un „drept” în sensul art. 6 § 1 atunci când un drept material, recunoscut de legislația națională, este însoțit de un drept procedural care îi permite să fie pus în aplicare în instanță [*Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 99]. Caracterul discreționar sau nediscreționar al puterii de apreciere a autorităților le permite să ia în considerare o măsură solicitată de un reclamant, ceea ce se poate dovedi decisiv [*Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 93; *Fodor împotriva Germaniei* (dec.)]. Cu toate acestea, simpla prezență a unui element discreționar în formularea unei dispoziții legale nu exclude, în sine, existența unui „drept” (*Pudas împotriva Suediei*, pct. 34; *Miessen împotriva Belgiei*, pct. 48). În fapt, art. 6 se aplică în cazul în care procedura judiciară se referă la o decizie discreționară care a afectat drepturile reclamantului (*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 69; *Mats Jacobsson împotriva Suediei*, pct. 32).

16. În anumite situații, dreptul național, fără a recunoaște un drept subiectiv unei persoane, îi conferă totuși dreptul la o procedură de examinare, la cererea acesteia, prin care să solicite instanței competente să se pronunțe pe motive cum ar fi arbitrarul, abuzul de putere sau viciile de procedură (*Van Marle și alții împotriva Țărilor de Jos*, pct. 35). Acesta este cazul anumitor decizii în care administrația dispune de o putere discreționară de a acorda sau de a refuza un avantaj sau un privilegiu, legea conferind persoanei dreptul de a sesiza justiția, care, în cazul în care constată caracterul ilegal al deciziei, poate pronunța anularea acesteia. În astfel de cazuri, art. 6 § 1 din Convenție este aplicabil, cu condiția ca avantajul sau privilegiul, odată acordat, să creeze un drept civil [*Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 105]. În această cauză, reclamantul nu avea dreptul să obțină un certificat de securitate, care trebuia să fie emis de autoritățile administrative, dar odată ce a fost emis în vederea preluării funcției sale în Ministerul Apărării, avea dreptul de a contesta revocarea sa.

17. În cauza *Mirovni Institut împotriva Sloveniei*, Curtea a aplicat aceste principii în cadrul unei proceduri de apel de candidaturi pentru obținerea unui grant în cercetare, publicat de autoritatea administrativă (pct. 29). În mod cert, reclamantul nu avea dreptul să primească finanțare, și

examinarea pe fond a diferitelor candidaturi era o chestiune care ținea de puterea discreționară a autorităților. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că reclamantul avea în mod clar dreptul procedural la o selecție periodică și corectă a candidaturilor. Dacă proiectul său ar fi fost selectat, i s-ar fi acordat un drept cu caracter civil. Prin urmare, a concluzionat că art. 6 era aplicabil (pct. 28-30). La nivel mai general, Curtea și-a revizuit jurisprudența în ceea ce privește aplicabilitatea art. 6 în cazul unei proceduri de apel de candidaturi.

18. În schimb, art. 6 nu este aplicabil atunci când legislația națională, fără a conferi un drept, acordă un anumit avantaj care nu poate fi recunoscut în instanță [*Boulois împotriva Luxemburgului* (MC), pct. 96 și 101]. Aceeași situație se produce atunci când unei persoane nu îi este recunoscută de legislația națională decât speranța că îi va fi acordat un drept, acordarea acestuia depinzând de o decizie a autorităților complet discreționară și nemotivată [*Masson și Van Zon împotriva Țărilor de Jos*, pct. 49-51; *Roche împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 122-125; *Ankarcrona împotriva Suediei* (dec.)]. Este de remarcat că, deși există o anumită toleranță din partea autorităților naționale, nu poate exista un „drept” recunoscut de lege de a comite acte interzise de lege (*De Bruin împotriva Țărilor de Jos*, pct. 58).

19. Curtea a precizat următoarele: faptul că o persoană are, la nivel intern, o pretenție care poate da naștere unei acțiuni în justiție poate depinde nu doar de conținutul propriu-zis al dreptului cu caracter civil relevant, astfel cum este definit în dreptul național, ci și de existența unor bariere procedurale („procedural bars”), care împiedică sau limitează posibilitățile de sesizare a unei instanțe cu eventuale plângeri (*Fayed împotriva Regatului Unit*, pct. 65). Într-un astfel de caz, legislația națională recunoaște unei persoane un drept material fără ca, din vreun motiv oarecare, să existe o cale de atac pentru a face să fie recunoscut sau aplicat în justiție. Art. 6 § 1 din Convenție se poate aplica în această ultimă categorie de cauze [*Al-Adsani împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 47; *McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 25]. În schimb, organismele Convenției nu pot crea, prin interpretarea art. 6 § 1, un drept material cu caracter civil care să nu aibă nicio bază legală în statul respectiv [*Roche împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 117; *Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60-61]. În hotărârea *Károly Nagy împotriva Ungariei* [(MC), pct. 60-61], Curtea a reamintit importanța de a se menține distincția între ceea ce este de ordin procedural și ceea ce este de ordin material: oricât de subtilă ar fi aceasta într-o reglementare națională specifică, nu este mai puțin adevărat că această distincție determină aplicabilitatea și, după caz, domeniul de aplicare a garanțiilor prevăzute la art. 6. A confirmat jurisprudența potrivit căreia art. 6 nu poate fi aplicabil limitărilor materiale ale unui drept consacrat de legislația internă [*Roche împotriva Regatului Unit*; *Boulois împotriva Luxemburgului*; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României*, pct. 100].

20. Aplicând distincția dintre limitări materiale și obstacole procedurale în lumina acestor criterii, Curtea a recunoscut, de exemplu, că intrau sub incidența art. 6 § 1 acțiuni civile pentru neglijență îndreptate împotriva poliției (*Osman împotriva Regatului Unit*) sau împotriva autorităților locale [*Z și alții împotriva Regatului Unit* (MC)] și a examinat dacă o limitare specifică (imunitate penală sau exonerare de răspundere) era proporțională din perspectiva art. 6 § 1. În fapt, această imunitate nu este o excepție de la dreptul material, ci un obstacol procedural în ceea ce privește competența instanțelor naționale de a se pronunța cu privire la acest drept [*Al-Adsani împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 48; *Cudak împotriva Lituaniei* (MC), pct. 57]. În schimb, Curtea a afirmat că exonerarea Coroanei de la răspunderea civilă față de membrii forțelor armate reieșea dintr-o limitare materială și că nu exista așadar un „drept” în sensul art. 6 § 1 [*Roche împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 124; a se vedea, de asemenea, *Hotter împotriva Austriei* (dec.); *Andronikashvili împotriva Georgiei* (dec.)]. O declarație privind lipsa de competență a unui sistem juridic spre a soluționa o cerere de despăgubire a unui reclamant a fost examinată în hotărârea *Károly Nagy împotriva Ungariei* (MC), pct. 60. Făcând referire la dreptul național aplicabil în momentul în care reclamantul a introdus acțiunea sa judiciară, Curtea a considerat că declararea lipsei de competență formulată de instanțele naționale nu a fost nici arbitrară, nici vădit nerezonabilă în aceste condiții, reclamantul nu a avut în niciun moment un „drept” despre care se putea pretinde, cel puțin în mod întemeiat, că este recunoscut în dreptul intern

(pct. 75-77). În cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 41, Curtea a recunoscut existența unui drept „întemeiat” de a fi acordată o despăgubire.

21. Curtea a admis că și asociațiile puteau beneficia de protecția art. 6 § 1 atunci când urmăreau să apere drepturile și interesele specifice ale propriilor membri (*Gorraiz Lizarraga și alții împotriva Spaniei*, pct. 45), sau chiar drepturi specifice a căror respectare o puteau revendica în calitate de persoane juridice (precum dreptul „publicului” la informare sau de a lua parte la decizii privind mediul [*Collectif national d’information et d’opposition à l’usine Melox – Collectif Stop Melox și Mox împotriva Franței* (dec.)]), sau atunci când acțiunea asociației nu putea fi considerată *actio popularis* (*L’Érablière A.S.B.L. împotriva Belgiei*).

22. Atunci când o legislație prevede anumite condiții de admitere într-o funcție sau profesie, partea interesată care îndeplinește respectivele condiții deține un drept de acces la funcția sau la profesia în cauză (*De Moor împotriva Belgiei*, pct. 43). De exemplu, în cazul în care un reclamant poate pretinde în mod întemeiat că îndeplinește condițiile stabilite de legislație pentru a fi înregistrat ca medic, se aplică art. 6 [*Chevrol împotriva Franței*, pct. 55; a se vedea, *a contrario*, *Bouilloc împotriva Franței* (dec.)]. În orice caz, atunci când legalitatea unei proceduri privind un drept cu caracter civil poate face obiectul unei căi de atac, care a fost exercitată de reclamant, trebuie să se concluzioneze că a fost formulată o „contestație” referitoare la un „drept cu caracter civil”, chiar dacă autoritățile interne au constatat în cele din urmă că reclamantul nu îndeplinea condițiile necesare (cu privire la dreptul de a continua specializarea în medicină pe care reclamanta o obținuse în străinătate, a se vedea *Kök împotriva Turciei*, pct. 37).

23. În ceea ce privește recrutarea, în cazul accesului la ocuparea forței de muncă, constituie în principiu un privilegiu acordat discreționar care nu poate fi sancționat pe cale judiciară. În raport cu art. 6, trebuie făcută o distincție între acest aspect și continuarea exercitării sau condițiile exercitării activității profesionale. În fapt, în sectorul privat, dreptul muncii conferă, în general, salariaților dreptul de a contesta în instanță concedierea atunci când o consideră abuzivă, chiar și modificările importante unilaterale aduse contractului lor de muncă. Situația este similară și pentru angajații statutari din sectorul public, cu excepția cazului în care se aplică excepția enunțată în hotărârea *Vilho Eskelinen și alții* [*Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 117].

24. În cauza *Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), un angajat din Ministerul Apărării a contestat revocarea atestatului său de securitate, fapt care îl împiedica să continue să își exercite atribuțiile de adjunct al prim-vice ministrului. Cu certitudine, certificatul de securitate nu face obiectul unui drept autonom. Cu toate acestea, un astfel de atestat reprezenta o condiție esențială pentru îndeplinirea sarcinilor exercitate de reclamant. Revocarea sa a avut un impact decisiv asupra situației sale personale și profesionale, interzicându-i anumite funcții în cadrul ministerului și afectându-i acestuia capacitatea de a obține o nouă funcție în cadrul administrației publice. Aceste elemente au fost considerate suficiente pentru ca reclamantul să poată invoca un „drept” în sensul art. 6 atunci când a contestat retragerea certificatului de securitate (pct. 119; a se vedea, de asemenea, la pct. 109, referința la hotărârea *Ternovskis împotriva Letoniei*, pct. 9-10, și la pct. 112 referința la hotărârea *Myriana Petrova împotriva Bulgariei*, pct. 30-35).

3. Caracterul „civil” al dreptului

25. Considerarea unui drept ca având sau nu „caracter civil” în lumina Convenției se stabilește nu în funcție de încadrarea juridică, ci de conținutul material și de efectele pe care i le conferă dreptul intern al statului. Curtea, în exercitarea controlului său, trebuie să țină cont și de obiectul și scopul Convenției, precum și de sistemele de drept intern ale celorlalte state contractante (*König împotriva Germaniei*, pct. 89).

26. În principiu, aplicabilitatea art. 6 § 1 unor litigii între persoane private care sunt calificate drept civile în dreptul intern nu generează controverse în fața Curții (pentru o cauză privind o separare de drept, *Airey împotriva Irlandei*, pct. 21).

27. În plus, Curtea consideră că intră în domeniul de aplicare a art. 6 § 1 procedurile care, potrivit dreptului intern, țin de competența „dreptului public” și al căror rezultat este decisiv pentru drepturi și obligații cu caracter privat. Aceste proceduri se pot referi, de exemplu, la autorizația de a vinde un teren (*Ringeisen împotriva Austriei*, pct. 94), funcționarea unei clinici private (*König împotriva Germaniei*, pct. 94-95), o autorizație de construcție (a se vedea, de exemplu, *Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei*, pct. 79), stabilirea unui drept de proprietate, inclusiv asupra unui lăcaș de cult [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 71-73], o autorizație administrativă privind condițiile de exercitare a unei activități (*Bentham împotriva Țărilor de Jos*, pct. 36), o licență de comercializare a băuturilor alcoolice (*Tre Traktörer Aktiebolag împotriva Suediei*, pct. 43), sau un litigiu având drept scop plata de compensații în caz de boală sau accident de muncă (*Chaudet împotriva Franței*, pct. 30).

28. Art. 6 se aplică unei acțiuni împotriva statului pentru neglijență (*X împotriva Franței*), unei acțiuni în anularea unei decizii administrative care aduce atingere drepturilor reclamantului (*De Geouffre de la Pradelle împotriva Franței*), unei proceduri administrative privind interdicția de a pescui în zone aparținând reclamanților (*Alatulkkila și alții împotriva Finlandei*, pct. 49) și unei proceduri de vânzare prin licitație publică în care este vorba despre un drept cu caracter civil – precum dreptul de a nu face obiectul unei discriminări întemeiate pe convingerile religioase sau pe opiniile politice cu ocazia prezentării ofertelor pentru contracte de lucrări publice [*Tinnelly & Sons Ltd și alții și McElduff și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 61; și, *a contrario*, *I.T.C. Ltd împotriva Maltei* (dec.)]. S-a constatat, de asemenea, că art. 6 se aplică în ceea ce privește procedurile administrative referitoare la revocarea permiselor de portarmă, reclamanții fiind înregistrați într-o bază de date care conținea persoane considerate ca reprezentând un pericol potențial pentru societate (*Pocius împotriva Lituaniei*, pct. 38-46; *Užkauskas împotriva Lituaniei*, pct. 34-39). Aceștia contestaseră în instanță înregistrarea lor de către poliție și solicitaseră ca numele lor să fie eliminate din baza de date. Curtea a concluzionat că art. 6 era aplicabil, pe motiv că includerea reclamanților în baza de date a avut impact asupra reputației lor, asupra vieții lor private și asupra perspectivelor lor de a se angaja.

29. De asemenea, art. 6 § 1 se aplică unei acțiuni civile în despăgubire, pentru rele tratamente despre care se susține că au fost comise de agenți ai statului (*Aksoy împotriva Turciei*, pct. 92).

B. Extinderea la alte tipuri de contestații

30. Art. 6 se aplică *procedurilor disciplinare* desfășurate în fața unor organisme profesionale și în care se află direct în joc dreptul de a practica profesia [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*; *Philis împotriva Greciei* (nr. 2), pct. 45]. Aplicabilitatea art. 6 în cazul unei proceduri disciplinare se stabilește în funcție de tipul sancțiunilor la care riscă să fie supusă persoana drept rezultat al culpei imputate [*Marušić împotriva Croației* (dec.), pct. 72-73]. Jurisprudența referitoare la aplicabilitatea art. 6 în cazul procedurilor disciplinare împotriva funcționarilor publici face trimitere la criteriul *Eskelinen* (*Kamenos împotriva Ciprului*, pct. 73, care privea o procedură disciplinară împotriva unui judecător).

31. Curtea a decis că art. 6 § 1 este aplicabil contestațiilor legate de *chestiuni sociale*, în special procedurilor privind concedierea unui angajat de către o societate privată (*Buchholz împotriva Germaniei*), unei proceduri având ca obiect acordarea unor prestații de asigurări sociale (*Feldbrugge împotriva Țărilor de Jos*), sau unor alocații de ajutor social, chiar și în cadrul unui regim necontributiv (*Salesi împotriva Italiei*), și unei proceduri privind obligația de a plăti cotizații de securitate socială (*Schouten și Meldrum împotriva Țărilor de Jos*) [în privința contestării de către angajator a faptului de a recunoaște boala profesională a unui angajat, a se vedea *Eternit împotriva Franței* (dec.), pct. 32]. În aceste cauze, Curtea a considerat că elementele de drept privat aveau prioritate asupra celor de drept public. În plus, a hotărât că existau similitudini între dreptul la alocații de ajutor social și dreptul la despăgubiri pentru persecuții naziste din partea unei fundații private (*Woś împotriva Poloniei*, pct. 76).

32. Contestările *referitoare la funcționari publici* se situează, în principiu, în domeniul de aplicare al art. 6 § 1. În hotărârea *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), (pct. 50-62), Curtea a precizat domeniul de aplicare al noțiunii „caracter civil” și a elaborat noi criterii cu privire la aplicabilitatea art. 6 § 1 în cazul conflictelor de muncă privind funcționarii publici [a se vedea, de asemenea, *Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 103; *Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 107]. Astfel, nimic nu justifică în principiu eliminarea din garanțiile art. 6 a conflictelor de muncă obișnuite – precum cele privind salariul, o indemnizație sau alte drepturi de acest fel – din cauza caracterului special al relației dintre funcționarul în cauză și statul respectiv. Principiul actual este că va exista prezumția conform căreia art. 6 este aplicabil, iar statul pârât are sarcina să demonstreze, în primul rând, că, potrivit dreptului intern, un reclamant care este funcționar public nu are dreptul de acces la instanță și, în al doilea rând, că excluderea drepturilor garantate la art. 6 este întemeiată în privința funcționarului respectiv [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 62].

33. În consecință, statul pârât nu poate invoca statutul de funcționar al unui reclamant pentru a-l exclude de sub protecția art. 6 decât dacă sunt îndeplinite două condiții. În primul rând, în dreptul intern trebuie să fi exclus în mod expres accesul la o instanță pentru postul sau categoria de salariați în cauză. În al doilea rând, această derogare trebuie să aibă la bază „motive obiective legate de interesul statului” [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 62]. Trebuie să fie îndeplinite ambele condiții ale criteriului *Eskelinen* pentru ca protecția conferită de art. 6 § 1 să fie exclusă în mod legitim [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 118].

34. În cazul în care reclamantul a avut acces la o instanță în temeiul dreptului național, art. 6 este aplicabil (chiar și în cazul ofițerilor militari activi și al cererilor acestora în fața instanțelor militare: *Pridatchenko și alții împotriva Rusiei*, pct. 47). Curtea a adăugat că o eventuală excludere a aplicării art. 6 trebuie să fie compatibilă cu statul de drept. În acest scop, trebuie să se bazeze pe o dispoziție de aplicare generală, nu pe o dispoziție individualizată [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 117].

35. În ceea ce privește al doilea criteriu, nu este suficient ca statul să demonstreze că funcționarul în cauză participă la exercitarea prerogativelor de putere publică sau că există o relație specială de încredere și de loialitate între persoana în cauză și statul angajator. Trebuie, de asemenea, ca statul să demonstreze că obiectul litigiului este legat de exercitarea autorității statale sau să pună în discuție legătura specială de încredere și de loialitate între funcționar și stat [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 62]. Astfel, în principiu, nimic nu justifică sustragerea conflictelor obișnuite de la locul de muncă de la garanțiile art. 6 § 1 – de exemplu cele legate de plata salariului, a unei indemnizații sau alte drepturi de acest tip – pe motivul existenței unui caracter special al relației dintre funcționarul în cauză și statul respectiv [a se vedea, de exemplu, litigiul privind dreptul personalului din serviciul de poliție la o indemnizație specială, în cauza *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC)].

36. Curtea a declarat art. 6 § 1 aplicabil procedurii împotriva concedierii abuzive, inițiate de angajații unei ambasade [secretară și centralistă: *Cudak împotriva Lituaniei* (MC), pct. 44-47, contabil-șef: *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 39, angajat responsabil de activități de cultură și informare: *Naku împotriva Lituaniei și Suediei*, pct. 95], de un comisar de poliție (*Šikić împotriva Croației*, pct. 18-20) sau de un ofițer în armată trimis în fața instanțelor militare (*Vasilchenko împotriva Rusiei*, pct. 34-36), unei proceduri privind dreptul de a obține un post de asistent parlamentar (*Savino și alții împotriva Italiei*), unei proceduri disciplinare împotriva unui judecător (*Olujić împotriva Croației*; *Harabin împotriva Slovaciei*) și împotriva unui militar de carieră [*R.S. împotriva Germaniei* (dec.), pct. 34], unei acțiuni a unui procuror împotriva unei decizii prezidențiale de a fi transferat [*Zalli împotriva Albaniei* (dec.) și celelalte referințe citate], unei proceduri privind cariera profesională a unui angajat vamal (dreptul de a concura pentru o promovare internă: *Fiume împotriva Italiei*, pct. 33-36) și a unui judecător, președinte al Curții supreme, care dorea să conteste încetarea înainte de termen a mandatului [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 118], precum și altor litigii care priveau funcționari publici și judecători (*ibidem*, pct. 104-105; *Kamenos împotriva Ciprului*, pct. 75 și urm.). Deși în hotărârea *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC) Curtea a afirmat că raționamentul său se

limita la situația funcționarilor publici, aceasta a considerat că magistrații fac parte din funcția publică în sens larg, chiar dacă nu fac parte din administrația publică în sens strict [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 104].

37. Criteriul *Eskelinen* a fost aplicat în numeroase tipuri de litigii care implicau funcționari publici, având în special ca obiect recrutarea sau numirea (*Juričić împotriva Croației*, pct. 54-58), cariera sau promovarea [*Dzhidzheva-Trendafilova împotriva Bulgariei* (dec.), pct. 50], mutarea (*Ohneberg împotriva Austriei*, pct. 24) și încetarea raporturilor de muncă [*Olujić împotriva Croației*; *Nazsiz împotriva Turciei* (dec.)] și procedurile disciplinare (*Kamenos împotriva Ciprului*, pct. 73-81). În mod mult mai explicit, Curtea a considerat în hotărârea *Bayer împotriva Germaniei* (pct. 38), care se referea la revocarea în urma unei proceduri disciplinare a unui executor judecătoresc angajat de stat, că litigiile referitoare la „un salariu, o indemnizație sau alte drepturi de acest fel” nu erau decât exemple de alte „conflicte de muncă obișnuite”, pentru care art. 6 trebuie în principiu să se aplice în temeiul criteriului din hotărârea *Eskelinen*. În hotărârea *Olujić împotriva Croației* (pct. 34), Curtea a afirmat că prezumția de aplicabilitate a art. 6 care decurge din hotărârea *Eskelinen* se aplică și altor cazuri de revocare [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 105].

38. Curtea a concluzionat, de asemenea, că art. 6 era aplicabil într-o cauză referitoare la controlul jurisdicțional al numirii unei președinte de instanță (*Tsanova-Gecheva împotriva Bulgariei*, pct. 84-85). Admițând că art. 6 nu garanta dreptul de a fi promovat sau de a ocupa un post în funcție publică, Curtea a observat, totuși, că dreptul la o procedură de recrutare sau promovare legală și echitabilă sau dreptul de acces egal la un post și la funcția publică puteau fi considerate în mod întemeiat drepturi recunoscute de legislația internă, în măsura în care instanțele interne le-au recunoscut existența și au examinat motivele invocate de părțile interesate în acest sens [a se vedea, de asemenea, *Majski împotriva Croației* (nr. 2), pct. 50; *Fiume împotriva Italiei*, pct. 35].

39. În cele din urmă, criteriul *Eskelinen* referitor la aplicabilitatea art. 6 § 1 este deopotrivă relevant în cauzele care privesc dreptul de acces la o instanță [a se vedea, de exemplu, *Nedeltcho Popov împotriva Bulgariei*; *Suküt împotriva Turciei* (dec.)] cât și în cauzele care privesc celelalte garanții consacrate de art. 6 [a se vedea, de exemplu, *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), care privea dreptul la o ședință de judecată și dreptul la pronunțarea unei decizii judiciare într-un termen rezonabil].

40. Art. 6 § 1 este aplicabil unei plângeri *cu constituire de parte civilă* [*Perez împotriva Franței* (MC), pct. 70-71], cu excepția cazului în care acțiunea civilă inițiată are doar scop punitiv sau este făcută cu titlu de răzbunare personală [*Sigalas împotriva Greciei*, pct. 29; *Mihova împotriva Italiei* (dec.)]. În fapt, Convenția nu garantează în sine dreptul de a începe urmărirea penală sau condamnarea penală a unor terți [a se vedea, de asemenea, *Mustafa Tunç și Fecire Tunç împotriva Turciei* (MC), pct. 218]. Pentru a intra sub incidența Convenției, un astfel de drept trebuie în mod imperativ să fie însoțit de exercitarea de către victimă a dreptului său de a intenta acțiunea de natură civilă pe care i-o pune la dispoziție dreptul intern, chiar dacă o astfel de acțiune ar urmări obținerea unei reparații simbolice sau protejarea unui drept cu caracter civil, cum ar fi, de exemplu, dreptul de a se bucura de o „bună reputație” [*Perez împotriva Franței* (MC), pct. 70; a se vedea, de asemenea, pentru o sumă simbolică, *Gorou împotriva Greciei* (nr. 2) (MC), pct. 24]. Prin urmare, art. 6 se aplică unei proceduri cu constituire de parte civilă din momentul în care persoana se constituie ca parte civilă, cu excepția cazului în care persoana în cauză a renunțat în mod neechivoc la dreptul de a obține o despăgubire, și atât timp cât procedurile penale sunt decisive pentru dreptul civil la despăgubirea solicitată (*Alexandrescu și alții împotriva României*, pct. 22). Prin urmare, este necesar să se examineze, de la caz la caz, dacă sistemul juridic intern recunoaște persoanei care a formulat plângerea un interes cu caracter civil care să fie susținut în cadrul procesului penal. Trebuie verificată intenția justițiabilului de a obține protecția unui drept civil și existența unui interes din partea acestuia de a solicita, chiar și într-o etapă ulterioară, o reparație pentru încălcarea dreptului său cu caracter civil. În plus, rezultatul procedurii criticate trebuie să se dovedească a fi decisiv pentru a obține repararea prejudiciului (*Arnoldi împotriva Italiei**, pct. 31-36). Curtea a precizat că problema aplicabilității art. 6 § 1 nu poate depinde de recunoașterea

statutului formal de „parte” în dreptul național (pct. 27-30). În cele din urmă, pentru ca art. 6 să fie aplicabil, data depunerii cererii de despăgubire nu este decisivă, întrucât Curtea a concluzionat aplicabilitatea art. 6 în cauze în care cererea nu fusese încă depusă sau nu a fost depusă deloc, chiar dacă dreptul intern permitea acest lucru (pct. 29).

41. În *contextul carceral*, Curtea a hotărât că anumite limitări ale drepturilor deținuților, precum și repercusiunile pe care acestea le-ar putea antrena întră sub incidența noțiunii „drepturi cu caracter civil” [a se vedea trimiterea la jurisprudență cu privire la acest aspect în cauza *De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 147-150]. Astfel, art. 6 vizează condițiile de detenție ale deținuților, de exemplu litigii privind limitările la care sunt supuși deținuții plasați în regim de maximă siguranță [*Enea împotriva Italiei* (MC), pct. 97-107] sau într-o celulă de maximă siguranță (*Stegarescu și Bahrin împotriva Portugaliei*) sau o procedură disciplinară care a avut ca rezultat limitări ale dreptului de vizită al membrilor familiei în penitenciar (*Gülmez împotriva Turciei*, pct. 30) sau alte tipuri de limitări ale drepturilor deținuților (*Ganci împotriva Italiei*, pct. 25). Art. 6 se aplică deopotrivă și *măsurilor speciale de supraveghere* în cadrul unui *arest la domiciliu* care împiedică în special libertatea de circulație [*De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 151-155]. În această cauză, Curtea a hotărât că anumite limitări cum ar fi obligația de a nu ieși noaptea, de a nu părăsi localitatea de reședință, de a nu participa la reuniuni publice, de a nu utiliza telefoane mobile și echipamente radio pentru a comunica, intrau în sfera drepturilor persoanei și aveau în consecință un caracter „civil”.

42. Art. 6 acoperă, de asemenea, dreptul de a se bucura de o bună reputație (*Helmers împotriva Suediei*), dreptul de acces la documente administrative [*Loiseau împotriva Franței* (dec.)], sau o acțiune împotriva înregistrării în fișierele poliției prin care este afectat dreptul la reputație, dreptul la protecția bunurilor și dreptul la posibilitatea de a găsi un loc de muncă pentru a-și trăi existența (*Pocius împotriva Lituaniei*, pct. 38-46; *Užkauskas împotriva Lituaniei*, pct. 32-40), dreptul de a face parte dintr-o asociație [*Sakellaropoulos împotriva Greciei* (dec.); *Lovrić împotriva Croației*, pct. 55-56] – în mod similar, o procedură legată de existența legală a unei asociații se referă la drepturile cu caracter civil ale acesteia, chiar și în raport cu legislația internă, problema libertății de asociere ține de domeniul dreptului public (*APÉH Üldözötteinek Szövetsége și alții împotriva Ungariei*, pct. 34-35) – și, în cele din urmă, dreptul de a urma studii superioare (*Emine Araç împotriva Turciei*, pct. 18-25), cu atât mai mult învățământul primar [*Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), pct. 104].

43. Art. 6 este aplicabil și *altor aspecte* precum aspecte de mediu, în privința cărora pot fi introduse contestații privind dreptul la viață, la sănătate sau la un mediu sănătos (*Taşkın și alții împotriva Turciei*), plasamentul copiilor într-un centru de primire (*McMichael împotriva Regatului Unit*), modalitățile de școlarizare ale copiilor (*Ellès și alții împotriva Elveției*, pct. 21-23), dreptul de a fi stabilită paternitatea [*Alaverdyan împotriva Armeniei* (dec.), pct. 33], dreptul la libertate [*Aerts împotriva Belgiei*, pct. 59; *Laidin împotriva Franței* (nr. 2)].

44. În plus, dreptul la libertatea de exprimare (*Kenedi împotriva Ungariei*, pct. 33) și dreptul jurnaliștilor de a primi și comunica informații prin intermediul presei pentru a-și exercita profesia (*Selmani și alții împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”*, pct. 47; *Shapovalov împotriva Ucrainei*, pct. 49) au fost, de asemenea, considerate ca având caracter „civil”.

45. Se constată așadar o evoluție a jurisprudenței spre a aplica art. 6 în cauze care nu se referă la prima vedere la un drept civil, dar care pot avea „repercusiuni directe și importante asupra unui drept cu caracter privat al unui individ” [*De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 151; *Alexandre împotriva Portugaliei*, pct. 51 și 54], și chiar într-un context profesional (*Pocius împotriva Lituaniei*, pct. 43; *Selmani și alții împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”*, pct. 47; *Mirovni Institut împotriva Sloveniei*, pct. 29].

C. Aplicabilitatea art. 6 unei proceduri diferite de de procedura din acțiunea principală

46. *Procedurile preliminare* precum procedura ordonanței președințiale nu erau de regulă considerate ca „pronunțându-se” asupra unor contestații privind drepturi sau obligații cu caracter civil și nu beneficiau prin urmare în mod normal de protecția art. 6 [a se vedea, în special, *Verlagsgruppe News GmbH împotriva Austriei* (dec.) și *Libert împotriva Belgiei* (dec.)]. Cu toate acestea, în 2009, Curtea s-a îndepărtat de jurisprudența sa anterioară pentru a adopta o nouă abordare.

47. În hotărârea *Micallef împotriva Maltei* [(MC), pct. 80-86], a stabilit că aplicabilitatea art. 6 în cazul măsurilor provizorii depinde de respectarea anumitor condiții. În primul rând, dreptul respectiv, atât în procedura din acțiunea principală, cât și în acțiunea accesorie, trebuie să aibă „caracter civil”, în sensul Convenției. În al doilea rând, natura, obiectul și scopul măsurii provizorii, precum și efectele acesteia asupra dreptului la care face referire trebuie examinate cu atenție. Ori de câte ori o măsură provizorie este considerată decisivă pentru a stabili dreptul sau obligația cu caracter civil la care face referire, indiferent de durata pe parcursul căreia a fost în vigoare, art. 6 va fi aplicabil.

48. O încheiere interlocutorie poate fi comparată cu măsuri și proceduri provizorii sau asiguratorii și, prin urmare, se aplică aceleași criterii pentru a stabili dacă art. 6 este aplicabil sub aspect civil (*Mercieca și alții împotriva Maltei*, pct. 35).

49. Tot cu referire la principiile din hotărârea *Micallef împotriva Maltei* (MC), art. 6 poate fi aplicabil suspendării unei proceduri de executare, potrivit criteriilor citate anterior [*Central Mediterranean Development Corporation Limited împotriva Maltei (nr. 2)*, pct. 21-23].

50. Art. 6 este aplicabil unei proceduri provizorii care are același obiect cu procedura din acțiunea principală pendinte, în cazul în care ordonanța președințială este executorie de îndată și se pronunță asupra aceluiași drept (*RTBF împotriva Belgiei*, pct. 64-65).

51. *Proceduri de autorizare a căilor de atac*: potrivit hotărârii *Hansen împotriva Norvegiei*, pct. 55, abordarea predominantă pare să consacre aplicabilitatea art. 6 § 1 în cazul acestor proceduri [citând *Monnell și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 54; *Martinie împotriva Franței* (MC), pct. 11 și pct. 53-55]. Modalitățile de aplicare a art. 6 depind de particularitățile procedurii în cauză, ținând seama de ansamblul procesului desfășurat în sistemul juridic intern și de rolul jucat de instanța de apel sau de casație (*Monnell și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 56).

52. *Procedurile penale și civile consecutive*: în cazul în care dreptul intern al unui stat prevede o procedură care presupune două etape – prima în care instanța se pronunță cu privire la existența dreptului la daune-interese, iar a doua în care aceasta stabilește quantumul despăgubirii – este rezonabil, în sensul art. 6 § 1, să se considere că dreptul cu caracter civil nu este „stabilit” decât odată cu precizarea sumei respective: a stabili un drept înseamnă a se pronunța nu doar cu privire la existența sa, ci și cu privire la întinderea și modalitățile sale de exercitare, ceea ce include în mod evident și valoarea despăgubirilor (*Torri împotriva Italiei*, pct. 19).

53. Litigiile prezentate în fața unei instanțe constituționale pot, de asemenea, să intre sub incidența art. 6 în cazul în care procedura constituțională are o incidență decisivă asupra rezultatului litigiului (cu privire la un drept „cu caracter civil”) în fața instanțelor ordinare (*Ruiz-Mateos împotriva Spaniei*). Nu același este cazul contestațiilor legate de un decret prezidențial de acordare a cetățeniei unui terț cu titlu excepțional sau prin care se încearcă să se stabilească dacă poate fi constatată încălcarea jurământului de către președinte [*Paksas împotriva Lituaniei* (MC), pct. 65-66]. Criteriile de aplicare a art. 6 § 1 în cazul unei măsuri provizorii se extind asupra Curții Constituționale (*Kübler împotriva Germaniei*, pct. 47-48).

54. *Executarea deciziilor judiciare*: art. 6 § 1 se aplică în toate etapele procedurilor judiciare în care se hotărăște asupra „contestațiilor privind drepturi și obligații cu caracter civil”, fără să poată fi excluse etapele ulterioare pronunțării pe fond. Executarea unei sentințe sau hotărâri, indiferent de gradul

de jurisdicție, trebuie așadar să fie considerată ca făcând parte integrantă din „proces”, în sensul art. 6 (*Hornsby împotriva Greciei*, pct. 40; *Romańczyk împotriva Franței*, pct. 53, în ceea ce privește executarea unei hotărâri care autoriza recuperarea unei creanțe alimentare). Indiferent de aplicabilitatea art. 6 în cazul procedurii inițiale, nu este absolut necesar ca titlul executoriu prin care este soluționată o contestație privind drepturi cu caracter civil să rezulte dintr-o procedură căreia i se aplică art. 6 (*Buj împotriva Croației*, pct. 19).

55. Art. 6 § 1 se aplică, de asemenea, în executarea deciziilor definitive pronunțate în străinătate [*exequatur*, a se vedea *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 96 și trimiterile la jurisprudență citate]. Încuviințarea de *exequatur* a unei ordonanțe de confiscare pronunțate de o instanță străină intră în domeniul de aplicare a art. 6 doar sub aspect civil [*Saccoccia împotriva Austriei* (dec.)].

56. *Cererile de redeschidere a procedurii/Procedurile unei căi de atac extraordinare*: Cauza *Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC) a clarificat jurisprudența Curții în materie de aplicabilitate a art. 6 la căile de atac extraordinare în procedurile judiciare în materie civilă. Convenția nu garantează dreptul la redeschiderea unei proceduri încheiate și art. 6 nu este aplicabil în cazul procedurii în care este examinată o cerere de revizuire a unui proces civil care s-a finalizat printr-o hotărâre definitivă (*Sablon împotriva Belgiei*, pct. 86). Acest raționament este valabil și pentru o cerere de revizuire formulate în urma unei hotărâri a Curții finalizate cu o concluzie de încălcare [*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2)*, pct. 24]. Așadar, art. 6 nu se consideră că le este aplicabil. În fapt, odată soluționată cauza printr-o hotărâre definitivă internă, care a dobândit autoritatea de lucru judecat, nu se poate susține, în principiu, că o cale de atac sau o cerere extraordinară, formulate ulterior pentru a solicita revizuirea acestei hotărâri, permit să se susțină în mod credibil că există un drept recunoscut în ordinea juridică națională sau că rezultatul procedurii în cursul căreia s-a pus problema pronunțării asupra caracterului oportun al reexaminării cauzei este decisiv pentru „drepturi și obligații cu caracter civil” [*Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC) pct. 44-45].

57. În schimb, dacă un recurs extraordinar conduce cu drept deplin sau concret la rejudecarea în întregime a litigiului, art. 6 se aplică în maniera obișnuită procedurii de „reexaminare” (*ibidem*, pct. 46). În mod similar, s-a apreciat că art. 6 este aplicabil în unele cazuri în care, deși numită „extraordinară” sau „excepțională” în dreptul intern, procedura a fost considerată asimilabilă, din punctul de vedere al naturii și sferei de aplicare ale acesteia, unei proceduri de apel ordinare, încadrarea la nivel intern nefiind considerată de Curte drept hotărâtoare pentru chestiunea aplicabilității (*San Leonard Band Club împotriva Maltei*, pct. 41-48). În concluzie, art. 6 § 1 nu se aplică în principiu căilor de atac extraordinare care permit solicitarea redeschiderii unei proceduri încheiate; natura, sfera de aplicare și particularitățile unei astfel de proceduri în diversele ordini juridice naționale pot fi de natură să permită ca aceasta să intre în domeniul de aplicare al art. 6 § 1. Trebuie așadar să se examineze natura, sfera de aplicare și particularitățile căii de atac extraordinare aflate în discuție [*Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC), pct. 50]. În cauza menționată, aceste criterii au fost aplicate în cadrul unui „recurs excepțional” în cursul căruia reclamanta, invocând o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului care constatase o încălcare a art. 6, a solicitat Curții Supreme din țara sa să anuleze deciziile instanțelor naționale.

58. În plus, art. 6 a fost declarat aplicabil unei *proceduri în terță opoziție* care avea incidență directă asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil ale reclamantilor [*Kakamoukas și alții împotriva Greciei* (MC), pct. 32] și unei proceduri privind *cheltuielile de judecată*, desfășurată separat de procedura „civilă” principală (*Robins împotriva Regatului Unit*, pct. 29).

D. Materii excluse

59. Faptul de a demonstra că un litigiu are un caracter „patrimonial” nu este în sine suficient pentru a genera aplicabilitatea art. 6 § 1 sub aspect civil [*Ferrazzini împotriva Italiei* (MC), pct. 25].

60. *Procedurile fiscale* figurează printre materiile care se situează în afara domeniului de aplicare a art. 6: materia fiscală aparține în continuare nucleului solid al prerogativelor autorității publice, caracterul public al raportului dintre contribuabil și comunitate rămânând predominant (*ibidem*, pct. 29). Este, de asemenea, exclusă procedura ordonanței președințiale în legătură cu plata drepturilor vamale [*Emesa Sugar N.V. împotriva țărilor de Jos* (dec.)].

61. Situația este similară, în materie de *imigrare*, pentru intrarea, șederea și expulzarea străinilor, în ceea ce privește procedurile de acordare a azilului sau expulzării [cerere de anulare a unui ordin de expulzare: *Maaouia împotriva Franței* (MC), pct. 38]; extrădare [*Peñafiel Salgado împotriva Spaniei* (dec.); *Mamatkoulou și Askarov împotriva Turciei* (MC), pct. 81-83]; o acțiune în daune-interese formulată de un solicitant de azil ca urmare a refuzului de a i se acorda azilul [*Panheighalehei împotriva Danemarcei* (dec.)], în ciuda posibilelor consecințe grave pentru viața privată sau de familie sau pentru perspectivele de angajare. Inaplicabilitatea se extinde asupra includerii unui resortisant străin în fișierele sistemului de informații al acordurilor de la Schengen [*Dalea împotriva Franței* (dec.)]. Dreptul la un pașaport și dreptul la cetățenie nu sunt drepturi cu caracter civil în sensul art. 6 [*Smirnov împotriva Rusiei* (dec.)]. Cu toate acestea, dreptul unui resortisant străin de a solicita un permis de muncă poate intra sub incidența art. 6, atât în ceea ce privește angajatorul, cât și solicitantul, chiar dacă, potrivit dreptului intern, cel din urmă nu are calitatea de a solicita permisul, sub rezerva faptului că există doar un obstacol procedural care nu are incidență asupra esenței dreptului (*Jurisić și Collegium Mehrerau împotriva Austriei*, pct. 54-62).

62. Potrivit hotărârii *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), *litigiile privind funcționarii publici* nu intră sub incidența art. 6 atunci când sunt îndeplinite două criterii: dreptul intern să fi exclus în mod expres accesul la o „instanță” pentru postul sau categoria de salariați în cauză; această derogare trebuie să se bazeze pe motive obiective legate de interesul statului [pct. 62; a se vedea, de asemenea, *Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 107-103; *Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 107]. În plus, o eventuală excludere a aplicării art. 6 trebuie să fie compatibilă cu statul de drept. În acest scop, trebuie să se bazeze pe o dispoziție de aplicare generală, nu pe o dispoziție individualizată [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 117]. Foarte puține cauze au concluzionat că sunt îndeplinite cele două condiții ale criteriului *Eskelinen*.

63. În puținele cauze în care Curtea a considerat că prima condiție a criteriului *Eskelinen* era îndeplinită, excluderea accesului la o instanță pentru funcția respectivă era clară și „expresă” [a se vedea, de exemplu, *Suküt împotriva Turciei* (dec.); *Apay împotriva Turciei* (dec.); *Nazsiz împotriva Turciei* (dec.) și *Nedeltcho Popov împotriva Bulgariei*, pct. 38]. Trebuie observat că lipsa posibilității de a contesta decizia atacată nu înseamnă, în sine, că accesul la o instanță este exclus, în sensul primei condiții (*Kamenos împotriva Ciprului*, pct. 75 și 84). În această cauză, reclamantul fusese sancționat disciplinar în fața unui organism unic, Consiliul superior al magistraturii, care pronunțase o hotărâre definitivă (pct. 84). Consiliul constituia însă o „instanță” în sensul art. 6, astfel încât funcționarul revocat a avut acces la o instanță în sensul primei condiții a criteriului *Eskelinen*.

64. Curtea a precizat în mod clar că nimic nu îi interzice să califice drept „instanță”, în vederea aplicării criteriului *Eskelinen*, un anumit organism național care nu ține de sistemul judiciar. Astfel, un organism administrativ sau parlamentar poate fi considerat „instanță”, ceea ce face ca art. 6 să fie aplicabil litigiilor privind funcționarii pe care le examinează (*Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, pct. 88). În plus, pot exista situații particulare în care trebuie să stabilească dacă accesul la o instanță a fost exclus în temeiul dreptului intern nu în momentul în care a fost adoptată măsura contestată care îl implica pe reclamant, ci înaintea acestuia [*Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 115-116].

65. În ceea ce privește a doua condiție, pentru ca excluderea să fie justificată, nu este suficient ca statul să demonstreze că funcționarul în cauză participă la exercitarea puterii publice sau că există – pentru a relua termenii folosiți de Curte în hotărârea *Pellegrin împotriva Franței* (MC) – o „legătură specială de încredere și de loialitate” între persoana în cauză și statul angajator. De asemenea, trebuie ca statul să arate că obiectul litigiului este legat de exercitarea autorității de stat sau să pună în discuție

legătura specială citată anterior. În principiu, nimic nu justifică sustragerea conflictelor obișnuite de la locul de muncă de la garanțiile art. 6 § 1 – de exemplu cele legate de plata salariului, a unei indemnizații sau alte drepturi de acest gen – pe motivul existenței unui caracter special al relației dintre funcționarul în cauză și statul respectiv [*Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 62]. Curtea a concluzionat că art. 6 nu era aplicabil în cazul unui soldat exclus din armată din motive disciplinare, care nu putea contesta decizia de revocare în fața instanțelor, și a cărui „legătură specială de încredere și de loialitate” între acesta și stat fusese pusă în discuție [*Suküt împotriva Turciei* (dec.)].

66. *Drepturile politice* precum dreptul de a candida la alegeri și de a-și păstra mandatul (litigiu electoral: *Pierre-Bloch împotriva Franței*, pct. 50), dreptul la pensie în calitate de fost deputat [*Papon împotriva Franței* (dec.)], sau dreptul unui partid politic de a desfășura activități politice [pentru cazul dizolvării unui partid: *Refah Partisi (Partidul Prosperității) și alții împotriva Turciei* (dec.)] nu pot fi considerate drepturi cu caracter civil, în sensul art. 6 § 1. Aderarea la un partid politic sau la o asociație politică și excluderea unei astfel de organizații nu sunt nici ele acoperite de art. 6 (*Lovrić împotriva Croației*, pct. 55). În mod similar, procedura în cadrul căreia unei organizații neguvernamentale, responsabilă cu observarea alegerilor legislative, i-a fost refuzat accesul la documente care nu includeau informații referitoare la organizație însăși, nu intră în domeniul de aplicare a art. 6 § 1 [*Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb împotriva Armeniei* (dec.)].

67. În plus, Convenția nu garantează, în sine, dreptul de a începe urmărirea penală sau condamnarea penală a unor terți [*Perez împotriva Franței* (MC), pct. 70; *Mustafa Tunç și Fecire Tunç împotriva Turciei* (MC), pct. 218]. Art. 6 § 1 nu impune existența unei instanțe naționale care să aibă competența de a cenzura sau de a anula dreptul în vigoare (*James și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 81).

68. Dreptul de a lua în considerare aspecte discutate în ședință publică nu are un caracter civil în sensul Convenției (*Mackay și BBC Scotland împotriva Regatului Unit*, pct. 20-22).

69. Concluzie: Atunci când există o „contestată privind drepturi și obligații cu caracter civil”, astfel, cum este definită potrivit criteriilor menționate mai sus, art. 6 § 1 garantează fiecărui justițiabil dreptul ca această contestație să fie prezentată în fața unei instanțe. Acest articol consacră „dreptul la o instanță”, pentru care dreptul de acces, și anume dreptul de a sesiza instanța în materie civilă, reprezintă un aspect. La acesta se adaugă garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 în ceea ce privește organizarea și compunerea instanței și în ceea ce privește desfășurarea procedurii. Ansamblul formează, pe scurt, dreptul la un „proces echitabil” (*Golder împotriva Regatului Unit*, pct. 36).

II. Dreptul la o instanță

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...].”

A. Dreptul și accesul la o instanță

70. Dreptul de acces la o instanță în sensul art. 6 a fost definit în hotărârea *Golder împotriva Regatului Unit*, pct. 28-36. Referindu-se la principiile preeminenței dreptului și interzicerii oricărei puteri arbitrare care susțin Convenția, Curtea a afirmat că dreptul de acces la o instanță era un element inerent al garanțiilor consacrate de art. 6 [*Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 76].

71. Dreptul la un proces echitabil garantat de art. 6 § 1 impune existența unei căi judiciare efective care să permită revendicarea drepturilor civile [*Běleš și alții împotriva Republicii Ceha*, pct. 49; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 112].

72. Fiecare justițiabil are dreptul să prezinte în fața unei instanțe orice contestație referitoare la „drepturile și obligațiile sale cu caracter civil”. Astfel, art. 6 § 1 consacră „dreptul la instanță”, pentru care „dreptul de acces”, și anume dreptul de a sesiza instanța în materie civilă, constituie un aspect [*Goldor împotriva Regatului Unit*, pct. 36; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 113]. Art. 6 § 1 poate fi așadar invocat de orice persoană care, considerând nelegală ingerința în exercitarea unuia dintre drepturile sale cu caracter civil, se plânge că nu a avut posibilitatea să se adreseze în privința unei asemenea încălcări unei instanțe ce corespunde cerințelor art. 6 § 1. Atunci când există, cu privire la legalitatea unei astfel de ingerințe, o încălcare reală și serioasă referitoare fie la existența, fie la întinderea dreptului invocat, justițiabilul are dreptul, în temeiul art. 6 § 1, ca „o instanță să soluționeze această chestiune de drept intern” (*Z și alții împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 92; *Markovic și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 98). Refuzul unei instanțe de a examina acuzațiile justițiabililor privind compatibilitatea unei proceduri cu garanțiile fundamentale ale unui proces echitabil le limitează acestora dreptul de acces la o instanță [*Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), pct. 131].

73. „Dreptul la instanță”, la fel ca și dreptul de acces, nu are un caracter absolut: drepturile pot da naștere la limitări, dar nu pot restricționa accesul liber al unui individ într-un mod sau până la un punct astfel încât dreptul să fie afectat în însăși esența sa [*Philis împotriva Greciei (nr. 1)*, pct. 59; *De Geouffre de la Pradelle împotriva Franței*, pct. 28; *Stanev împotriva Bulgariei* (MC), pct. 229; *Baka împotriva Ungariei* (MC), pct. 120; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 114)¹. În plus, limitările nu sunt compatibile cu art. 6 § 1 decât dacă urmăresc un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 89; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 115].

74. Deși dreptul de a prezenta o contestație civilă în fața unui judecător se numără printre „principiile fundamentale ale dreptului universal recunoscut”, Curtea nu consideră că aceste garanții figurează printre normele *jus cogens*, în starea actuală a dreptului internațional [*Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), pct. 115].

75. În hotărârea *Baka împotriva Ungariei* (MC), Curtea a constatat importanța crescută pe care documentele internaționale și cele ale Consiliului Europei, precum și jurisprudența instanțelor internaționale și practica altor organisme internaționale o acordă respectării caracterului echitabil al procedurii în cauzele care privesc revocarea sau destituirea judecătorilor, în special intervenției unei autorități independente de puterile executivă și legislativă în orice decizie legată de încetarea mandatului unui magistrat (pct. 121).

76. În decizia *Lovrić împotriva Croației* care privea excluderea unui membru al unei asociații, Curtea a subliniat că o limitare a dreptului de acces la o instanță pentru a contesta o astfel de decizie urmărea un „scop legitim”, care ținea de autonomia organizațională a asociațiilor (Curtea a făcut referire la art. 11 din Convenție). Întinderea controlului jurisdicțional al unei astfel de decizii poate fi redusă, chiar și în mod semnificativ, însă persoana în cauză nu trebuie să fie privată de dreptul la o cale de atac jurisdicțională (pct. 71-73).

1. Un drept concret și efectiv

77. Dreptul de acces la instanță trebuie să fie „concret și efectiv” [*Bellet împotriva Franței*, pct. 38; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 76-79]. Efectivitatea dreptului de acces impune ca un individ „să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act ce constituie o ingerință în drepturile

1. A se vedea, de asemenea, partea „Echitate”.

sale” [*ibidem*, pct. 36; *Nunes Dias împotriva Portugaliei* (dec.) în privința normelor privind citarea de a compărea în instanță].

78. Legislația referitoare la formalitățile și termenele care trebuie respectate pentru a formula un recurs vizează asigurarea bunei administrări a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice (*Cañete de Goñi împotriva Spaniei*, pct. 36). Astfel, reglementarea în cauză sau aplicarea acesteia nu trebuie să împiedice justițiabilul să se prevaleze de o cale de atac disponibilă [*Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei*, pct. 36; *Zvolský și Zvolská împotriva Republicii Cehe*, pct. 51]. În special, trebuie, în fiecare caz, să se procedeze la o evaluare în lumina particularităților procedurii despre care se face vorbire. Instanțele trebuie, în aplicarea normelor de procedură, să evite un formalism excesiv care ar aduce atingere caracterului echitabil al procedurilor și o flexibilitate excesivă care ar conduce la eliminarea condițiilor procedurale stabilite de lege (*Hasan Tunç și alții împotriva Turciei*, pct. 32-33).

79. Dreptul de acces la o instanță este afectat în însăși esența sa atunci când reglementarea acestuia încetează să mai servească scopurilor de securitate juridică și bună administrare a justiției și constituie un obstacol care împiedică justițiabilul să solicite soluționarea pe fond a litigiului de către instanța competentă [*Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 98]. În cazul unei indicări inexacte sau incorecte a termenelor care trebuie respectate de autorități, instanțele naționale trebuie să țină cont suficient de circumstanțele specifice ale cauzei și să nu aplice normele și jurisprudența relevante într-un mod prea rigid [a se compara *Clavien împotriva Elveției* (dec.) și *Gajtani împotriva Elveției*].

80. Dreptul la acțiune sau la o cale de atac trebuie să se exercite din momentul în care părțile interesate pot cunoaște efectiv deciziile judiciare care le impun o obligație sau care ar putea aduce atingere drepturilor sau intereselor lor legitime. În caz contrar, curțile și tribunalele ar putea, prin întârzierea notificării deciziilor lor, să scurteze substanțial termenele căilor de atac sau chiar să facă imposibilă introducerea unei căi de atac. Notificarea, ca act de comunicare între organul jurisdicțional și părți, servește la aducerea la cunoștință a deciziei instanței, precum și a temeiurilor care o motivează, pentru a permite părților, dacă este cazul, să formuleze o cale de atac (*Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei*, pct. 37) sau unei părți terțe interesate să intervină (*Cañete de Goñi împotriva Spaniei*, pct. 40, referitoare la o persoană fizică care nu fusese citată să compare în calitate de parte terță interesată într-o procedură al cărei rezultat i-a cauzat un prejudiciu).

81. La un nivel mai general, autoritățile naționale trebuie să acționeze cu toată diligența necesară pentru ca justițiabilul să fie informat despre procedura care îl privește, astfel încât să poată să compare și să se apere, notificarea procedurii neputând fi lăsată în întregime la discreția părții adverse (a se vedea, pentru un rezumat al jurisprudenței, *Schmidt împotriva Letoniei*, pct. 86-90, pct. 92 și pct. 94-95, referitoare la reclamant care nu fusese informat despre procedura de divorț, Curtea subliniind că miza unei astfel de proceduri impunea o diligență specială din partea autorităților, pentru a asigura respectarea dreptului de acces la o instanță).

82. Un mecanism de publicitate colectivă a actelor administrative care păstrează un echilibru just între interesele administrației și cele ale persoanelor în cauză, oferind, în special, acestora din urmă o posibilitate clară, concretă și efectivă de a contesta actul administrativ nu constituie un obstacol disproporționat față de dreptul de acces la o instanță [*Geffre împotriva Franței* (dec.)].

În cauza *Zavodnik împotriva Sloveniei*, se făcea vorbire despre o notificare în cadrul procedurii insolvenței. Curtea a hotărât că modul în care a fost notificată ședința nu a fost adecvat (ședința fusese anunțată pe panoul de afișaj al instanței și în jurnalul oficial), ceea ce l-a împiedicat pe reclamant să conteste repartizarea activelor (*Zavodnik împotriva Sloveniei*, pct. 78-81).

83. În circumstanțele specifice ale unei cauze, caracterul concret și efectiv al dreptului de acces la o instanță poate fi limitat, de exemplu:

- de costul prohibitiv al procedurii în raport cu capacitatea financiară a justițiabilului:

- suma excesivă a garanției pentru o plângere cu constituire de parte civilă (*Aït-Mouhoub împotriva Franței*, pct. 57-58; *García Manibardo împotriva Spaniei*, pct. 38-45);
 - de cheltuielile de judecată prea mari [*Kreuz împotriva Poloniei*, pct. 60-67; *Podbielski și PPU Polpure împotriva Poloniei*, pct. 65-66; *Weissman și alții împotriva României*, pct. 42; *Georgel și Georgeta Stoicescu împotriva României*, pct. 69-70, și, a contrario, *Reuther împotriva Germaniei* (dec.)]. În aceste cauze, Curtea a abordat problema taxelor judiciare impuse în cadrul procedurilor civile, care ar fi trebuit să fie plătite înainte de introducerea cererii și care aveau ca efect, în cazul reclamanților care nu aveau posibilitatea să le plătească, faptul că le era împiedicat accesul la o instanță de prim grad sau la o etapă ulterioară a procedurii. În cauza *Stankov împotriva Bulgariei*, pct. 59, Curtea a considerat că taxele judiciare, având o valoare semnificativă, impuse la încheierea procedurii puteau constitui, de asemenea, o limitare a dreptului la o instanță. În materie de cheltuieli de procedură, este, de asemenea, necesar să se țină seama de comportamentul justițiabilului [*Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 120].
- de probleme legate de termene:
 - termen aplicabil în materie de recurs, care duce la declararea inadmisibilității acestuia (*Melnyk împotriva Ucrainei*, pct. 26, *Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei*, pct. 38). Potrivit hotărârii *Ivanova și Ivashova împotriva Rusiei*, instanța națională nu poate avea o interpretare rigidă a dreptului intern care ar avea drept consecință să i se impună justițiabilului o sarcină pe care să nu fie capabil să o respecte. A solicita introducerea unei căi de atac în termen de o lună de la data emiterii unei copii complete a deciziei de către grefa instanței – și nu din momentul în care persoana în cauză poate lua la cunoștință efectiv despre hotărârea judecătorească – ar transforma curgerea termenului într-un element care iese complet de sub controlul justițiabilului. Curtea a afirmat că dreptul la o cale de atac ar trebui să fie exercitat după ce partea interesată poate lua la cunoștință efectiv despre hotărârea judecătorească în forma sa completă.
 - Termen de perimare sau de prescripție (*Howald Moor și alții împotriva Elveției*, pct. 79-80; *Yagtzilar și alții împotriva Greciei*, pct. 27). De exemplu, Curtea a constatat încălcarea dreptului de acces la o instanță într-o serie de cauze în care încetarea procesului penal și neexaminarea constituirii ca parte civilă, care au rezultat din aceste fapte, erau cauzate de lipsa diligenței din partea autorităților naționale (*Atanasova împotriva Bulgariei*, pct. 35-47). Întârzierile excesive în examinarea unei cereri pot, de asemenea, lipsi de sens dreptul de acces la o instanță (*Kristiansen și Tyvik AS împotriva Norvegiei*).
 - O cerere de repunere în termen care ar antrena prelungirea termenelor pentru o cale de atac ordinară admisă după o perioadă semnificativă de timp și din motive care nu sunt deosebit de convingătoare ar putea conduce la o încălcare a principiului securității juridice și ar fi contrară dreptului la o instanță (*Magomedov și alții împotriva Rusiei*, pct. 87-89, în ceea ce privește admiterea cu întârziere a apelurilor tardive în favoarea autorităților competente ca urmare a prelungirii fără un motiv întemeiat a termenului de apel).
- de aspecte legate de competențe (a se vedea, de exemplu, *Arlewin împotriva Suediei* în ceea ce privește difuzarea unui program televizat dintr-o altă țară a Uniunii Europene). În plus, în ceea ce privește răspunderea statului, acesta are obligația pozitivă de a facilita identificarea autorității pârâte (*Georgel și Georgeta Stoicescu împotriva României*, pct. 69-71).
- de aspecte legate de probe, atunci când cerințele legate de stabilirea mijloacelor de probă sunt excesiv de rigide (*Tence împotriva Sloveniei*, pct. 35-38).
- de existența unor bariere procedurale care împiedică sau limitează posibilitățile de a sesiza o instanță:

- o interpretare deosebit de riguroasă dată de instanțele interne unei norme de procedură (formalism excesiv) îi poate priva pe reclamânți de dreptul de acces la o instanță [*Pérez de Rada Cavanilles împotriva Spaniei*, pct. 49; *Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei*, pct. 38; *Sotiris și Nikos Koutras ATTEE împotriva Greciei*, pct. 20; *Běleš și alții împotriva Republicii Cehe*, pct. 50; *RTBF împotriva Belgiei*, pct. 71-72 și 74; *Miessen împotriva Belgiei*, pct. 72-74; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 97].
- luarea în considerare a valorii obiectului litigiului (prag de admisibilitate *ratione valoris*) pentru a stabili competența unei instanțe de grad superior [*Zubac c. Croației* (MC), pct. 73, pct. 85-86].
- cerințele legate de executarea unei decizii anterioare ar putea limita dreptul de acces la instanță, de exemplu, atunci când precaritatea situației financiare a reclamantului exclude chiar de la început executarea condamnărilor pronunțate anterior de instanță [*Annoni di Gussola și alții împotriva Franței*, pct. 56; a se compara cu *Arvanitakis împotriva Franței* (dec.)].
- normele de procedură împiedică anumiți subiecți de drept să aibă calitate procesuală [*Sfintele Mânăstiri împotriva Greciei*, pct. 83, *Philis împotriva Greciei (nr. 1)*, pct. 65; *Lupaș și alții împotriva României (nr. 1)*, pct. 64-67, și pentru persoane majore aflate în incapacitate, *Stanev împotriva Bulgariei* (MC), pct. 241-245; *Nataliya Mikhaylenko împotriva Ucrainei*, pct. 40, și a se compara cu *R.P. și alții împotriva Regatului Unit*].²

În schimb, tot în ceea ce privește formalismul, condițiile de admisibilitate ale unui recurs ar putea fi mai stricte decât pentru un apel. Având în vedere specificitatea instanței de recurs, se poate admite că un formalism mai mare poate însoți procedura prezentată în fața sa, în special atunci când procedura recursului urmează examinării cauzei de către o instanță de prim grad, apoi de către o instanță de apel, ambele beneficiind de deplină jurisdicție (*Levages Prestations Services împotriva Franței*, pct. 44-48; *Brualla Gómez de la Torre împotriva Spaniei*, pct. 34-39). La nivel mai general, hotărârea *Zubac împotriva Croației* (MC) a reamintit principiile generale referitoare la accesul la o instanță de grad superior (pct. 80-82 și pct. 84) și jurisprudența în materie de formalism (pct. 96-99). În special, „securitatea juridică” și „buna administrare a justiției” sunt elemente centrale care permit să se facă distincție între formalismul excesiv și o aplicare acceptabilă a formalităților procedurale (pct. 98).

84. În hotărârea *Trevisanato împotriva Italiei*, Curtea nu a pus sub semnul întrebării obligația avocaților specializați de a încheia prezentarea fiecărui motiv de casație cu un paragraf de sinteză care să rezume raționamentul urmărit și care să explice principiul de drept pe care îl considerau încălcat (pct. 42-45). De asemenea, Curtea, a considerat legitime considerentele legate de accelerarea și simplificarea examinării cauzelor de către instanța de casație (*Miessen împotriva Belgiei*, pct. 71).

85. În principiu, stabilirea unui anumit prag de competență (prag de admisibilitate *ratione valoris*) pentru accesul la o curte supremă are ca scop legitim să se asigure că aceasta nu este solicitată să trateze decât cauzele care prezintă un nivel de importanță corespunzător rolului său [*Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 73, pct. 83 și pct. 105]. Cu toate acestea, proporționalitatea unei astfel de restricții trebuie să fie evaluată de la caz la caz (pct. 106-107) și Curtea a stabilit criterii precise pentru a evalua dacă autoritățile naționale și-au depășit marja de apreciere în cauza în discuție (pct. 108-109).

86. În plus, dreptul la o instanță include nu numai dreptul de a iniția o acțiune, ci și dreptul la soluționarea juridică a litigiului [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 86; *Kutić împotriva Croației*, pct. 25 și 32, în ceea ce privește suspendarea procedurilor; *Aćimović împotriva Croației*, pct. 41; *Beneficio Cappella Paolini împotriva San Marino*, pct. 29, cu privire la o denegare de dreptate].

2. A se vedea, de asemenea, partea „Asistență juridică”.

87. Dreptul la instanță poate fi de asemenea încălcat în cazul nerespectării de către instanță a termenului legal, atunci când se pronunță asupra unui recurs împotriva unor decizii succesive cu durată limitată (*Musumeci împotriva Italiei*, pct. 41-43) sau în lipsa vreunei decizii (*Ganci împotriva Italiei*, pct. 31). „Dreptul la instanță” acoperă, de asemenea, executarea hotărârilor³.

88. Pentru a soluționa problema proporționalității unei restricții privind accesul la o instanță civilă, Curtea ia în considerare erorile procedurale comise în cursul procedurii, care au împiedicat reclamantul să aibă acces la o instanță, și stabilește dacă partea interesată a fost obligată să suporte o sarcină excesivă ca urmare a acestor erori. Au fost stabilite valori de referință pentru a stabili cine, dintre reclamant sau autoritățile competente, trebuie să suporte consecințele erorilor comise [*Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 90-95, pct. 119]. În cazul unor erori comise în fața instanțelor de grad inferior, Curtea a evaluat rolul ulterior al Curții Supreme (pct. 122-124).

2. Limitări

89. Dreptul de acces la instanțe nu este absolut. Există limitări implicit admise [*Golder împotriva Regatului Unit*, pct. 38; *Stanev împotriva Bulgariei* (MC), pct. 230; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 78]. Acesta este în special cazul condițiilor de admisibilitate a unui recurs, întrucât prin însăși natura sa necesită o reglementare din partea statului, care se bucură în această privință de o anumită marjă de apreciere (*Luordo împotriva Italiei*, pct. 85).

90. Cu toate acestea, limitările nu trebuie să restricționeze accesul liber pe care îl are un individ în așa fel sau până la un punct în care dreptul de acces să fie afectat în însăși esența sa. În plus, limitările nu sunt reconciliate cu art. 6 § 1 din Convenție decât dacă urmăresc un „obiectiv legitim” și dacă există un „raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit” [*Ashingdane împotriva Regatului Unit*, pct. 57; *Fayed împotriva Regatului Unit*, pct. 65; *Markovic și alții împotriva Italiei* [(MC), pct. 99; *Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 114-115].

91. Dreptul de acces la o instanță poate fi astfel supus, în anumite circumstanțe, unor restricții legitime, cum ar fi termenele legale pentru prescripție (*Stubbings și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 51-52), ordinele care stabilesc plata unei cauțiuni pentru garantarea cheltuielilor de judecată (*Tolstoy Miloslavsky împotriva Regatului Unit*, pct. 62-67), cerința privind reprezentarea (*R.P. și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 63-67), obligația de a trece printr-o procedură de rezolvare pe cale amiabilă înainte de a introduce o acțiune în despăgubire împotriva statului (*Momčilović împotriva Croației*, pct. 55-57).

92. În cazul în care accesul la instanță este restricționat prin lege sau în fapt, Curtea examinează dacă restricția atinge fondul dreptului și, în special, dacă urmărește un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat: *Ashingdane împotriva Regatului Unit*, pct. 57. În ceea ce privește caracterul proporțional al limitării, întinderea marjei de apreciere acordate statului poate depinde în special de dreptul internațional relevant în materie [*Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 173-174]. În cauze care privesc aspecte care evoluează în permanență în statele membre, marja de apreciere poate, de asemenea, să depindă de existența unui „consens european” sau cel puțin de o anumită tendință în rândul statelor membre (*ibidem*, pct. 175). În cazul în care restricția este compatibilă cu principiile stabilite de Curte, nu este încălcat art. 6 § 1.

93. Faptul că o persoană are, la nivel intern, o pretenție care poate da naștere unei acțiuni în justiție poate depinde nu doar de conținutul material propriu-zis al dreptului cu caracter civil în discuție, astfel cum este definit în dreptul național, ci și de existența unor bariere procedurale care împiedică sau limitează posibilitățile de sesizare a unei instanțe cu eventuale plângeri [*McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 24]. Or, art. 6 § 1 nu asigură „drepturilor” cu caracter civil niciun conținut material determinat în ordinea juridică a statelor contractante: Curtea nu ar putea crea, prin interpretarea art. 6 § 1, un drept material care să nu aibă niciun temei legal în statul în cauză [*Z și alții împotriva*

3. A se vedea, de asemenea, partea „Executarea hotărârilor”.

Regatului Unit (MC), pct. 87 și 98]. În cauza *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), Curtea a considerat că dificultățile pe care reclamanții le-au întâmpinat în demersurile lor care aveau drept scop restituirea lăcașului de cult erau o consecință a dreptului material aplicabil și nu erau legate de vreo limitare a dreptului de acces la o instanță. Prin urmare, a concluzionat că nu a fost încălcat art. 6 § 1 (pct. 99 și 106).

94. Limitări privind competența instanțelor naționale în cazul faptelor comise în străinătate: limitările competenței pot urmări obiective legitime legate de principiile bunei administrări a justiției și de menținere a caracterului efectiv al hotărârilor judecătorești interne [*Naït-Liman împotriva Elveției* (MC), pct. 122].

95. *Imunitatea* de jurisdicție a organizațiilor internaționale în fața instanțelor naționale [a se vedea în special *Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), pct. 139]: această prevedere a Convenției care urmărește un scop legitim [*Waite împotriva Germaniei* (MC), pct. 63] - nu este admisibilă în temeiul art. 6 § 1 decât dacă restricția pe care o creează nu este disproporționată. Astfel, este compatibilă în cazul în care justițiabilii dispun de alte căi rezonabile pentru le fi protejate în mod eficient drepturile [*ibidem*, pct. 68-74; *Prințul Hans-Adam II de Liechtenstein împotriva Germaniei* (MC), pct. 48; *Chapman împotriva Belgiei* (dec.), pct. 51-56; *Klausecker împotriva Germaniei* (dec.), pct. 69-77, în ceea ce privește o cale de atac alternativă la o procedură de arbitraj]. Cu toate acestea, nu rezultă că, în absența oricărei alte căi de atac, recunoașterea imunității unei organizații internaționale conduce *ipso facto* la o încălcare a dreptului de acces la o instanță [*Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), pct. 164].

96. Decizia *Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.) privea acordarea imunității împotriva urmăririi penale oferite Organizației Națiunilor Unite (ONU) în fața instanței naționale. Curtea a afirmat că operațiunile desfășurate sub mandatul unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU, în cadrul Capitolului VII din Carta Organizației Națiunilor Unite, erau fundamentale pentru misiunea de menținere a păcii și a securității internaționale cu care era investită ONU. În consecință, Convenția nu poate fi interpretată astfel încât să aducă acțiunile și omisiunile Consiliului de Securitate în fața unei instanțe interne, în lipsa unei decizii a ONU în acest sens. A încadra aceste operațiuni în aria de competență a instanțelor interne ar însemna să se permită oricărui stat să interfereze, prin intermediul instanțelor sale, în îndeplinirea unei sarcini esențiale a ONU în acest domeniu, și în special în îndeplinirea efectivă a operațiunilor sale (pct. 154). Curtea a adăugat că dreptul internațional nu permite să se afirme că o acțiune civilă trebuie să conducă instanțele naționale la decizia de a ridica imunitatea în fața urmăririi penale de care beneficiază Organizația Națiunilor Unite pentru unicul motiv că este cauzată de o încălcare deosebit de gravă a unei norme de drept internațional, chiar și în cazul normei *jus cogens* (pct. 158).

97. Imunitatea statelor: regula imunității statelor este în general admisă de comunitatea națiunilor [*Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), pct. 158]. Măsurile luate de un stat membru care reflectă normele de drept internațional general recunoscute în materie de imunitate a statelor nu constituie în mod automat restricționări disproporționate ale dreptului de acces la o instanță [*Fogarty împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 36; *McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 37; *Al-Adsani împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 56; *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 49].

- Imunitatea de jurisdicție a statelor: În cazurile în care aplicarea principiului imunității de jurisdicție a statului împiedică exercitarea dreptului de acces la justiție, trebuie analizat dacă circumstanțele cauzei justifică o astfel de restricție. Aceasta trebuie să urmărească un scop legitim și să fie proporțională cu respectivul scop [*ibidem*, pct. 51-54; *Cudak împotriva Lituaniei* (MC), pct. 59]. A i se acorda imunitate suverană unui stat în cadrul procedurilor civile urmărește „scopul legitim” de a respecta dreptul internațional, pentru a favoriza buna înțelegere și bunele relații între state [*Fogarty împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 34; *Al-Adsani împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 54; *Treska împotriva Albaniei și Italiei* (dec.)]. În

ceea ce privește proporționalitatea măsurilor luate în fiecare cauză, aceasta poate aduce atingere însuși fondului dreptului justițiabilului de a avea acces la instanță [*Cudak împotriva Lituaniei* (MC), pct. 74; *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 67; *Naku împotriva Lituaniei și Suediei*, pct. 95] sau nu [*Al-Adsani împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 67; *Fogarty împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 39; *McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 38].

Imunitatea de jurisdicție a statelor a cunoscut limitări legate de evoluția dreptului internațional cutumiar: Astfel, Curtea a observat existența unei tendințe în dreptul internațional și comparat spre o limitare a imunității statelor în litigii privind aspecte legate de încadrarea în muncă a personalului, cu excepția, totuși, a celor privind recrutarea personalului ambasadelor [*Cudak împotriva Lituaniei* (MC), pct. 63 și urm.; *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 53-54 și 57-58; *Naku împotriva Lituaniei și Suediei*, pct. 89, privind concedierea membrilor personalului unei ambasade; a se vedea, de asemenea, *Wallihauser împotriva Austriei* privind notificarea actului de sesizare a instanței împotriva unui stat din străinătate într-un litigiu legat de neplata salariilor]. Poate exista, de asemenea, o imunitate limitată în ceea ce privește tranzacțiile comerciale realizate între un stat și o persoană fizică străină (*Oleynikov împotriva Rusiei*, pct. 61 și 66).

Pe de altă parte, Curtea a constatat în 2001 că, deși părea să existe în dreptul internațional și comparat o tendință de a limita imunitatea statelor în cazul prejudiciilor materiale cauzate de un act sau de o omisiune survenită în statul forului, această practică nu era în niciun caz universală [*McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 38].

Pe de altă parte, Curtea a considerat în 2014 că, fie și dacă există sprijin în favoarea unei reguli sau excepții speciale în dreptul internațional public atunci când agenți ai unor state străine sunt răspunzători civil pentru acte de tortură, din cele mai multe precedente reiese că dreptul statului la imunitate nu poate fi eludat fiind făcut acesta răspunzător în locul agenților săi (*Jones și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 213-215, despre refuzul de a examina o acțiune civilă privind acuzațiile de acte de tortură prezentate de reclamanți, pe motiv de imunitate invocată de statul pârât și de funcționarii acestuia).

- Imunitatea de executare a statului nu este, în sine, contrară art. 6 § 1. Curtea a constatat, în 2005, că toate textele juridice internaționale care tratează imunitatea statelor consacrau principiul general potrivit căruia statele străine beneficiază, sub rezerva anumitor excepții strict delimitate, de imunitatea de executare pe teritoriul statului forului [*Manoilescu și Dobrescu împotriva României și Rusiei* (dec.), pct. 73]. Cu titlu ilustrativ, Curtea a afirmat, în 2002: „deși instanțele elene au condamnat guvernul german la plata de daune-interese reclamanților, acest fapt nu implică în mod necesar obligația statului elen de a le garanta reclamanților recuperarea creanțelor lor, printr-o procedură de executare pe teritoriul elen” [*Kalogeropoulou și alții împotriva Greciei și Germaniei* (dec.)]. Aceste decizii se aplică în raport cu statutul dreptului internațional ce prevalează la momentul respectiv și nu exclud dezvoltarea ulterioară a dreptului menționat.

98. Imunitatea parlamentară: faptul că statele acordă în general o imunitate mai mult sau mai puțin extinsă membrilor Parlamentului constituie o practică care durează de multă vreme, care are ca scop să permită libera exprimare a reprezentanților poporului și să împiedice ca plângerile penale pârținitoare să aducă atingere funcției de parlamentar [*C. G.I.L. și Cofferati împotriva Italiei* (nr. 2), pct. 44]. Imunitatea parlamentară poate fi astfel compatibilă cu art. 6, în cazul în care aceasta:

- urmărește scopuri legitime: libertatea de exprimare în Parlament și menținerea separării puterilor între puterea legislativă și cea judiciară (*A. împotriva Regatului Unit*, pct. 75-77 și 79);
- nu este disproporționată în raport cu scopurile urmărite, în cazul în care victima dispune de căi alternative rezonabile pentru a-și proteja drepturile în mod eficient [*ibidem*, pct. 86] și imunitatea este limitată la exercitarea funcției de parlamentar (*ibidem*, pct. 84; *Zollmann*

împotriva Regatului Unit (dec.)). Lipsa unei legături clare cu activitatea parlamentară necesită o interpretare strictă a conceptului de proporționalitate între scopul urmărit și mijloacele folosite [*Cordova împotriva Italiei* (nr. 2) pct. 64; *Syngelidis împotriva Greciei*, pct. 44]. Într-adevăr, nu poate fi limitat într-un mod incompatibil cu art. 6 § 1 dreptul de acces la instanță al persoanelor de drept privat, atunci când afirmațiile atacate în justiție au fost emise de un membru al Parlamentului [*Cordova împotriva Italiei* (nr. 1), pct. 63; *C. G.I.L. și Cofferati împotriva Italiei* (nr. 2), pct. 46-50, sau în cazul în care, din nou, victimele nu dispun de căi alternative rezonabile pentru a-și proteja drepturile].

99. Privilegiul de jurisdicție al magistraților nu este incompatibil cu art. 6 § 1 dacă urmărește un scop legitim: buna funcționare a justiției (*Ernst și alții împotriva Belgiei*, pct. 50), și respectă principiul proporționalității, în măsura în care reclamantii dispun de căi alternative rezonabile pentru a-și proteja eficient drepturile garantate de Convenție (*ibidem*, pct. 53-55).

100. Imunitățile de care beneficiază funcționarii publici: limitările privind capacitatea justițiabililor de a angaja o procedură legală pentru a ataca constatările și concluziile funcționarilor, care le aduc atingere reputației, pot să urmărească un scop legitim de interes public (*Fayed împotriva Regatului-Unit*, pct. 70) însă trebuie să existe o proporționalitate între mijloacele utilizate și acest scop legitim (*ibidem*, pct. 75-82). În cauza *Jones și alții împotriva Regatului Unit* (pct. 213-215) era vorba despre refuzul de a examina o acțiune civilă privind acuzațiile de acte de tortură prezentate de reclamant, pe motiv de imunitate invocată de statul pârât și de funcționarii acestuia. Curtea s-a declarat convinsă că acordarea imunității în cazul funcționarilor statului în speță reflecta normele de drept internațional public general recunoscute, indicând totuși că era necesar să se urmărească evoluția acestei chestiuni.

101. Imunitatea unui șef de stat: având în vedere funcțiile sale, Curtea a considerat că este acceptabil să i se acorde o imunitate funcțională pentru a i se proteja libertatea de exprimare și pentru a menține separarea puterilor în interiorul statului. Contururile acestei imunități trebuie să fie reglementate. O imunitate permanentă și absolută care nu ar putea fi ridicată ar constitui o restricție disproporționată în calea dreptului de acces la o instanță (*Urechean și Pavlicenco împotriva Republicii Moldova*, pct. 47-55).

102. Limite ale imunităților: un stat nu poate, fără rezerve sau control din partea organismelor Convenției, să sustragă de la competența instanțelor o serie întreagă de acțiuni civile sau să exonereze de orice răspundere civilă grupuri mari sau categorii de persoane. Acest fapt nu ar fi în concordanță cu principiul statului de drept într-o societate democratică, nici cu principiul fundamental care stă la baza art. 6 § 1, și anume acela că pretențiile civile trebuie să poată fi prezentate în fața unui judecător [*McElhinney împotriva Irlandei* (MC), pct. 23-26; *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 50].

103. Cauza *Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC) privea confiscarea unor bunuri, în vederea aplicării Rezoluției 1483 (2003) a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. Hotărârea stabilește principii referitoare la disponibilitatea unui control judiciar adecvat în fața instanței naționale cu privire la măsurile luate la nivel național, în vederea aplicării deciziilor luate în temeiul sistemului de sancțiuni al Organizației Națiunilor Unite. În speță, Curtea a afirmat că nicio dispoziție din Rezoluția 1483 (2003) nu interzicea în mod explicit instanțele naționale să verifice, din perspectiva respectării drepturilor omului, măsurile adoptate la nivel național în vederea aplicării rezoluției respective. În opinia Curții, atunci când o rezoluție nu exclude în mod explicit posibilitatea unui control judiciar, trebuie să fie înțeleasă întotdeauna ca autorizând statele să efectueze un astfel de control pentru a evita arbitrarul în aplicarea sa, pentru a menține echilibrul just între interesele concurente aflate în joc. Orice punere în aplicare a Rezoluției Consiliului de Securitate fără posibilitatea unui control jurisdicțional care să permită să se garanteze lipsa arbitrarului ar angaja responsabilitatea statului din perspectiva art. 6.

B. Renunțarea

1. Principiu

104. Nu se poate considera că un justițiabil a renunțat la dreptul său dacă nu avea cunoștință despre existența dreptului sau despre respectiva procedură (*Schmidt împotriva Letoniei*, pct. 96, și trimerile la jurisprudență citate).

105. În sistemele juridice interne ale statelor membre, renunțarea la dreptul de examinare a cauzei de către o instanță este întâlnit frecvent în cauzele civile, în special sub forma unor clauze contractuale de arbitraj. Prezentând avantaje incontestabile atât pentru părțile interesate, cât și pentru administrarea justiției, renunțarea nu intră în conflict, în principiu, cu Convenția [*Deweert împotriva Belgiei*, pct. 49]; *Pastore împotriva Italiei* (dec.)]. Art. 6 nu se opune așadar înființării de instanțe arbitrale pentru soluționarea anumitor litigii [*Transado - Transportes Fluviais Do Sado, S.A. împotriva Portugaliei* (dec.)]. În fapt, părțile într-un litigiu sunt libere să decidă să nu aducă în fața instanțelor de drept comun anumite litigii care pot apărea din executarea unui contract. Acceptând o clauză de arbitraj, părțile renunță în mod voluntar la anumite drepturi garantate de Convenție [*Eiffage S.A. și alții împotriva Elveției* (dec.); *Tabbane împotriva Elveției* (dec.), pct. 27].

2. Condiții:

106. Justițiabilii pot renunța la dreptul la instanță în favoarea arbitrajului, cu condiția ca o astfel de renunțare să se facă în mod liber, licit și neechivoc [*Suda împotriva Republicii Ceha*, pct. 48-49, și trimerile la jurisprudență citate; *Tabbane împotriva Elveției* (dec.), pct. 26-27 și pct. 30]. Dreptul de acces la instanță este mult prea important într-o societate democratică pentru ca o persoană să piardă beneficiul, prin simplul fapt că a recurs la un aranjament extrajudiciar (*Suda împotriva Republicii Ceha*, pct. 48). Această renunțare trebuie să fie însoțită de un minim de garanții care să-i reflecte importanța [*Eiffage S.A. și alții împotriva Elveției* (dec.); *Tabbane împotriva Elveției* (dec.), pct. 31].

107. Jurisprudența face o distincție între arbitrajul voluntar și arbitrajul forțat. În principiu, nu se pune nicio problemă din perspectiva art. 6 când se face referire la un arbitraj voluntar liber consimțit. În schimb, dacă se referă la un arbitraj forțat, în sensul că arbitrajul este impus de lege, părțile nu au nicio posibilitate de a a-și sustrage litigiul de la decizia unei instanțe arbitrale. Într-o astfel de situație, acesta trebuie să ofere garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 din Convenție [*Tabbane împotriva Elveției* (dec.), pct. 26-27 și trimerile la jurisprudență citate]. În decizia respectivă, Curtea a considerat că acea clauză de renunțare și dispoziția legală relevantă au urmărit un obiectiv legitim, și anume promovarea arbitrajului elvețian prin intermediul unor proceduri flexibile și rapide, fiind totodată respectată libertatea contractuală a reclamantului (pct. 36).

C. Asistență juridică

1. Acordarea de asistență juridică

108. Art. 6 § 1 nu implică faptul că statul trebuie să acorde asistență juridică gratuită în orice litigiu referitor la un „drept cu caracter civil” (*Airey împotriva Irlandei*, pct. 26). În fapt, există o distincție clară între art. 6 § 3 lit. c) - care garantează dreptul la asistență juridică gratuită în anumite condiții în cadrul procedurilor penale - și art. 6 § 1, care nu face deloc referire la asistența juridică (*Essaadi împotriva Franței*, pct. 30).

109. Cu toate acestea, Convenția vizează protejarea unor drepturi concrete și efective, în special dreptul de acces la o instanță. Astfel, art. 6 § 1 poate uneori obliga autoritățile să ofere asistență din partea unui membru al baroului, atunci când o astfel de asistență se dovedește indispensabilă pentru accesul efectiv la o instanță (*Airey împotriva Irlandei*, pct. 26).

110. Întrebarea dacă art. 6 implică sau nu acordarea de asistență, din partea unui consilier juridic, unui reclamant depinde de circumstanțele individuale ale cauzei (*ibidem*; *Steel și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 61; *McVicar împotriva Regatului Unit*, pct. 48). Ce se dorește să se cunoască este dacă, având în vedere toate circumstanțele, lipsa asistenței juridice va priva reclamantul de un proces echitabil (*ibidem*, pct. 51).

111. Întrebarea dacă art. 6 implică acordarea de asistență juridică depinde, în special:

- de gravitatea mizei pentru reclamant (*Steel și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 61; *P., C. și S. împotriva Regatului Unit*, pct. 100);
- de complexitatea dreptului sau a procedurii aplicabile (*Airey împotriva Irlandei*, pct. 24);
- de capacitatea justițiabilului de a-și prezenta efectiv cauza (*McVicar împotriva Regatului Unit*, pct. 48-62; *Steel și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 61);
- de existența unei obligații legale de reprezentare printr-un avocat (*Airey împotriva Irlandei*, pct. 26; *Gnahoré împotriva Franței*, pct. 41 *in fine*).

112. Acest drept nu este, însă, absolut și poate fi, prin urmare, acceptabil să fie impuse limitări cu privire la acordarea de asistență juridică, în special în funcție, în plus față de punctele menționate în paragraful anterior:

- de situația financiară a reclamantului (*Steel și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 62);
- de șansele sale de succes în cadrul procedurii (*ibidem*).

Astfel, poate exista un sistem de asistență juridică care să selecționeze cauzele în care se acordă asistență. Cu toate acestea, sistemul instituit de legiuitor trebuie să ofere garanții substanțiale împotriva arbitrarului (*Gnahoré împotriva Franței*, pct. 41; *Essaadi împotriva Franței*, pct. 36; *Del Sol împotriva Franței*, pct. 26; *Bakan împotriva Turciei*, pct. 75-76, cu trimitere la hotărârea *Aerts împotriva Belgiei* în privința unei încălcări a fondului dreptului la o instanță). Trebuie așadar să țină cont în mod concret de calitatea sistemului de asistență juridică acordată de stat (*Essaadi împotriva Franței*, pct. 35) și să se verifice dacă metoda aleasă de autorități este conformă Convenției (*Santambrogio împotriva Italiei*, pct. 52; *Bakan împotriva Turciei*, pct. 74-78; *Pedro Ramos împotriva Elveției*, pct. 41-45).

113. Este esențial să se indice motivul refuzului de a acorda asistență juridică și ca hotărârea să fie pronunțată cu diligență (*Tabor împotriva Poloniei*, pct. 45-46; *Saoud împotriva Franței*, pct. 133-136).

114. În plus, nu este contrar art. 6 refuzul de a acorda asistență juridică unei persoane juridice străine (*Granos Organicos Nacionales S.A. împotriva Germaniei*, pct. 48-53).

2. Caracterul efectiv al asistenței juridice acordate

115. Statul nu este responsabil pentru actele unui avocat desemnat din oficiu. În fapt, din independența baroului în raport cu statul (*Staroszczyk împotriva Poloniei*, pct. 133) reiese că, în esență, conduita apărării ține de justițiabil și de avocatul său, fie că acesta din urmă este desemnat cu titlu de asistență juridică din oficiu sau remunerat de clientul său. Conduita apărării ca atare, în afară de circumstanțe speciale, nu poate angaja răspunderea statului în temeiul Convenției [*Tuziński împotriva Poloniei* (dec.)].

116. Cu toate acestea, desemnarea unui avocat pentru a reprezenta o parte nu asigură, în sine, caracterul efectiv al asistenței juridice (*Sialkowska împotriva Poloniei*, pct. 110 și 116). Avocatul desemnat din oficiu se poate afla în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile o lungă durată de timp sau să se eschiveze de la îndatoririle sale de a acorda asistență. În cazul în care sunt notificate, autoritățile naționale competente trebuie să-l înlocuiască, fără ca, în ciuda acordării de asistență juridică gratuită, justițiabilul să fie privat în practică de o asistență juridică efectivă (*Bertuzzi împotriva Franței*, pct. 30).

117. Mai presus de toate, este responsabilitatea statului să asigure un echilibru just între accesul efectiv la justiție și independența baroului. Curtea a subliniat în mod clar că un eventual refuz de a interveni din partea unui avocat desemnat să acorde asistență juridică trebuie să îndeplinească în mod obligatoriu standarde de calitate. Or, aceste standarde nu sunt îndeplinite dacă deficiențele sistemului de asistență juridică îi privează pe justițiabili de accesul „concret și efectiv” la o instanță (*Staroszczyk împotriva Poloniei*, pct. 135; *Sialkowska împotriva Poloniei*, pct. 114 – încălcare).

III. Cerințe instituționale

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale [...] de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...].”

A. Noțiunea „instanță”

1. Noțiune autonomă

118. O autoritate care nu se numără printre instanțele unui stat poate totuși, în sensul art. 6 § 1, să fie considerată o „instanță” (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 36).

119. O instanță este caracterizată în sens material de rolul său jurisdicțional: de a soluționa, pe baza normelor de drept, cu jurisdicție deplină și în urma unei proceduri organizate, orice problemă care ține de competența sa [*ibidem*, pct. 36; *Cipru împotriva Turciei* (MC), pct. 233].

120. Competența de a decide este inherentă noțiunii înseși de „instanță”. Procedura în fața unei „instanțe” trebuie să asigure „soluționarea juridică a litigiului” impusă de art. 6 § 1 (*Bentham împotriva Țărilor de Jos*, pct. 40).

121. Competența de a acorda numai avize consultative din punct de vedere juridic, fără caracter obligatoriu, nu este suficientă, chiar dacă aceste opinii prevalează în majoritatea cazurilor (*ibidem*).

122. Prin „instanță” art. 6 § 1 nu înțelege neapărat o instanță de tip clasic, integrată în structurile judiciare ordinare ale unei țări. Există posibilitatea ca instanța să fi fost instituită pentru a aborda chestiuni care țin de un anumit domeniu, pe care este posibil să le dezbată în mod adecvat în afara sistemului judiciar obișnuit. Ceea ce contează pentru a asigura respectarea art. 6 § 1 sunt garanțiile, atât cele de fond, cât și cele procedurale, puse în aplicare (*Rolf Gustafson împotriva Suediei*, pct. 45).

123. Astfel, un organism responsabil să soluționeze un număr restrâns de litigii specifice poate fi considerat „instanță”, cu condiția să asigure garanțiile impuse (*Lithgow și alții împotriva Regatului Unit*, pct. 201, cu privire la o instanță de arbitraj).

124. Un cumul de atribuții (de natură administrativă, reglementară, contencioasă, consultativă sau disciplinară) nu poate în sine priva o instituție de calitatea de „instanță” (*H. împotriva Belgiei*, pct. 50).

125. Este inherentă în însăși noțiunea de „instanță” capacitatea de a lua o decizie cu caracter obligatoriu, care nu poate fi modificată de o autoritate nejudiciară în detrimentul unei părți (*Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos*, pct. 45). În fapt, unul din elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care presupune, între altele, ca soluția dată în

mod definitiv în orice litigiu de către instanțe să nu mai poată fi pusă în discuție [*Brumărescu împotriva României* (MC), pct. 61].⁴

126. O „instanță” trebuie să îndeplinească, de asemenea, o serie de alte condiții independența, în special în raport cu puterea executivă, imparțialitatea, durata mandatului membrilor, garanțiile oferite de procedură - multe dintre ele apar chiar în textul art. 6 § 1 [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 55; *Cipru împotriva Turciei* (MC), pct. 233]. Într-adevăr, atât independența, cât și imparțialitatea reprezintă elemente esențiale constitutive ale noțiunii de „instanță”⁵.

127. Exemple de organisme cărora le-a fost recunoscută calitatea de „instanță” în sensul art. 6 § 1 din Convenție:

- o autoritate regională responsabilă cu tranzacțiile imobiliare (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 36),
- un birou responsabil cu despăgubirea victimelor infracțiunilor (*Rolf Gustafson împotriva Suediei*, pct. 48),
- un comitet responsabil cu soluționarea disputelor forestiere (*Argyrou și alții împotriva Greciei*, pct. 27).

2. Gradul de jurisdicție

128. Art. 6 § 1 nu obligă statele contractante să înființeze curți de apel sau de casație. Cu toate acestea, un stat care a înființat instanțe de acest tip are obligația să se asigure că justițiabilii beneficiază de garanțiile fundamentale prevăzute de art. 6 § 1 [*Platakou împotriva Greciei*, pct. 38; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 80]:

- *Aprecierea in concreto*: modul în care se aplică art. 6 § 1 depinde totuși de particularitățile procedurilor de apel și de casație. Condițiile de admisibilitate ale unui recurs pot fi mai stricte decât pentru un apel [*Levages Prestations Services împotriva Franței*, pct. 45; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 82].
- *Aprecierea in globo*: trebuie să se ia în considerare totalitatea procedurilor în ordinea juridică internă [*Levages Prestations Services împotriva Franței*, pct. 45; *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 82]. În consecință, o instanță superioară sau supremă poate, în anumite cazuri, redresa încălcarea inițială a unei dispoziții a Convenției [*De Haan împotriva Țărilor de Jos*, pct. 54; *mutatis mutandis*, *Zubac împotriva Croației* (MC), pct. 123].

129. Imperativele de flexibilitate și eficiență, pe deplin compatibile cu protecția drepturilor omului, pot justifica intervenția în prealabil a organismelor administrative sau profesionale și, *a fortiori*, a organismelor jurisdicționale care nu respectă în toate privințele cerințele art. 6 (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 51). Nu se produce o încălcare a Convenției dacă procedura în fața acestor organisme a făcut obiectul unui „control ulterior al unui organism judiciar cu deplină jurisdicție”, care oferă garanțiile prevăzute de acest articol (*Zumtobel împotriva Austriei*, pct. 29-32; *Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 40).

130. În mod similar, atribuția de a se pronunța în jurisdicții ordinale sau mixte nu încalcă în sine Convenția. Cu toate acestea, Convenția impune cel puțin existența unuia din următoarele două sisteme: fie organele jurisdicționale menționate îndeplinesc ele însele cerințele art. 6 § 1, fie nu, dar fac obiectul unui control ulterior „al unui organism judiciar cu deplină jurisdicție”, care oferă garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 (*Albert și Le Compte împotriva Belgiei*, pct. 29; *Gautrin și alții împotriva Franței*, pct. 57; *Fazia Ali împotriva Regatului Unit*, pct. 75).

4. A se vedea, de asemenea, partea „Executarea hotărârilor”.

5. A se vedea partea „Independență și imparțialitate”.

131. Astfel, Curtea a reiterat în mod constant faptul că art. 6 § 1 impune transmiterea deciziilor luate de autoritățile administrative care nu îndeplinesc ele însele cerințele acestei prevederi spre controlul ulterior „al unui organism judiciar cu deplină jurisdicție” (*Ortenberg împotriva Austriei*, pct. 31)⁶.

3. Controlul jurisdicției depline

132. Singurul care se califică pentru denumirea „instanță” în sensul art. 6 § 1 este un organism care beneficiază de jurisdicție deplină (*Beaumartin împotriva Franței*, pct. 38). Astfel, art. 6 § 1 impune instanțelor judecătorești un control judiciar efectiv (*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 70). Exercițarea deplinei jurisdicții de către o instanță presupune să nu renunțe la niciuna din componentele funcției de a judeca (*Chevol împotriva Franței*, pct. 63).

133. Art. 6 § 1 impune în principiu un recurs în cadrul căruia instanța să aibă competența de a analiza toate problemele de fapt și de drept pertinente pentru litigiul asupra căruia este sesizată (*Terra Woningen B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 52; *Sigma Radio Television Ltd împotriva Ciprului*, pct. 151-157). Aceasta implică în special că judecătorul trebuie să aibă competența să analizeze punct cu punct asupra fiecăruia din capetele de cerere ale reclamantului pe fond, fără a refuza să examineze pe vreunul din ele, și să ofere motive clare pentru respingerea lor. În ceea ce privește faptele, judecătorul trebuie să fie în măsură să îi reexamineze pe cei menționați în apelul reclamantului (*Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 44-45).

134. Principiul jurisdicției depline a fost temperat în repetate rânduri de jurisprudența Curții, care îi conferă adesea o interpretare flexibilă, în special în cauzele de drept administrativ, în care competența instanței de apel a fost restrânsă ca urmare a naturii tehnice a obiectului litigiului [*Chaudet împotriva Franței*, pct. 37; *Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției* (MC), pct. 130].

135. Într-adevăr, în sistemele juridice ale statelor membre, există domenii juridice specializate (de exemplu, în domeniul dezvoltării urbane și rurale) în care judecătorul are o competență limitată în privința faptelor – dar poate anula decizia administrației pe motiv de deducere arbitrară sau irațională a faptelor. Art. 6 nu impune să se ofere acces la un nivel de jurisdicție care să substituie opinia autorității administrative cu opinia sa (a se vedea, de exemplu, în domeniul amenajării rurale, *Zumtobel împotriva Austriei*, pct. 31-32, și al urbanismului, *Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 44-47; al protecției mediului, *Alatulkila și alții împotriva Finlande*, pct. 52; al reglementării jocurilor de noroc, *Kingsley împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 32; și, pentru o trimitere la jurisprudență, *Fazia Ali împotriva Regatului Unit*, pct. 75-78].

136. Hotărârea *Fazia Ali împotriva Regatului Unit* privea sfera de aplicare limitată a controlului jurisdicțional al unei decizii administrative în domeniul asistenței sociale, în ceea ce privește cazarea familiilor fără adăpost. Cauza privea o schemă care avea ca obiectiv să ofere cazare persoanelor fără domiciliu, care acoperea o multitudine de cazuri mici, și care avea drept scop să acorde, într-o manieră economică și echitabilă, un sprijin cât mai important persoanelor aflate în dificultate. Potrivit Curții, în cazul în care o anchetă rezonabilă a faptelor a fost deja realizată la nivel administrativ, art. 6 § 1 nu impune ca un control jurisdicțional din partea instanțelor naționale să implice neapărat o redeschidere completă a dosarului, cu o nouă audiere a martorilor.

137. Jurisprudența a stabilit criterii pentru a evalua dacă se realizează controlul „jurisdicției depline” în sensul Convenției (*Sigma Radio Television Ltd împotriva Ciprului*, pct. 151-157). Astfel, pentru a evalua dacă organul jurisdicțional exercită un control suficient, trebuie luate în considerare următoarele trei criterii combinate:

- Obiectul deciziei criticate:

6. A se vedea, de asemenea, partea „Echitate”.

- dacă decizia administrativă se pronunță asupra unei simple chestiuni de fapt, controlul judecătorului va fi mai extins doar dacă este vorba despre un domeniu specializat, care necesită competențe tehnice specifice;
- sistemele existente în Europa limitează, în general, competența judecătorului în materie de control al faptelor, dar nu-l împiedică să anuleze decizia din diverse motive. Acest fapt nu este pus la îndoială de jurisprudență.
- Metoda folosită pentru a ajunge la această decizie: care au fost garanțiile procedurale prezentate în fața autorității administrative contestate?
 - Dacă reclamantul a dispus deja, în stadiul administrativ prealabil, de garanții procedurale care să îndeplinească seria cerințelor art. 6, se poate justifica controlul jurisdicțional ulterior invocat [*Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 46-47; *Holding și Barnes PLC împotriva Regatului Unit* (dec.)].
- Conținutul litigiului, inclusiv mijloacele de apel, atât cele dorite, cât și cele reale (*Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 45):
 - Hotărârea trebuie să permită examinarea punct cu punct a fiecăreia din solicitările reclamantului pe fond, fără a le respinge pe vreuna din ele, și să ofere motive clare pentru respingerea lor. În ceea ce privește faptele, judecătorul trebuie să le reexamineze pe cele care sunt principale în recursul reclamantului. Astfel, dacă reclamantul ridică numai problema mijloacelor procedurale, nu poate reproșa în continuare judecătorului că nu s-a pronunțat asupra faptelor (*Potocka și alții împotriva Poloniei*, pct. 57).

138. Astfel, de exemplu, refuzul unei instanțe de a se pronunța în mod independent asupra anumitor aspecte de fapt cruciale pentru soluționarea litigiului cu care a fost sesizată ar putea constitui o încălcare a art. 6 § 1 (*Terra Woningen B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 53-55). Situația este similară dacă instanța nu are competență asupra problemei centrale a litigiului (*Tsfayo împotriva Regatului Unit*, pct. 48). Într-adevăr, în astfel de situații, ceea ce este decisiv pentru rezultatul cauzei nu face obiectul unui control jurisdicțional separat.

139. În cazul în care un mijloc de apel este considerat valabil, instanța care efectuează controlul jurisdicțional trebuie să fie în măsură să anuleze decizia atacată și să emită ea însăși o nouă decizie, sau să retrimită cauza în fața aceluiași organ sau a altui organ judecătoresc [*Kingsley împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 32 și 34].

140. În cazul în care faptele au fost stabilite de administrație în cadrul unei proceduri cvasijudiciare care respectă câteva din cerințele art. 6 § 1, dacă nu există nicio contestație cu privire la materialitatea faptelor astfel stabilite, nici cu privire la deducțiile emise din aceste fapte de către administrație, iar judecătorul a tratat punct cu punct toate celelalte mijloace de apel ale justițiabilului, controlul exercitat de instanța de apel este considerat ca având o întindere suficientă în raport cu art. 6 § 1 (*Bryan împotriva Regatului Unit*, pct. 44-47).

141. Exemple de organisme judiciare care nu au fost considerate ca bucurându-se de „jurisdicție deplină”:

- o instanță administrativă care nu poate examina decât dacă autoritățile administrative s-au folosit de puterea lor discreționară într-un mod compatibil cu obiectul și scopul legii (*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 70);
- o instanță care se pronunță în apel asupra deciziilor instanțelor disciplinare ale ordinilor profesionale, fără a avea puterea de a evalua proporționalitatea dintre eroarea comisă și sancțiune (*Diennet împotriva Franței*, pct. 34, cu privire la colegiul medicilor; *Mérigaud împotriva Franței*, pct. 69, cu privire la colegiul experților în geometrie);

- o Curte constituțională care nu se poate pronunța asupra procedurii criticate decât din punct de vedere al conformității cu Constituția, care nu îi permite să examineze toate faptele cauzei (*Zumtobel împotriva Austriei*, pct. 29-30);
- - Consiliul de Stat (Conseil d'État), care, potrivit propriei jurisprudențe, este obligat să urmeze avizul ministrului pentru a soluționa problema aplicabilității tratatelor, care i-a fost adresată, adică al unei autorități externe, care ține de puterea executivă, fără a supune acest aviz unei critici sau unei dezbateri în contradictoriu. Interpunerea autorității ministeriale, care a fost decisivă pentru rezultatul procedurii jurisdicționale în contencios, nu se preta la un recurs din partea reclamantei, care nu a avut nici posibilitatea de a solicita ca elementele de răspuns ale ministrului să fie examinate (*Chevroil împotriva Franței*, pct. 81-82).

142. Dimpotrivă, cerințele art. 6 § 1 au fost îndeplinite în cauzele următoare:

- *Chaudet împotriva Franței*: Consiliul de Stat s-a pronunțat în cadrul unui recurs pentru abuz de putere, atât în primă, cât și în ultimă instanță. Chiar dacă nu era în măsură să substituie decizia sa celei a Consiliului medical al Aviației civile, din dosar a reieșit că avea capacitatea să examineze toate motivele invocate de reclamantă, în fapt și în drept, și să examineze toate probele din dosarul medical, pe baza concluziilor tuturor rapoartelor medicale discutate de părți. Curtea a concluzionat că a fost examinată cauza reclamantei respectându-se cerințele impuse de art. 6 § 1 (pct. 37-38).
- *Zumtobel împotriva Austriei*: Curtea a decis că instanța administrativă austriacă a îndeplinit cerințele prevăzute de art. 6 § 1 în ce privește problemele care nu țineau în mod exclusiv de puterea discreționară a administrației și că instanța a examinat motivele de fond, punct cu punct, fără să fi fost în vreun fel constrânsă să-și decline competența de a răspunde sau de a examina anumite fapte (pct. 31-32 – a se vedea, de asemenea, *Ortenberg împotriva Austriei*, pct. 33-34; *Fischer împotriva Austriei*, pct. 34).
- *McMichael împotriva Regatului Unit*: în această cauză, ordonanța emisă de *Sheriff Court* care a declarat un copil adoptabil a făcut obiectul unui recurs în fața *Court of Session*. Cea din urmă avea jurisdicție deplină în acest sens: instanța se bazează de regulă pe constatările de fapt ale *Sheriff*, dar nu are obligația să procedeze astfel. Aceasta poate, după caz, să colecteze ea însăși elementele de probă sau să trimită cauza în fața *Sheriff*, dându-i instrucțiuni cu privire la modul de a proceda (pct. 66). În continuare, *Sheriff Court*, pronunțându-se ca o instanță de apel împotriva deciziilor Comisiei pentru protecția copiilor, are, de asemenea, jurisprudență deplină, putând examina atât fondul cât și neregulile de procedură pretinse (pct. 82);
- *Potocka și alții împotriva Poloniei*: aria de competență a Curții Supreme Administrative, definită de Codul de procedură administrativă, era limitată la controlul legalității deciziilor administrative în litigiu. Cu toate acestea, avea, de asemenea, capacitatea de a anula o decizie în totalitate sau în parte, în cazul în care se stabilea că nu au fost respectate cerințele procedurale de echitate în cadrul procedurii care a dus la adoptarea deciziei. Raționamentul urmat de Curtea Supremă Administrativă demonstrează că, în realitate, a examinat cauza în ceea ce privește oportunitatea. Deși Curtea Supremă Administrativă putea limita analiza sa la a constata deficiențele formale și materiale ale cererii reclamanților pentru a confirma deciziile în litigiu, instanța a examinat toate pretențiile reclamanților pe fond, punct cu punct, fără a se vedea constrânsă să-și decline competența de a răspunde sau de a examina faptele relevante. Instanța a emis o hotărâre atent motivată, iar argumentele reclamanților care erau importante pentru rezultatul cauzei au făcut obiectul unei control aprofundat. Astfel, controlul Curții Supreme Administrative a avut o întindere suficient de mare pentru a îndeplini cerințele art. 6 § 1 din Convenție (pct. 56-59).

4. Executarea hotărârilor judecătorești

a. Dreptul de a pune de îndată în aplicare o hotărâre judecătorească definitivă și obligatorie

143. Art. 6 § 1 protejează punerea în aplicare a hotărârilor judecătorești definitive și obligatorii (și nepunerea în aplicare a hotărârilor care pot fi supuse controlului celor mai înalte instanțe (*Ouzounis și alții împotriva Greciei*, pct. 21).

144. Astfel, dreptul la executarea deciziilor judiciare definitive și cu caracter obligatoriu, indiferent de tipul jurisdicției, face parte integrantă din „dreptul la o instanță” [*Hornsby împotriva Greciei*, pct. 40; *Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 196]. În caz contrar, garanțiile art. 6 § 1 din Convenție ar fi lipsite de orice efect util (*Bourdov împotriva Rusiei*, pct. 34 și 37).

137. „Dreptul la o instanță” protejează, de asemenea, executarea măsurilor provizorii luate în așteptarea adoptării unei decizii definitive (*Sharxhi și alții împotriva Albaniei*, pct. 92). Astfel, demolarea unei clădiri rezidențiale, în pofida măsurilor provizorii adoptate de instanțele naționale, constituie o încălcare a art. 6 § 1 din Convenție (pct. 94-97).

145. Dreptul la executarea deciziilor judiciare are și mai multă importanță în contextul contenciosului administrativ (*Sharxhi și alții împotriva Albaniei*, pct. 92). Într-adevăr, prin introducerea unei acțiuni în anulare în fața celei mai înalte jurisdicții administrative a statului, justițiabilul dorește nu doar anularea actului în litigiu, ci, mai ales, eliminarea efectelor acestuia.

146. Protecția efectivă a justițiabilului și restabilirea legalității implică așadar obligația administrației de a executa hotărârea (*Hornsby împotriva Greciei*, pct. 41; *Kyrtatos împotriva Greciei*, pct. 31-32).

147. Astfel, dacă o întârziere în executarea unei hotărâri definitive poate fi justificată în anumite circumstanțe, ar trebui să nu fie de natură să afecteze dreptul justițiabilului la punerea acesteia în aplicare (*Bourdov împotriva Rusiei*, pct. 35-37).

148. Astfel înțeleasă, executarea hotărârii trebuie să fie completă, perfectă și nu parțială (*Matheus împotriva Franței*, pct. 58; *Sabin Popescu împotriva României*, pct. 68-76) și nu poate fi împiedicată, anulată sau întârziată în mod excesiv [*Immobiliare Saffi împotriva Italiei* (MC), pct. 74].

149. Refuzul unei instanțe de grad inferior de a ține seama de o hotărâre a unei instanțe de grad superior care poate conduce la anulări succesive în cadrul unei singure și aceleiași proceduri - ar fi, de asemenea, contrar art. 6 § 1 (*Turczanik împotriva Poloniei*, pct. 49-51).

150. Un termen de executare nerezonabil de lung al unei hotărâri obligatorii poate implica o încălcare a Convenției. Caracterul rezonabil al unui termen trebuie apreciat în special în funcție de complexitatea procedurii de executare, de comportamentul reclamantului și al autorităților competente și de valoarea și natura reparației acordate de instanță (*Railian împotriva Rusiei*, pct. 31).

151. De exemplu, Curtea a considerat că, prin neadoptarea, timp de mai mult de cinci ani, a măsurilor necesare în vederea conformării la hotărârea judecătorească definitivă și executorie, în speță, autoritățile naționale au privat dispozițiile art. 6 § 1 din Convenție de orice efect util (*Hornsby împotriva Greciei*, pct. 45).

152. Într-o altă cauză, un termen general de 9 luni pentru executarea unei hotărâri de către administrație nu a fost considerat nerezonabil, pe fondul circumstanțelor relevante ale cauzei (*Moroko împotriva Rusiei*, pct. 43-45).

153. Curtea a concluzionat o încălcare a dreptului la instanță garantat de art. 6 § 1 ca urmare a refuzului autorităților, timp de aproximativ 4 ani, de a asigura forța publică pentru executarea unui ordin de evacuare a unui chiriaș (*Lunari împotriva Italiei*, pct. 38-42), și ca urmare a suspendării executării mai mult de 6 ani - care a rezultat dintr-o intervenție ulterioară a legiuitorului, care a

contestat decizia cu privire la evacuarea unui chiriaș [*Immobiliare Saffi împotriva Italiei* (MC), pct. 70 și 74].

154. O persoană care a obținut o creanță împotriva statului în urma unei proceduri judiciare nu este obligată să angajeze ulterior o procedură separată pentru a obține executarea forțată [*Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 68; *Sharxhi și alții împotriva Albaniei*, pct. 93]. Le revine autorităților statului (*Iavorivskaia împotriva Rusiei*, pct. 25) obligația de a garanta executarea unei hotărâri pronunțate împotriva statului, începând cu data la care hotărârea în cauză devine obligatorie și executorie [*Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 69]. Rezultă că plata cu întârziere a sumelor datorate reclamantului prin procedura executării silită nu reprezintă o soluție pentru refuzul prelungit al autorităților naționale de a se conforma hotărârii și nu constituie reparație adecvată [*Scordino împotriva Italiei* (nr. 1) (MC), pct. 198].

155. Desigur, persoanele interesate care dețin o creanță împotriva statului în temeiul unei hotărâri ar putea fi obligate să efectueze anumite demersuri procedurale care să permită sau să accelereze executarea hotărârii. Obligația creditorilor de a coopera nu depășește însă ceea ce este strict necesar și nu exonerează administrația de obligațiile sale [*Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 69].

156. În plus, atitudinea autorităților de a impune reclamantului un avans al taxelor pentru deschiderea procedurii de executare a unei hotărâri obligatorii în favoarea sa, fără a ține seama de lipsa de finanțe a acestuia, impune asupra părții interesate o povară excesivă. Îi limitează dreptul de acces la instanță până în punctul în care acest drept este atins în însuși fondul său (*Apostol împotriva Georgiei*, pct. 65).

157. Justițiabilul nu trebuie să fie privat de dreptul de a beneficia, într-un termen rezonabil, de rezultatul hotărârii definitive prin care i s-a acordat o reparație pentru daunele suferite (*Bourdov împotriva Rusiei*, pct. 35) sau o locuință (*Tétéry împotriva Rusiei*, pct. 42), indiferent de complexitatea procedurilor de executare a statului sau de sistemul bugetar al acestuia. Statul nu poate invoca dificultăți financiare, nici lipsa unor alte resurse pentru a justifica neexecutarea hotărârii [*Bourdov împotriva Rusiei*, pct. 35; *SARL Amat-G și Mébaghichvili împotriva Georgiei*, pct. 47; *Scordino împotriva Italiei* (nr. 1) (MC), pct. 199]. Statul nu poate invoca lipsa de locuințe sociale pentru a explica neexecutarea unei hotărâri [*Prodan împotriva Moldovei*, pct. 53; *Tchokontio Happi împotriva Franței*, pct. 50; *Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 70].

158. Termenul necesar autorităților pentru a executa o hotărâre care dispune plata unei sume de bani trebuie să se calculeze de la data la care aceasta a devenit definitivă și executorie până la data plății indemnizației acordate de instanță. Un termen de 2 ani și o lună pentru plata unei sume acordată de instanță este *a priori* incompatibil cu cerințele Convenției, cu excepția circumstanțelor care îl pot justifica [*Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 73-76, pct. 83].

159. În plus, argumentul întemeiat pe autonomia autorităților locale în dreptul național este inoperant, având în vedere principiul responsabilității internaționale a statului în raport cu Convenția (*Société de gestion du port de Campoloro și Société fermière de Campoloro împotriva Franței*, pct. 62).

160. Trebuie să se facă o distincție între creanțele deținute împotriva administrației statului [*Bourdov împotriva Rusiei* (nr. 2), pct. 68-69, 72 și urm.] și cele deținute împotriva unei persoane fizice, întrucât întinderea obligației statului în raport cu Convenția variază în funcție de calitatea părții debitoare.

161. În cazul în care hotărârea a fost pronunțată împotriva administrației publice, persoana care a obținut o hotărâre împotriva acestuia nu are obligația de a iniția o procedură separată pentru a obține executarea silită. În fapt, în opinia Curții, nu este oportun a-i cere unei persoane care a obținut o creanță contra statului în urma unei proceduri judiciare să inițieze ulterior o procedură de executare silită pentru a obține o reparație (*Metaxas împotriva Greciei*, pct. 19; *Koukalo împotriva Rusiei*, pct. 49). Este suficient să notifice în mod corespunzător autoritatea statului implicată (*Akachev împotriva Rusiei*, pct. 21) sau să efectueze anumite demersuri procedurale de natură formală (*Kosmidis și Kosmidou împotriva Greciei*, pct. 24).

162. Atunci când debitorul este o *persoană fizică*, responsabilitatea nu poate fi angajată din cauza neplății unei creanțe executorii ca urmare a insolvenței unui debitor „privat” [*Sanglier împotriva Franței*, pct. 39; *Ciprová împotriva Republicii Cehe* (dec.); *Cubanit împotriva României* (dec.)]. Cu toate acestea, statele au obligația pozitivă de a pune în aplicare un sistem eficient, atât în practică, cât și în drept, care să asigure executarea hotărârilor definitive între persoanele de drept privat (*Fouklev împotriva Ucrainei*, pct. 84). Responsabilitatea statului poate fi angajată în cazul în care autoritățile publice implicate în procedurile de executare nu dau dovada de diligență cuvenită sau, mai mult, împiedică executarea (*ibidem*, pct. 67). Măsurile adoptate de autoritățile naționale în vederea executării trebuie să fie adecvate și suficiente pentru a asigura executarea: *Ruianu împotriva României*, pct. 66 - ținând seama de obligațiile ce le revin în calitate de depozitari ai forței publice în materie de executare [*ibidem*, pct. 72-73; *Sekul împotriva Croației* (dec.), pct. 54-55].

163. Prin neluarea de măsuri pentru a sancționa lipsa de cooperare a unei terțe părți (private) cu autoritățile investite cu puterea de executare a hotărârilor judecătorești definitive și executorii, autoritățile naționale au privat prevederile art. 6 § 1 de orice efect util (*Pini și alții împotriva României*, pct. 186-188, în ceea ce privește plasarea într-o instituție privată a doi copii care a împiedicat, pentru mai mult de 3 ani, executarea deciziilor de adopție a acestora din urmă).

164. Nu e mai puțin adevărat că, din moment ce statul a luat toate măsurile prevăzute de lege pentru a asigura executarea unei hotărâri de către o persoană de drept privat, refuzul debitorului de a executa obligația nu este imputabil statului (*Fociac împotriva României*, pct. 74 și 78).

165. În fine, dreptul fiecărei persoane la instanță protejează și dreptul de acces la procedura de executare, adică dreptul de a iniția o astfel de procedură (*Apostol împotriva Georgiei*, pct. 56).

b. Dreptul de a nu repune în discuție o decizie judecătorească definitivă

166. Astfel, dreptul la un proces echitabil trebuie să fie interpretat în lumina principiului preeminenței legii, unul dintre elementele fundamentale fiind principiul securității raporturilor juridice (*Okyay și alții împotriva Turciei*, pct. 73). În consecință, soluția definitivă dată litigiului de instanțe nu mai poate fi pusă în discuție [*Brumărescu împotriva României* (MC), pct. 61; *Agrokompleks împotriva Ucrainei*, pct. 148].

167. Într-adevăr, un sistem judiciar marcat de posibilitatea existenței unor repuneri în discuție în mod permanent și a unor anulări repetate ale hotărârilor definitive încalcă art. 6 § 1 (*Sovtransavto Holding împotriva Ucrainei*, pct. 74, 77 și 82, în ceea ce privește procedura *protestului* prin care președintele Curții Supreme de Arbitraj și procurorul general sau adjuncții acestora dispuneau de puterea discreționară de a ataca o hotărâre definitivă printr-un recurs în anulare).

168. Astfel de repuneri în discuție sunt inadmisibile, fie că vin din partea judecătorilor, fie din partea membrilor puterii executive (*Tregoubenko împotriva Ucrainei*, pct. 36) sau a autorităților nejudiciare (*Agrokompleks împotriva Ucrainei*, pct. 150-151).

169. O hotărâre definitivă nu poate fi repusă în discuție decât în circumstanțe cu caracter substanțial și de necontestat, ca de exemplu, o eroare judiciară (*Riabykh împotriva Rusiei*, pct. 52; a se vedea, de asemenea, *Vardanyan și Nanushyan împotriva Armeniei*, pct. 70, și a se compara cu cauza *Trapeznikov și alții împotriva Rusiei*, în care procedura reexaminării, aplicată la cererea părților, nu a adus atingere principiului securității juridice, pct. 39-40).

c. Recunoașterea reciprocă și executarea hotărârilor pronunțate în străinătate sau în Uniunea Europeană

170. Nu este compatibilă cu cerințele de la art. 6 § 1 din Convenție o decizie de executare a unei hotărâri străine (*exequatur*) adoptate fără ca nicio posibilitate de a denunța în mod eficient caracterul inequitabil al procesului care a condus la acea hotărâre, în statul de origine sau în statul solicitat. Curtea a aplicat întotdeauna principiul general potrivit căruia instanța investită cu o cerere de

recunoaștere și executare a unei hotărâri străine poate da curs acesteia numai după ce a efectuat un anumit control în privința deciziei în cauză în lumina garanțiilor unui proces echitabil, intensitatea acestui control putând varia în funcție de natura cauzei (*Pellegrini împotriva Italiei*, pct. 40).

171. Cauza *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC) privea executarea unei decizii pronunțate într-un alt stat membru al Uniunii Europene. În această cauză, jurisprudența Curții referitoare la prezumția de protecție echivalentă a drepturilor fundamentale în cadrul Uniunii Europene (cunoscută sub numele de „prezumția *Bosfor*”) a fost aplicată, pentru prima dată, mecanismelor de recunoaștere reciprocă bazate la rândul lor pe principiul încrederii reciproce între statele membre ale Uniunii Europene. Era în discuție executarea în Letonia a unei hotărâri pronunțate în Cipru în absența debitorului. Curtea a stabilit principiile generale în materie și a indicat condițiile în care poate fi răsturnată prezumția (a se vedea, în special, pct. 115-117). Aplicând aceste principii, Curtea nu a constatat nicio vădită insuficiență a protecției drepturilor fundamentale de natură să răstoarne prezumția de protecție echivalentă.

B. Constituirea potrivit legii

172. Având în vedere principiul statului de drept, inerent în sistemul Convenției, o „instanță” trebuie să fie întotdeauna constituită „potrivit legii”, în caz contrar fiind lipsită de legitimitatea necesară într-o societate democratică pentru a audia cauzele persoanelor de drept privat [*Lavents împotriva Letoniei*, pct. 81; *Biagioli împotriva San Marino* (dec.), pct. 71].

173. Expresia „potrivit legii” se referă nu doar la temeiul juridic al însași existenței instanței, ci și la respectarea de către instanță a normelor specifice după care se conduce (*Sokourenko și Strygoun împotriva Ucrainei*, pct. 24). Legalitatea unei instanțe trebuie neapărat să acopere și componența sa [*Buscarini împotriva San Marino* (dec.)]. Practica constând în a prelungi tacit mandatul judecătorilor pe o perioadă nedeterminată de la expirarea mandatului lor legal până la noua desemnare a fost considerată contrară principiului unei „instanțe constituite potrivit legii” (*Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, pct. 151). Procedurile privind desemnarea judecătorilor nu ar trebui să fie transferate la nivel de practică internă (*ibidem*, pct. 154-156). Înlocuirea unui judecător trebuie să fie, de asemenea, lipsită de arbitrar [*Biagioli împotriva San Marino* (dec.), pct. 77-78 și pct. 80, pentru cazul specific al unei țări și al unei instanțe de mici dimensiuni].

174. „Legea” la care face referire art. 6 § 1 nu este, prin urmare, doar legislația referitoare la stabilirea și competența organismelor judiciare, ci și orice altă dispoziție de drept intern a cărei neconformitate determină participarea unuia sau mai multor judecători în cazuri ilegale (*DMD Group, A.S., împotriva Slovaciei*, pct. 59). Este vorba în special de dispoziții referitoare la independența instanței și durata mandatului membrilor săi, precum și la imparțialitate și existența unor garanții procedurale (*Gurov împotriva Moldovei*, pct. 36).

175. Nerespectarea de către o instanță a dispozițiilor de drept intern implică în principiu o încălcare a art. 6 § 1 (*DMD Group, A.S., împotriva Slovaciei*, pct. 61). Prin urmare, Curtea este competentă să se pronunțe asupra respectării normelor de drept intern cu privire la acest punct. Însă, având în vedere principiul general potrivit căruia este în primul rând de competența instanțelor naționale înseși de a interpreta dreptul intern, Curtea consideră că nu trebuie pusă la îndoială evaluarea acestora decât în cazul unei încălcări flagrante a legii [*ibidem*; *Biagioli împotriva San Marino* (dec.), pct. 75]. O instanță care, fără nici o explicație, își depășește competența pe care o are în mod obișnuit nerespectând în mod deliberat legea nu este o „instanță constituită potrivit legii” în procedura în cauză (*Sokourenko și Strygoun împotriva Ucrainei*, pct. 27-28). Astfel, nu este „instanță constituită potrivit legii” o instanță supremă care, în loc să se limiteze la competența sa de a casa cu retrimiteri sau de a o anula, prevăzută în dreptul intern, examinează fondul cauzei în locul instanței competente (*Aviakompaniya A.T.I., ZAT împotriva Ucrainei*, pct. 44).

176. Introducerea termenilor „constituită potrivit legii” în art. 6 § 1 are drept scop să prevină ca organizarea sistemului judiciar să nu fie lăsată la discreția puterii executive și să asigure că acest domeniu este reglementat de o lege a Parlamentului [*Biagioli împotriva San Marino* (dec.), pct. 74; *Savino și alții împotriva Italiei*, pct. 94].

177. În țările care au un sistem de drept codificat, organizarea sistemului judiciar nu poate fi lăsată la discreția autorităților judiciare. Acest lucru nu exclude posibilitatea de a li se recunoaște o anumită putere de interpretare a legislației naționale în materie (*ibidem*).

178. Delegarea de puteri în probleme referitoare la organizarea judiciară este acceptabilă în măsura în care această posibilitate face parte din dreptul intern al statului, inclusiv în dispozițiile relevante ale Constituției (*ibidem*).

C. Independență și imparțialitate

1. Observații generale

179. Dreptul la un proces echitabil, garantat de art. 6 § 1, impune să fie audiată cauza de către o „instanță independentă și imparțială”. Noțiunile „independentă” și „imparțialitate” fiind strâns legate, Curtea le va examina adesea împreună (*Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos* (MC), pct. 192).

180. Faptul că magistrații neprofesioniști profesază într-un tribunal nu este în sine contrar art. 6 § 1. Existența unui colegiu cu o componență mixtă, care include magistrați, funcționari publici sau reprezentanți ai grupurilor de interese, nu reprezintă în sine o dovadă de părtinire (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 57-58). Nu există în sine nicio obiecție ca experții să participe ca membri neprofesioniști în procesul decizional care se desfășoară la nivelul unei instanțe (*Pabla Ky împotriva Finlandei*, pct. 32).

181. Principiile stabilite în jurisprudență cu privire la imparțialitate se aplică atât magistraților neprofesioniști, cât și magistraților profesioniști [*Langborger împotriva Suediei*, pct. 34-35; *Cooper împotriva Regatului Unit* (MC), pct. 123].

182. În principiu, lipsa de independență sau imparțialitate a organului decizional sau încălcarea de către acest organ a unei garanții procedurale fundamentale nu poate implica o încălcare a art. 6 § 1 în cazul în care decizia a fost supusă controlului ulterior al unui organism judiciar cu „jurisdicție deplină”, care a asigurat respectarea garanțiilor prevăzute de art. 6 § 1, remediind încălcarea inițială (*De Haan împotriva Țărilor de Jos*, pct. 52-55; *Crompton împotriva Regatului Unit*, pct. 79).⁷

183. Curtea a subliniat în mod constant faptul că domeniul de aplicare al obligației pe care art. 6 § 1 o impune statului, de a garanta un proces condus de o „instanță independentă și imparțială” nu se limitează la sistemul judiciar, ci impune și puterii executive, legiuitorului și tuturor celorlalte autorități ale statului, la toate nivelurile, să respecte hotărârile și deciziile instanțelor și să le aplice, chiar dacă nu sunt de acord cu ele. Respectarea de către stat a autorității instanțelor este o premisă esențială pentru încrederea publicului în justiție și, în sens mai larg, în statul de drept. Nu este suficient ca independența și imparțialitatea sistemului judiciar să fie garantate de Constituție: ele trebuie să fie aplicate în mod real în toate atitudinile și practicile administrative (*Agrokompleks împotriva Ucrainei*, pct. 136).

2. Instanță independentă

184. Prin independentă se înțelege *independentă față de alte puteri* (executivă și legislativă) (*Beaumont împotriva Franței*, pct. 38) și *independentă față de părți* (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 42). Respectarea acestei cerințe se verifică, în special, pe baza unor criterii de natură statutară,

7. A se vedea, de asemenea, părțile „Controlul deplinei jurisdicții” și „Echitate”.

precum modalitățile de numire și durata mandatului membrilor instanței, sau existența unor garanții suficiente împotriva presiunilor externe. Întrebarea dacă există sau nu o aparență de independență este, de asemenea, luată în considerare (*Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, pct. 103). Deficiențele constatate pot fi remediate sau nu în cadrul procedurii ulterioare (*ibidem*, pct. 118, pct. 123 și pct. 131).

185. Deși conceptul de separare a puterilor între organele politice ale guvernului și autoritatea judiciară tinde să obțină o importanță tot mai crescută în jurisprudența Curții, nici art. 6, nici vreo altă prevedere a Convenției nu obligă statele să respecte vreun concept teoretic constituțional referitor la limitele admise privind interacțiunea dintre acestea. Întotdeauna întrebarea care se pune este dacă, într-o anumită cauză, cerințele Convenției au fost respectate [*Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos* (MC), pct. 193]. Într-adevăr, noțiunea de independență a instanței presupune existența unor garanții procedurale de separare între puterea judecătorească și celelalte puteri.

186. Cauza *Mustafa Tunç și Fecire Tunç împotriva Turciei* (MC) a definit diferența și nuanțele în aprecierea criteriilor de independență, în funcție de măsura în care se referă la art. 6 sau la art. 2 și/sau 3 din Convenție (pct. 217-221). Criteriile de natură statutară care prevalează pentru verificarea cerinței de independență în sensul art. 6 nu trebuie să fie apreciate în același mod în ceea ce privește chestiunea independenței unei anchete din perspectiva obligațiilor procedurale în temeiul art. 2 (pct. 219-225).

187. *Instanțe militare* (a se vedea în special *Mikhno împotriva Ucrainei*, pct. 162-164 și pct. 166-170). În această cauză, Curtea a identificat existența, în dreptul internațional al drepturilor omului, a unei tendințe de a solicita statelor să fie prudente în a utiliza instanțe militare și, în special, să excludă din competența acestor instanțe examinarea temeiniciei unor acuzații referitoare la încălcări grave ale drepturilor omului, precum execuțiile extrajudiciare, disparițiile forțate și tortura. Această abordare, care vizează o procedură referitoare la încălcări grave și intenționate ale drepturilor omului, nu se aplică automat, potrivit Curții, unui accident care a provocat daune foarte grave, dar în mod neintenționat, ca urmare a neglijenței militarilor implicați (*ibidem*, pct. 165).

a. Independența față de puterea executivă

188. Se aduce atingere independenței judecătorilor atunci când puterea executivă intervine într-o cauză pendentă în fața instanțelor pentru a influența rezultatul (*Sovtransavto Holding împotriva Ucrainei*, pct. 80; *Mosteanu și alții împotriva României*, pct. 42).

189. Faptul că judecătorii sunt desemnați de puterea executivă și sunt revocabili nu constituie în sine o încălcare a art. 6 § 1 [*Clarke împotriva Regatului Unit* (dec.)]. Desemnarea judecătorilor de către puterea executivă este admisă, cu condiția ca judecătorii astfel desemnați să fie liberi de presiune sau influență atunci când își exercită rolul jurisdicțional [*Flux împotriva Moldovei* (nr. 2), pct. 27].

190. Simpla desemnare a președintelui Curții de Casație de către puterea executivă nu afectează în mod negativ independența sa, odată ce, fiind numit, nu este supus niciunei presiuni, nu primește instrucțiuni din partea acesteia și își exercită atribuțiile total independent (*Zolotas împotriva Greciei*, pct. 24).

191. Simpla desemnare a membrilor Consiliului de justiție administrativă de către autoritatea administrativă regională nu este de natură să afecteze independența judecătorilor în cazul în care, odată desemnați, nu sunt supuși la presiuni și nu primesc instrucțiuni și își îndeplinesc funcțiile jurisdicționale total independent [*Majorana împotriva Italiei* (dec.)].

b. Independența față de Parlament

192. Simpla desemnare a judecătorilor de către Parlament nu face ca aceștia să fie dependenți de autorități în cazul în care, odată desemnați, judecătorii nu primesc nici instrucțiuni, nici nu sunt supuși la presiuni în exercitarea funcțiilor lor jurisdicționale (*Sacilor-Lormines împotriva Franței*, pct. 67). În

plus, faptul că unul dintre membrii instanței de apel, compusă în principal din judecători profesioniști, poate fi și expert, și deputat nu încalcă în sine dreptul la o instanță independentă și imparțială (*Pabla Ky împotriva Finlandei*, pct. 31-35).

c. Independența față de părți

193. Dacă o instanță numără între membrii săi o persoană într-o stare de subordonare a funcțiilor și serviciilor față de una dintre părți, justițiabilii pot avea în mod legitim îndoieli față de independența respectivei persoane. O astfel de situație afectează în mod grav încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire într-o societate democratică (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 42).

d. Criterii de apreciere a independenței

194. Pentru a stabili dacă un organism poate fi considerat „independent”, Curtea ia în considerare, în special (*Langborger împotriva Suediei*, pct. 32; *Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos* (MC), pct. 190):

- i. modul de desemnare,
- ii. durata mandatului membrilor săi,
- iii. existența unei protecții împotriva presiunilor externe și
- iv. întrebarea dacă există sau nu o aparență de independență.

i. Modul de desemnare a membrilor organismului

195. Au fost adresate întrebări cu privire la intervenția ministrului justiției în numirea și/sau revocarea din funcție a membrilor organismului decizional [*Sramek împotriva Austriei*, pct. 38, *Brudnicka și alții împotriva Poloniei*, pct. 41; *Clarke împotriva Regatului Unit* (dec.)].

196. Deși atribuirea unei cauze unui judecător sau unei instanțe judecătorești date ține de marja de apreciere a autorităților interne, Curtea trebuie să stabilească dacă desemnarea este compatibilă cu prevederile art. 6 § 1 și, în special, cu garantarea independenței și imparțialității sistemului judiciar (*Bochan împotriva Ucrainei*, pct. 71).

ii. Durata mandatului membrilor organismului

197. Curtea nu a indicat durata impusă pentru mandatul membrilor organului decizional, dar inamovibilitatea acestora pe durata mandatului ar trebui să fie, în general, văzută ca un corolar al independenței acestora. Cu toate acestea, lipsa recunoașterii juridice oficiale a inamovibilității nu implică în sine lipsa independenței, în cazul în care inamovibilitatea este recunoscută în practică și sunt îndeplinite alte garanții esențiale (*Sacilor-Lormines împotriva Franței*, pct. 67; *Luka împotriva României*, pct. 44).

iii. Garanții împotriva presiunilor externe

198. Independența puterii judecătorești presupune ca judecătorii să fie liberi în mod individual de orice influență indusă, fie dintr-o sursă nejudiciară sau dintr-o sursă judiciară. Independența judiciară internă impune ca judecătorii să nu primească instrucțiuni, nici să fie supuși la presiuni din partea colegilor sau a celor responsabili administrativ de jurisdicția lor, cum ar fi președintele instanței sau al unei secții a instanței. Lipsa de garanții suficiente privind independența judecătorilor în cadrul sistemului judiciar, în special vizavi de ierarhia acestora poate conduce Curtea la concluzia că îndoielile pe care le are un reclamant cu privire la independența și imparțialitatea instanței pot fi justificate în mod obiectiv (*Agrokompleks împotriva Ucrainei*, pct. 137; *Parlov-Tkalčić împotriva Croației*, pct. 86).

199. Într-o cauză referitoare la independența judecătorilor unei instanțe regionale, Curtea a considerat că acești judecători au fost suficient de independenți față de președintele instanței, dat fiind faptul că președintele instanței nu îndeplinea decât funcții administrative (manageriale și

organizaționale), strict separate de funcția judiciară, iar sistemul juridic prevedea garanții suficiente împotriva exercitării arbitrare de către președintele instanței a rolului de alocare sau realocare a cauzelor (*Parlov-Tkalčić împotriva Croației*, pct. 88-95).

iv. Aparența independenței

200. În cazul în care Curții i se solicită să stabilească dacă o instanță poate fi considerată independentă astfel cum impune art. 6 § 1, aparențele pot fi, de asemenea, importante (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 42). În ceea ce privește aparența de independență, optica unei părți este importantă, dar nu joacă un rol decisiv. Elementul decisiv constă în a stabili dacă temerile părții interesate pot fi considerate „justificate în mod obiectiv” (*Sacilor-Lormines împotriva Franței*, pct. 63). Nu se pune problema independenței atunci când Curtea este de părere că un „observator obiectiv” nu ar vedea în circumstanțele cauzei o sursă de îngrijorare în acest sens [*Clarke împotriva Regatului Unit* (dec.)].

3. Instanță imparțială

201. În sensul art. 6 § 1, instanța trebuie să fie imparțială. Imparțialitatea se definește de regulă prin lipsa oricărei prejudecăți sau atitudini părtinitoare și poate fi analizată în diverse moduri [*Wettstein împotriva Elveției*, pct. 43; *Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 93; *Nicholas împotriva Ciprului*, pct. 49]. Noțiunile de independență și de imparțialitate fiind strâns legate, poate fi necesar, potrivit circumstanțelor, să fie examinate împreună (*Sacilor-Lormines împotriva Franței*, pct. 62; *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei*, pct. 107). Deficiențele constatate pot fi remediate sau nu în cadrul procedurii ulterioare (*ibidem*, pct. 118, pct. 123 și pct. 131).

a. Criterii de apreciere a imparțialității:

202. Imparțialitatea trebuie evaluată [*Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 93-101; *Nicholas împotriva Ciprului*, pct. 49]:

- i. potrivit unui *demers subiectiv*, ținându-se seama de convingerea personală și comportamentul judecătorului, adică dacă acesta a demonstrat părtinire sau prejudecăți personale în cauză; și, de asemenea,
- ii. potrivit unui *demers obiectiv*, care constă în a stabili dacă instanța a oferit, în special prin compunerea sa, suficiente garanții pentru a exclude orice îndoială legitimă cu privire la imparțialitatea sa.

203. Delimitarea între imparțialitatea subiectivă și imparțialitatea obiectivă nu este totuși ermetică, deoarece nu doar comportamentul unui judecător poate, din punctul de vedere al unui observator extern, să genereze îndoieli obiectiv justificate cu privire la imparțialitatea sa (*demers obiectiv*), dar poate viza și chestiunea opiniei sale personale (*demers subiectiv*).

204. Astfel, în cazurile în care poate fi dificil să se aducă dovezi pentru a contrazice prezumția de imparțialitate subiectivă a judecătorului, cerința de imparțialitate obiectivă acordă o garanție mult mai importantă [*Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 95 și 101].

205. Curtea a subliniat că și aparențele pot avea importanță sau, așa cum spune un proverb englezesc, „*justice must not only be done, it must also be seen to be done*” („nu trebuie doar să se facă dreptate, trebuie să se și vadă că se face dreptate”). Într-o societate democratică, instanțele trebuie să inspire încredere justițiabililor. Orice judecător despre care poate exista o temere legitimă privind lipsa de imparțialitate trebuie așadar să fie recuzat [*Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 98]. În ceea ce privește o cerere de recuzare, instanța trebuie să răspundă argumentelor avansate în susținerea cererii (*Harabin împotriva Slovaciei*, pct. 136).

206. Principiile referitoare la imparțialitatea instanțelor stabilite în jurisprudența Curții sunt valabile atât pentru jurați, cât și pentru magistrați, indiferent dacă sunt profesioniști sau nu, sau pentru alți

funcționari care exercită atribuții judiciare, precum evaluatorii și grefierii sau „referenții” (*Bellizzi împotriva Maltei*, pct. 51). Curtea a subliniat că respectarea garanțiilor impuse de art. 6 este deosebit de importantă în cadrul unei proceduri disciplinare îndreptată împotriva unui judecător în calitatea acestuia de președinte al Curții Supreme, întrucât în joc era încrederea publicului în funcționarea sistemului judiciar la cel mai înalt nivel național (*Harabin împotriva Slovaciei*, pct. 133).

i. Demersul subiectiv

207. Curtea a afirmat întotdeauna, atunci când a aplicat demersul subiectiv, că „un magistrat este considerat imparțial până la proba contrariului” [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 58 *in fine* *Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 94]. În privința tipului de probe necesar, este de exemplu necesar să se verifice dacă un judecător a demonstrat ostilitate (*Buscemi împotriva Italiei*, pct. 67-68). Pe de altă parte, faptul că judecătorul nu s-a abținut de la a examina în apel o acțiune civilă atunci când a fost implicat în examinarea oricărei alte proceduri civile legate de cauză nu constituie o probă suficientă care să contrazică această prezumție (*Golubović împotriva Croației*, pct. 52).

208. Principiul potrivit căruia o instanță trebuie considerată ca lipsită de prejudecăți sau parțialitate este de multă vreme stabilit în jurisprudența Curții (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 58; *Driza împotriva Albaniei*, pct. 75).

ii. Demersul obiectiv

209. Constă în a se verifica dacă, indiferent de comportamentul personal al judecătorului, anumite fapte verificabile pot ridica îndoieli cu privire la imparțialitatea acestuia din urmă. Rezultă că, pentru a se decide, într-un anumită cauză, dacă există un motiv îndreptățit de temere că unei instanțe colegiale îi lipsește imparțialitatea, trebuie stabilit dacă, indiferent de comportamentul personal al unuia dintre membrii acestei instanțe, există fapte verificabile care pot pune la îndoială însăși imparțialitatea instanței. Prin urmare, pentru a se pronunța cu privire la existența, într-o cauză dată, a unui motiv legitim de a recuza un judecător (*Morel împotriva Franței*, pct. 45-50; *Pescador Valero împotriva Spaniei*, pct. 23) sau o instanță colegială (*Luka împotriva României*, pct. 40) că îi lipsește imparțialitatea, punctul de vedere al persoanei în cauză trebuie luat în considerare, dar nu joacă un rol decisiv. Elementul determinant constă în a ști dacă sesizările persoanei interesate pot fi considerate justificate în mod obiectiv [*Wettstein împotriva Elveției*, pct. 44; *Pabla Ky împotriva Finlandei*, pct. 30; *Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 96].

210. În acest sens, chiar și aparențele pot avea importanță sau, așa cum spune un proverb englezesc, „justice must not only be done, it must also be seen to be done” („nu trebuie doar să se facă dreptate, trebuie să se și vadă că se face dreptate”). Într-o societate democratică, instanțele trebuie să inspire încredere justițiabililor. Orice judecător despre care poate exista o temere legitimă privind lipsa de imparțialitate trebuie așadar să fie recuzat [*Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 98].

211. Pentru ca instanțele să inspire publicului încrederea indispensabilă, trebuie, de asemenea, să se țină cont de considerente de natură organică. Existența unor proceduri naționale care să asigure imparțialitatea, și anume a unor norme în materie de recuzare a judecătorilor, reprezintă un factor relevant [a se vedea dispozițiile specifice referitoare la recuzarea judecătorilor din cauza *Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 99-100]. Astfel de norme exprimă preocuparea legiuitorului național de a înlătura orice îndoială rezonabilă cu privire la imparțialitatea judecătorului sau a instanței în cauză și reprezintă o încercare de a asigura imparțialitatea prin eliminarea cauzei îndoielilor în materie. În plus față de a garanta o lipsă reală a părtinirii, acestea au drept scop să elimine orice aparență de parțialitate și, astfel, să consolideze încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire publicului (*Mežnarić împotriva Croației*, pct. 27; a se vedea, de asemenea, *Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei* în ceea ce privește deficiențe structurale ale sistemului disciplinar

judiciar și [A.K. împotriva Liechtensteinului](#), pct. 82-83, pentru problema recuzării, în ceea ce privește o instanță supremă și o țară de mici dimensiuni).

b. Situații care pot crea îndoieli privind lipsa de imparțialitate a organului judecătoresc

212. Există două tipuri de situații care pot crea temeri privind lipsa de imparțialitate a organului judecătoresc:

- i. Prima este de *natură funcțională*. Aceasta se referă, de exemplu, la exercitarea de către aceeași persoană a unor funcții diferite în procesul judiciar sau, mai mult, existența unor legături ierarhice sau de alt tip cu un alt actor în cadrul procesului.
- ii. A doua este de *natură personală*. Aceasta decurge din comportamentul judecătorului într-o cauză dată sau din existența unei legături cu o parte în litigiu sau cu reprezentantul acesteia.

i. Situații de natură funcțională

α. Exercițarea de funcții de consiliere și judiciare în aceeași cauză

213. Exercițarea consecutivă de funcții de consiliere în fața unui organism și de funcții judiciare în cadrul acelui organism poate, în anumite circumstanțe, reprezenta o problemă obiectivă cu privire la imparțialitatea acestui organism în temeiul art. 6 § 1 ([Procola împotriva Luxemburgului](#), pct. 45 – încălcare).

214. Întrebarea este dacă sunt exercitate funcții judiciare și funcții de consiliere cu privire la „aceeași cauză”, „aceeași decizie” sau „chestiuni similare” [[Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos](#) (MC), pct. 200; [Sacilor-Lormines împotriva Franței](#), pct. 74 – neîncălcare].

β. Exercițarea de funcții judiciare și de funcții extrajudiciare în aceeași cauză

215. Atunci când verifică dacă temerea reclamantului este justificată în mod obiectiv, Curtea poate lua în considerare factori cum ar fi dubla funcție a judecătorului în cadrul procedurii, intervalul de timp dintre cele două participări în cauză și amplexarea rolului pe care a trebuit să-l joace ([McGonnell împotriva Regatului Unit](#), pct. 52-57).

216. Orice participare directă la adoptarea de legi sau regulamente poate fi suficientă pentru a pune la îndoială imparțialitatea judiciară a unei persoane desemnate ulterior să soluționeze o dispută în ceea ce privește chestiunea de a stabili dacă există motive care să justifice îndepărtarea de modul de redactare a textelor legislative sau reglementare în cauză (*ibidem*, pct. 55-58, în care Curtea a concluzionat o încălcare a art. 6 § 1 pe motiv că un judecător a participat în mod direct la adoptarea planului de dezvoltare în discuție în procedură, și a se compara cu [Pabla Ky împotriva Finlandei](#), pct. 34 - neîncălcare).

217. În cazul unei simultaneități între două instanțe în cadrul cărora aceeași persoană exercită o dublă funcție: de judecător, pe de o parte, și de reprezentant legal al părții adverse, pe de altă parte, un reclamant se poate teme, pe bună dreptate, că judecătorul va continua să-l considere un adversar ([Wettstein împotriva Elveției](#), pct. 44-47).

218. Examinarea unui recurs constituțional de către un judecător care a fost avocat al părții adverse reclamantului la începutul procedurii în cauză a dus la o încălcare a art. 6 § 1 ([Mežnarić împotriva Croației](#), pct. 36). Problema imparțialității unui judecător al Curții Constituționale care a acționat ca expert juridic pentru partea adversă în cadrul procedurii civile în primă instanță a fost invocată în cauza [Švarc și Kavnik împotriva Sloveniei](#), pct. 44.

χ. Exercițarea unor diferite funcții judiciare

219. Evaluarea chestiunii dacă participarea aceluiași judecător în diferite etape ale unei cauze civile îndeplinește cerința de imparțialitate impusă de art. 6 § 1 trebuie să se facă de la caz la caz, luând în considerare circumstanțele speței.

220. Simplul fapt că un judecător a luat deja decizii înainte de proces nu poate fi considerat ca justificând în sine temerile cu privire la imparțialitatea sa. Ceea ce contează este nivelul măsurilor adoptate de judecător înainte de proces. În mod similar, cunoașterea aprofundată a dosarului de către judecător nu implică o prezumție ce împiedică imparțialitatea acestuia în momentul pronunțării hotărârii pe fond. În cele din urmă, evaluarea preliminară a datelor disponibile nu poate fi considerată ca prezumare a evaluării finale. Este important ca această evaluare să intervină în momentul pronunțării hotărârii și să se întemeieze pe probele prezentate și dezbătute în ședință (*Morel împotriva Franței*, pct. 45).

221. Este necesar să se evalueze dacă legătura dintre problemele de fond tranșate în diferite etape ale procedurii este atât de strânsă încât să poată da naștere unei îndoieli privind imparțialitatea judecătorului care a participat în procesul de luare a deciziei în aceste diferite etape (*Toziczka împotriva Poloniei*, pct. 36).

222. În cazul unui complet colegial, Curtea consideră că adoptarea unei poziții prealabile de către anumiți judecători nu este suficientă în sine pentru a concluziona lipsa de imparțialitate a completului în ansamblul său. Într-adevăr, în acest tip de situație, trebuie luate în considerare și alte elemente, precum numărul de magistrați implicați în adoptarea respectivei poziții și rolul lor în cadrul completului de judecată (*Fazli Aslaner împotriva Turciei*, pct. 36-43 și trimiterile la jurisprudență citate). Situația este diferită atunci când cele două instanțe care erau implicate în procedura împotriva reclamantului erau compuse în totalitate din aceiași judecători și exista o confuzie între atribuțiile de a pune sub acuzare și de a judeca în cauză (*Kamenos împotriva Ciprului*, pct. 105-109). Confuzia de roluri între procuror și judecător poate da naștere la îndoieli justificate obiectiv cu privire la imparțialitatea persoanelor în cauză (pct. 104).

223. Alte cauze ar trebui subliniate:

- Obligația de imparțialitate nu implică obligația ca o instanță să anuleze o decizie administrativă sau judiciară, să trimită cauza către o altă autoritate judiciară sau la un alt organ altfel constituit de această autoritate (*Ringeisen împotriva Austriei*, pct. 97 *in fine*).
- O problemă poate apărea în cazul în care un judecător participă la două proceduri cu privire la aceleași fapte (*Indra împotriva Slovaciei*, pct. 51-53).
- Un judecător care prezidează o instanță de apel și este asistat de doi jurați neprofesioniști nu ar trebui să examineze un recurs formulat împotriva propriei sale decizii (*De Haan împotriva Țărilor de Jos*, pct. 51).
- Ar putea exista unele îndoieli cu privire la imparțialitatea judecătorilor unei curți de apel care sunt solicitați să stabilească dacă au comis, în decizia lor anterioară, o eroare de interpretare sau de aplicare a legii (*San Leonard Band Club împotriva Maltei*, pct. 64).
- Nu este *a priori* incompatibil cu cerințele de imparțialitate faptul că același judecător este mai întâi implicat în completul care ia o decizie pe fondul cauzei și apoi în cel care examinează admisibilitatea unui recurs împotriva acestei decizii (*Warsicka împotriva Poloniei*, pct. 38-47).
- Nu a ridicat o problemă faptul că un judecător a exercitat succesiv funcții distincte - cele de consiliere a părții adverse societății reclamante în prima procedură și apoi cele de judecător al curții de apel în a doua procedură -, având în vedere în special distanța temporală și diferența de obiect dintre prima și cea de-a doua procedură, precum și faptul că aceste funcții nu au fost niciodată exercitate în același timp (*Puolitaival și Pirttiaho împotriva Finlandei*, pct. 46-54).

- Curtea a concluzionat că a fost încălcat principiul imparțialității într-o cauză în care anumitor judecători care deja se pronunțaseră în cauză li s-a solicitat să evalueze dacă au comis sau nu o greșeală în decizia pe care o pronunțaseră anterior și în care trei dintre confrății lor își exprimaseră, de asemenea, opiniile asupra cauzei în chestiune (*Driza împotriva Albaniei*, pct. 78-83).
- Situația în care unul dintre judecători, care participase la procedura de examinare a recursului participase deja în cauză în calitate de judecător în apel, a fost examinată în cauza *Peruš împotriva Sloveniei* (pct. 38-39).
- Cazul referenței juridice a președintelui Curții Constituționale care a făcut parte din echipa de avocați care l-a reprezentat pe adversarul reclamantului în cadrul procedurii civile anterioare a fost examinat în cauza *Bellizzi împotriva Maltei* (pct. 60-61).
- Curtea a concluzionat că a fost încălcat dreptul la o instanță imparțială, având în vedere atât procentul ridicat de magistrați care fuseseră deja implicați în aceeași cauză și funcțiile de președinte sau de raportor exercitate de aceștia din urmă în cadrul completului colegial (a se vedea, de exemplu, *Olujić împotriva Croației*, pct. 67). În plus, imparțialitatea obiectivă a fost pusă la îndoială într-o situație în care patru din cei șapte judecători examinaseră deja cauza, având în vedere natura și întinderea atribuțiilor celor patru judecători (*Pereira da Silva împotriva Portugaliei*, pct. 59-60).
- În cauza *Fazli Aslaner împotriva Turciei*, era vorba despre un complet format din 31 de judecători, dintre care trei participaseră deja la procedură într-o etapă anterioară a cauzei. Chiar dacă numărul judecătorilor a căror imparțialitate era pusă la îndoială era scăzut în raport cu numărul total al judecătorilor, Curtea a concluzionat că a existat o încălcare. În primul rând, necesitatea de a-i include pe cei trei judecători în cauză în complet nu era justificată și, în al doilea rând, completul de 31 de judecători era prezidat de unul din cei trei judecători care au condus deliberările. Curtea a considerat așadar că îndoielile reclamantului cu privire la imparțialitatea completului erau justificate în mod obiectiv (pct. 40-43; a se compara cauza cu cele citate la pct. 38 din hotărâre).

ii. Situații de natură personală

224. Faptul că judecătorul are un interes personal în cauză pune la îndoială imparțialitatea sa (*Langborger împotriva Suediei*, pct. 35; *Gautrin și alții împotriva Franței*, pct. 59).

225. Legăturile profesionale sau personale între un judecător și o parte în cauză sau apărătorul său pot ridica, de asemenea, probleme de imparțialitate [*Pescador Valero împotriva Spaniei*, pct. 27; *Tocono și Profesorii Prometeiști împotriva Moldovei*, pct. 31; *Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 102; *Wettstein împotriva Elveției*, pct. 47]. Chiar și factorii indirecti pot fi luați în considerare (*Pétur Thór Sigurðsson împotriva Islandei*, pct. 45).

226. În cazul în care un judecător are legături de sânge cu un membru al firmei de avocatură care reprezintă o parte la litigiu, acest lucru nu înseamnă în sine automat că există o încălcare (*Ramljak împotriva Croației*, pct. 29). Anumiți factori trebuie luați în special în considerare: faptul că membrul familiei judecătorului în cauză a luat sau nu parte la cauza respectivă, poziția membrului în firmă, dimensiunea firmei, structura sa organizatorică internă, importanța financiară a cauzei pentru firmă, precum și orice interes sau avantaj financiar potențial (și întinderea acestuia) în ceea ce îl privește pe membrul familiei (*Nicholas împotriva Ciprului*, pct. 62; a se vedea, de asemenea, *Ramljak împotriva Croației*, pct. 38-39).

227. Faptul că judecătorii se cunosc în calitate de confrăți, sau lucrează în aceleași clădiri, nu este suficient, în sine, pentru a se considera că există îndoieli justificate în mod obiectiv cu privire la imparțialitatea lor (*Steck-Risch și alții împotriva Liechtensteinului*, pct. 48). Într-o țară de mici dimensiuni, faptul că un avocat îndeplinește cu jumătate de normă alte atribuții, de exemplu cea de

judecător și cea de avocat, nu constituie, în sine, o problemă (*ibidem*, pct. 39; *Bellizzi împotriva Maltei*, pct. 57).

219. În acest sens, Curtea consideră că plângerile referitoare la imparțialitatea judecătorilor și tribunalelor nu ar trebui să conducă la paralizia sistemului juridic al statului. În jurisdicții de mici dimensiuni, precum Cipru sau Liechtenstein, administrarea justiției ar putea fi afectată în mod nejustificat de aplicarea unor norme prea stricte (*A.K. împotriva Liechtensteinului*, pct. 82, *Nicholas împotriva Ciprului*, pct. 63). Având în vedere importanța care trebuie acordată aparențelor, existența unei situații de natură să ridice îndoieli cu privire la imparțialitate ar trebui să fie semnalată la începutul procedurii. În acest mod, situația în cauză poate fi evaluată pe baza mai multor factori relevanți pentru a determina dacă este necesară o recuzare (*Nicholas împotriva Ciprului*, pct. 64-66).

228. În plus, limbajul utilizat de judecător poate să fie important și să demonstreze că acesta din urmă nu are detașarea necesară pe care i-o impune funcția sa (*Vardanyan și Nanushyan împotriva Armeniei*, pct. 82).

IV. Cerințe procedurale

A. Echitate

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] a cauzei sale, de către o instanță [...], care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”

1. Principii generale

229. Un loc important: Curtea a reamintit în mod constant locul important pe care îl ocupă dreptul la un proces echitabil într-o societate democratică [*Airey împotriva Irlandei*, pct. 24; *Stanev împotriva Bulgariei* (MC), pct. 231]. Această garanție „se numără printre principiile unei societăți democratice în sensul Convenției” (*Pretto și alții împotriva Italiei*, pct. 21). Rezultă că o interpretare restrictivă a garanțiilor oferite de art. 6 § 1 nu este așadar justificată (*Moreira de Azevedo împotriva Portugaliei*, pct. 66). În plus, cerința echității se aplică întregii proceduri și nu se limitează la ședințele în contradictoriu (*Rafinăriile elene Stran și Stratis Andreadis împotriva Greciei*, pct. 49).

230. Cu toate acestea, Curtea a precizat că restricțiile aduse drepturilor procedurale ale unei persoane (inclusiv accesul la anumite informații) pot fi justificate în circumstanțe cu totul excepționale [*Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.)].

231. Conținut: Pretențiile civile trebuie să fie prezentate în fața unui judecător [*Fayed împotriva Regatului Unit*, pct. 65; *Sabeh El Leil împotriva Franței* (MC), pct. 46]. Art. 6 § 1 descrie garanțiile procedurale specifice acordate părților într-o acțiune civilă. Scopul său principal este de a proteja interesele părților și pe cele ale unei bune administrări a justiției (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 30). Astfel, justițiabilul trebuie să-și poată pleda cauza cu eficacitatea dorită (*H. împotriva Belgiei*, pct. 53).

232. Rolul autorităților naționale: Curtea a afirmat întotdeauna că autoritățile naționale trebuie, în fiecare cauză, să se asigure că sunt îndeplinite condițiile unui proces echitabil în sensul Convenției (*Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 33 *in fine*).

233. Invocarea pretențiilor de către justițiabil: în principiu, fiecare justițiabil are dreptul să fie adusă la cunoștința unei instanțe orice „contestație cu privire la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil” - astfel cum este definită de jurisprudența Curții de la Strasbourg⁸. Dreptului la instanță i se adaugă garanțiile prevăzute de art. 6 § 1 în ceea ce privește organizarea și componența instanței și desfășurarea procedurii, totul formând dreptul la un proces echitabil (*Golder împotriva Regatului Unit*, pct. 36).

234. Principii ale interpretării:

- Principiul potrivit căruia o contestație civilă trebuie să fie prezentată în fața unui judecător ține seama de principii fundamentale de drept universal recunoscute; situația este aceeași pentru principiul de drept internațional care interzice denegarea de dreptate. Art. 6 § 1 trebuie să fie lecturat în lumina acestora (*ibidem*, pct. 35).
- Dreptul la un proces echitabil în fața unei instanțe, garantat de art. 6 § 1 din Convenție, trebuie să fie interpretat în lumina preambulului Convenției, care enunță supremația dreptului ca element al patrimoniului comun al statelor contractante (*Brumărescu împotriva României*, pct. 61; *Nejdet Şahin şi Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC), pct. 57).
- Unul dintre elementele fundamentale ale statului de drept e reprezentat de principiul securității juridice [*Beian împotriva României (nr. 1)*, pct. 39; *Parohia Greco-Catolică Lupeni şi alţii împotriva României* (MC), pct. 116].
- Într-o societate democratică, în sensul Convenției, dreptul la o bună administrare a justiției deține un loc atât de important încât o interpretare restrictivă a garanțiilor art. 6 § 1 nu corespunde cu obiectivul și scopul acestei dispoziții (*Ryakib Biryukov împotriva Rusiei*, pct. 37).
- Hotărârea *Zubac împotriva Croației* (MC) a subliniat importanța acestor principii.
- În plus, Convenția nu garantează drepturi teoretice și iluzorii, ci drepturi concrete și efective [*Airey împotriva Irlandei*, pct. 24; *Perez împotriva Franței* (MC), pct. 80].

235. Latitudine mai mare lăsată statelor în materie civilă: Curtea a admis că imperativele inerente conceptului de „proces echitabil” nu sunt în mod obligatoriu aceleași în litigiile privind drepturile cu caracter civil și în cauzele privind acuzații în materie penală: „statele contractante se bucură de o marjă de apreciere mai largă în materia contenciosului civil decât în cazul urmărilor penale” (*Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 32; *Levages Prestations Services împotriva Franței*, pct. 46). Art. 6 § 1 pare așadar mai puțin exigent în cazul pretențiilor referitoare la drepturi cu caracter civil decât în cazul acuzațiilor în materie penală (*König împotriva Germaniei*, pct. 96). Hotărârea *Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2)* (MC), pct. 66-67, a confirmat faptul că drepturile acuzatului și cele ale inculpatului necesită o protecție mai puternică decât drepturile părților la un proces civil.

236. Cu toate acestea, atunci când examinează o procedură care ține de aspectul civil al art. 6, Curtea poate considera necesar să se inspire din abordarea pe care a aplicat-o în materie penală [*Dilipak şi Karakaya împotriva Turciei*, pct. 80, cu privire la o condamnare la plata unei sume de bani, pronunțată în absența persoanei în cauză, care nu a primit notificarea procedurii; *Carmel Saliba împotriva Maltei*, pct. 67 și pct. 70-71, cu privire la un caz de răspundere civilă pentru daune rezultate din comiterea unei infracțiuni penale; *R.S. împotriva Germaniei* (dec.), pct. 35 și pct. 43, cu privire la o procedură disciplinară în cadrul armatei]. În cauzele în care este angajată răspunderea civilă pentru daune rezultate din comiterea unor fapte penale, deciziile naționale trebuie neapărat să se bazeze pe o examinare aprofundată a probelor prezentate și să ofere motive suficiente, având în vedere consecințele majore pe care le pot implica astfel de decizii (*Carmel Saliba împotriva Maltei*, pct. 73).

8. A se vedea partea „Domeniu de aplicare”.

237. În fine, Curtea a putut lua în considerare, în circumstanțele cu totul excepționale ale unei cauze, „necesitatea specială a unei decizii foarte rapide a instanței interne” [*Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.)].

2. Domeniu de aplicare

a. Principii

238. Un drept efectiv: părțile la proces au dreptul să prezinte orice observații pe care le consideră pertinente pentru cauza lor. Acest drept este efectiv numai în cazul în care cererile și observațiile părților sunt într-adevăr „ascultate”, adică examinate în mod adecvat de către instanța sesizată (*Donadze împotriva Georgiei*, pct. 35). Astfel, instanța trebuie să efectueze o examinare efectivă a mijloacelor, argumentelor și probelor prezentate de părți [*Kraska împotriva Elveției*, pct. 30; *Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos*, pct. 59; *Perez împotriva Franței* (MC), pct. 80]. Pentru a asigura exercitarea efectivă a drepturilor garantate de acest articol, autoritățile judiciare trebuie să dovedească „diligență”: a se vedea, pentru un justițiabil nereprezentat de un avocat: *Kerojärvi împotriva Finlandei*, pct. 42; *Fretté împotriva Franței*, pct. 49, pentru un justițiabil reprezentat de un avocat: *Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 57.

239. Participarea adecvată a justițiabilului la procedură impune ca instanța să îi comunice din oficiu documentele din dosar aflate la dispoziția judecătorului. Este puțin important faptul că justițiabilul nu s-a plâns de nedezvăluirea documentelor din dosar sau că a luat inițiativa de a avea acces la acestea (*Kerojärvi împotriva Finlandei*, pct. 42). Simpla posibilitate ca justițiabilul să consulte dosarul la grefă și să obțină o copie a acestuia nu reprezintă în sine o garanție suficientă [*Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 57]. În plus, justițiabilul trebuie să dispună de timpul necesar pentru a-și dezvolta argumentația și pentru a prezenta probe instanței interne (a se vedea, de exemplu, *Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos* (dec.), în ceea ce privește un termen scurt pentru a formula recurs).

240. Obligația autorităților administrative: justițiabilul trebuie să aibă acces la documentele utile deținute de autoritățile administrative, dacă este necesar, după ce a recurs la o procedură care să-i permită să obțină dezvăluirea documentelor (*McGinley și Egan împotriva Regatului Unit*, pct. 86 și 90). În cazul în care statul pârât, fără un motiv legitim, i-a împiedicat pe reclamanti să aibă acces la documentele aflate în posesia sa care i-ar fi ajutat să-și apere cauza, sau a negat în mod fals existența acestor documente, acest fapt se consideră privare de proces echitabil, contrară art. 6 § 1 (*ibidem*).

241. O evaluare globală: problema dacă o procedură este echitabilă este evaluată pe baza unei examinări a derulării procedurii în ansamblul său [*Ankerl împotriva Elveției*, pct. 38; *Centro Europa 7 S.r.l. și Di Stefano împotriva Italiei* (MC), pct. 197].

242. În consecință, lipsa de echitate poate, în anumite condiții, să fie corectată într-o etapă ulterioară a procedurii în sine (*Helle împotriva Finlandei*, pct. 54) sau, dacă nu, de către o instanță superioară (*Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, pct. 52; și, a contrario, *Albert și Le Compte împotriva Belgiei*, pct. 36; *Feldbrugge împotriva Țărilor de Jos*, pct. 45-46).

243. În orice caz, dacă viciul s-a produs la nivelul ultimei instanțe a statului - de exemplu, din cauza incapacității de a răspunde la concluziile depuse în fața acestei instanțe - este vorba despre o lipsă de echitate a procedurii (*Ruiz-Mateos împotriva Spaniei*, pct. 65-67).

244. Un viciu de procedură nu poate fi corectat decât în cazul în care decizia atacată este supusă controlului de către un organism judiciar independent, cu jurisdicție deplină, și care oferă el însuși garanțiile impuse de art. 6 § 1. Amploarea controlului care ține de competența instanței de recurs este cea care contează, și care este examinată în lumina circumstanțelor cauzei (*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 70)⁹.

9. A se vedea, de asemenea, partea „Controlul deplinei jurisdicții”.

245. Decizii anterioare care nu oferă garanțiile unui proces echitabil: într-un astfel de caz, nu se pune problema dacă justițiabilul a avut la dispoziție o cale de atac în fața unui organism judiciar independent, cu jurisdicție deplină și care oferă el însuși garanțiile impuse de art. 6 § 1 (*Oerlemans împotriva Țărilor de Jos*, pct. 53-58; *British-American Tobacco Company Ltd împotriva Țărilor de Jos*, pct. 78). Ceea ce contează este existența unei astfel de căi de atac care să prezinte suficiente garanții (*Air Canada împotriva Regatului Unit*, pct. 62).

246. În fața instanțelor de apel: art. 6 §1 nu obligă statele contractante să înființeze curți de apel sau de casație, dar în cazul în care există astfel de instanțe, statul trebuie să se asigure că justițiabilii vor beneficia de garanțiile fundamentale prevăzute de art. 6 § 1 [*Andrejeva împotriva Letoniei* (MC), pct. 97]. Cu toate acestea, modul în care art. 6 § 1 se aplică depinde de specificul procedurii în cauză și trebuie să ia în considerare întreaga procedură desfășurată la nivel național, precum și rolul jucat de curtea de apel (*Helmers împotriva Suediei*, pct. 31) sau de casație (*K.D.B. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 41; *Levages Prestations Services împotriva Franței*, pct. 44-45).

247. Având în vedere specificitatea rolului Curții de casație, controlul său fiind limitat la respectarea statului de drept, un grad de formalism mult mai mare poate fi admis (*ibidem*, pct. 48). Obligația de a fi reprezentat de un avocat specializat nu este în sine contrară art. 6 [*G.L. și S.L. împotriva Franței* (dec.); *Tabor împotriva Poloniei*, pct. 42].

248. Limite: ca regulă generală, aprecierea faptelor este de competența instanțelor naționale: Curtea nu poate substitui propria apreciere a faptelor celei făcute de instanțele naționale (*Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 31)¹⁰. În plus, justițiabilii au dreptul să prezinte observațiile pe care le consideră relevante pentru cauza lor, însă art. 6 § 1 nu le garantează un rezultat favorabil (*Andronicou și Constantinou împotriva Ciprului*, pct. 201). În plus, art. 6 § 1 nu merge până la a obliga instanțele să indice în deciziile lor modalitățile și termenele căilor de atac împotriva acestor decizii [(*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 123].

249. Curtea poate considera că reclamantul, prin lipsa de acțiune și lipsa de diligență, a contribuit în mare măsură la crearea situației de care se plânge în fața acesteia, situație pe care ar fi putut-o evita [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 123-124; *Barik Edidi împotriva Spaniei*, (dec.), pct. 45, și, *a contrario*, *Zavodnik împotriva Sloveniei*, pct. 79-80]. Părțile au obligația să efectueze cu diligență actele de procedură legate de cauza lor [*Zubac c. Croatie* (MC), pct. 93].

250. Teoria aparențelor: Curtea a subliniat importanța aparențelor în administrarea justiției; este important să se asigure ca echitatea să fie vizibilă. Cu toate acestea, Curtea a precizat că optica părților interesate nu joacă de una singură un rol decisiv; este, de asemenea, necesar ca temerile justițiabililor în privința caracterului echitabil al procedurii să poată fi considerate ca fiind obiectiv justificate (*Kraska împotriva Elveției*, pct. 32). Prin urmare, trebuie examinat modul în care instanța a tratat cauza.

251. În alte cauze, în fața instanțelor supreme, Curtea a subliniat faptul că sensibilitatea crescută a publicului față de garanțiile unei bune administrări a justiției justifică importanța crescândă atribuită aparențelor [*Kress împotriva Franței* (MC), pct. 82; *Martinie împotriva Franței* (MC), pct. 53; *Mentchinskaia împotriva Rusiei*, pct. 32]. Curtea a acordat importanță aparențelor în aceste cauze (a se vedea, de asemenea, *Vermeulen împotriva Belgiei*, pct. 34; *Lobo Machado împotriva Portugaliei*, pct. 32).

252. Practica juridică: pentru a realiza o examinare mult mai conformă cu realitatea sistemului juridic intern, Curtea a acordat întotdeauna o anumită importanță practicii judiciare pentru a examina compatibilitatea dreptului intern cu art. 6 § 1 [*Kerojärvi împotriva Finlandei*, pct. 42; *Gorou împotriva Greciei (nr. 2)* (MC), pct. 32]. Într-adevăr, nu trebuie neglijate datele de ansamblu ale cauzei, atât cele de fapt, cât și de drept, atunci când se stabilește dacă reclamantii au beneficiat de un proces echitabil (*Stankiewicz împotriva Poloniei*, pct. 70).

10. A se vedea partea „Instanța de gradul al patrulea”.

253. Autoritățile statului nu se pot exonera de la efectuarea unui control judiciar efectiv din motive de securitate națională sau terorism: există într-adevăr tehnici care să permită concilierea preocupărilor legitime de securitate și drepturile procedurale ale justițiabililor (*Dağtekin și alții împotriva Turciei*, pct. 34).

254. Un principiu independent de rezultatul procedurii: garanțiile procedurale prevăzute la art. 6 § 1 se aplică tuturor justițiabililor, și nu doar celor care nu au avut câștig de cauză în fața instanțelor naționale [*Philis împotriva Greciei (nr. 2)*, pct. 45].

b. Exemple

255. Jurisprudența a abordat numeroase situații, dezvoltate în continuare.

256. *Observațiile instanței transmise instanței de apel cu scopul clar de a o influența*: trebuie ca părțile să aibă posibilitatea să le comenteze, indiferent de efectul real asupra judecătorului, și chiar dacă aceste observații nu prezintă niciun fapt sau argument care nu este deja inclus în decizia atacată, în opinia instanței de apel (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 26-32) sau în poziția guvernului pârât în fața Curții de la Strasbourg (*APEH Üldözötteinek Szövetsége și alții împotriva Ungariei*, pct. 42).

257. *Întrebări preliminare*: Convenția nu garantează, ca atare, dreptul ca o cauză să fie trimisă, cu titlu preliminar, de o instanță internă în fața unei alte instanțe naționale sau internaționale (*Coëme și alții împotriva Belgiei*, pct. 114).

258. Art. 6 § 1 nu conferă așadar un drept absolut ca o cauză să fie trimisă cu titlu de cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) [*Dotta împotriva Italiei* (dec.)]. Atunci când există mecanismul cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, refuzul unei instanțe naționale de a adresa o întrebare preliminară poate, în anumite circumstanțe, ridica o problemă din perspectiva echității procedurii (*Ullens de Schooten și Rezabek împotriva Belgiei*, pct. 57-67 și trimiterile la jurisprudență citate). Acest lucru este valabil și în cazul unui refuz arbitrar:

- un refuz atunci când normele aplicabile nu prevăd o excepție de la principiul unei astfel de acțiuni sau inițierea acesteia;
- un refuz bazat pe alte motive decât cele prevăzute de normele aplicabile;
- sau, mai mult, un refuz care nu este justificat în mod adecvat în raport cu aceste norme.

259. Curtea examinează dacă refuzul pare a fi viciat de arbitrar, aplicând jurisprudența citată anterior [*Canela Santiago împotriva Spaniei* (dec.)]. Decizia *Vergauwen împotriva Belgiei și alții* (dec.) a reamintit următoarele (pct. 87-92):

- art. 6 § 1 pune în sarcina instanțelor interne o obligație de motivare cu privire la dreptul aplicabil deciziilor prin care acestea refuză să adreseze o întrebare preliminară;
- atunci când este sesizată din această perspectivă cu o acuzație de încălcare a art. 6 § 1, Curtea de la Strasbourg se asigură că decizia de refuz criticată în fața sa este însoțită în mod corespunzător de astfel de motive;
- deși îi revine sarcina de a proceda în mod riguros la această verificare, nu îi revine sarcina de a judeca eventualele erori pe care le-ar fi comis instanțele naționale în interpretarea sau aplicarea dreptului relevant;
- aceasta înseamnă că instanțele naționale din Uniunea europeană ale căror decizii nu pot fi atacate printr-un recurs jurisdicțional de drept intern au obligația, atunci când refuză să sesizeze CJUE cu titlu preliminar cu o întrebare referitoare la interpretarea dreptului UE ridicată în fața lor, să își motiveze refuzul în raport cu excepțiile prevăzute de jurisprudența CJUE. Instanțele trebuie așadar să indice motivele pentru care consideră că întrebarea nu este relevantă, sau că dispoziția de drept al UE în cauză a făcut deja obiectul unei interpretări

din partea CJUE sau, mai mult, că aplicarea corectă a dreptului UE se impune cu o evidență care nu lasă loc niciunei îndoieli rezonabile.

260. În cauza *Dhahbi împotriva Italiei*, Curtea a concluzionat, pentru prima dată, că a fost încălcat art. 6, ca urmare a faptului că nu a existat o motivare a respingerii de către o instanță internă a unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare în fața CJUE. Curtea de Casație nu a făcut nicio referire la cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare formulată de reclamant, nici la motivele pentru care a considerat că întrebarea adresată nu necesita să fie transmisă către CJUE, nici la jurisprudența CJUE. Motivarea hotărârii în litigiu nu permitea așadar să se stabilească dacă această întrebare fusese considerată nerelevantă, sau dacă avea legătură cu o dispoziție clară sau deja interpretată de CJUE, sau dacă a fost pur și simplu ignorată (pct. 32-34).

261. *Modificarea jurisprudenței naționale*: cerințele securității juridice și de protecție a încrederii legitime a justițiabililor nu consacră dreptul dobândit unei jurisprudențe constante (*Unédic împotriva Franței*, pct. 74). O evoluție a jurisprudenței nu este în sine contrară bunei administrări a justiției [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 116], întrucât lipsa unei abordări dinamice și evolutive ar împiedica orice modificare sau îmbunătățire [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin* (MC), pct. 58, și *Albu și alții împotriva României*, pct. 34]. În hotărârea *Atanasovski împotriva „Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei”*, pct. 38, Curtea a hotărât că în cazul în care există o jurisprudență constantă („*well-established jurisprudence*”) cu privire la problema în cauză, instanța supremă trebuie să ofere motive substanțiale pentru a-și explica îndepărtarea de la această jurisprudență, fără a încălca drepturile justițiabililor, pentru a pronunța o decizie suficient motivată. Este posibil ca îndepărtarea de la jurisprudența internă care afectează o procedură civilă pendinte să antreneze o încălcare a Convenției (*Petko Petkov împotriva Bulgariei*, pct. 32-34).

262. În ceea ce privește *diferențele de jurisprudență* între instanțe naționale sau în cadrul aceleiași instanțe, acest fapt, nu este, în sine, contrar Convenției [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin* (MC), pct. 51; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 116]. Cu toate acestea, Curtea a subliniat importanța punerii în aplicare a unor mecanisme capabile să asigure coerența practicii în cadrul instanțelor și uniformizarea jurisprudenței. În fapt, statele contractante au obligația de a-și organiza sistemul judiciar astfel încât să evite adoptarea unor hotărâri divergente [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin* (MC), pct. 55].

În principiu, Curtea nu are obligația de a compara diversele hotărâri pronunțate – chiar și în litigii care la prima vedere par similare sau conexe – de instanțe a căror independență trebuie să o respecte. Curtea a precizat că diferența de tratament operată între două litigii nu poate fi înțeleasă ca o divergență de jurisprudență dacă aceasta este justificată de diferența dintre situațiile de fapt respective (*Hayati Çelebi și alții împotriva Turciei*, pct. 52, și *Ferreira Santos Pardal împotriva Portugaliei*, pct. 42).

- Cauza *Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC) privea hotărârile pronunțate de două instanțe judiciare supreme care erau separate, autonome și fără raport ierarhic. Curtea a precizat în special că recursul individual în fața Curții de la Strasbourg nu poate fi utilizat ca mecanism de abordare sau de eliminare a diferențelor în jurisprudență care ar putea surveni în dreptul intern, și nici ca un mecanism de control care să aibă drept scop remedierea inconsecvențelor decizionale ale instanțelor naționale (pct. 95).

- Cauza *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC) privea o divergență de jurisprudență profundă și persistentă la nivelul aceleiași instanțe, instanța supremă, și neutilizarea unui mecanism de uniformizare a jurisprudenței. Curtea a subliniat importanța faptului de a asigura coerența practicilor la nivelul celei mai înalte instanțe din țară, pentru a evita riscul de a aduce atingere principiului securității juridice. Acest principiu, care este implicit în toate articolele Convenției, constituie unul din elementele fundamentale ale statului de drept. Persistența unor divergențe în jurisprudență riscă să creeze o stare de incertitudine juridică, de natură să reducă încrederea

publicului în sistemul judiciar, chiar dacă încrederea constituie una dintre componentele fundamentale ale statului de drept (pct. 116).

263. *Interpretarea unei hotărâri a Curții de la Strasbourg de către instanța națională*: în cauza *Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC), cadrul juridic în vigoare oferea reclamantei posibilitatea de a formula un recurs care permitea reexaminarea litigiului său civil de către Curtea Supremă, în urma constatării unei încălcări, pronunțată de Curtea de la Strasbourg. Aceasta din urmă observa totuși că înseși Curtea Supremă a „denaturat în mod grosier” constatările pe care le formulase în hotărâre. Nu era vorba pur și simplu de o lectură diferită a unui text juridic, ci de o interpretare eronată. Motivarea instanței naționale nu putea fi așadar considerată decât ca fiind „vădit arbitrară” sau ca antrenând o „denegare de dreptate”, cu încălcarea art. 6 (*ibidem*, pct. 63-65).

264. *Adoptarea unei legi în cursul unui litigiu la care statul este parte*: Curtea este preocupată în special de riscurile asociate cu utilizarea unei legi retroactive care are efectul de a influența efectul juridic al unui litigiu în care statul este parte, în special atunci când efectul este de a face ca procesul să nu poată fi câștigat. Trebuie examinate îndeaproape motivele avansate pentru a justifica astfel de măsuri (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society împotriva Regatului Unit*, pct. 112). Nu-i este, în principiu, interzis puterii legislative să reglementeze, în materie civilă, prin noi dispoziții cu întindere retroactivă, drepturi care să decurgă din legile în vigoare. Cu toate acestea, art. 6 se opune ingerinței legiuitorului în administrarea justiției pentru a influența rezultatul juridic al unei proceduri pendinte în care autoritățile publice sunt părți – cu excepția unor „motive imperioase de interes general” [*Zielinski și Pradal și Gonzalez și alții împotriva Franței* (MC), pct. 57; *Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 126].

Curtea a concluzionat de exemplu încălcări în ceea ce privește:

- intervenția legiuitorului la momentul în care procedura în care statul era parte se afla în curs de desfășurare de 9 ani, în măsura în care reclamantii dispuneau de o hotărâre definitivă și executorie împotriva statului, pentru a orienta în favoarea statului rezultatul iminent din instanță (*Rafinăriile elene Stran și Stratis Andreadis împotriva Greciei*, pct. 49-50);
- o lege care a intervenit decisiv pentru a orienta în favoarea statului rezultatul iminent al procedurii [*Zielinski și Pradal și Gonzalez și alții împotriva Franței* (MC), pct. 59];
- adoptarea unei legi într-un stadiu critic al procedurii în fața Curții de Casație, lege care reglementa în realitate fondul litigiului și făcea inutilă continuarea acestuia (*Papageorgiou împotriva Greciei*);
- o decizie a instanței superioare bazate, chiar și în subsidiar, pe o lege adoptată în cursul procedurii, care a influențat rezultatul litigiului (*Anagnostopoulos și alții împotriva Greciei*, pct. 20-21).
- recursul statului la o lege retroactivă, cu efecte asupra soluției judiciare care trebuia dată unui proces în curs în care statul era parte, fără a demonstra că acest recurs răspundea unor „motive imperative de interes general”. Curtea a subliniat, printre altele, că motivațiile financiare nu puteau permite legiuitorului, în sine, să se substituie instanțelor pentru a soluționa un litigiu (*Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. și alții împotriva Italiei*, pct. 76 și pct. 88-89).

Cu toate acestea, art. 6 § 1 nu are ca scop să prevină orice ingerință a autorităților publice într-o procedură juridică pendinte la care acestea sunt părți. În alte cauze, Curtea a recunoscut că argumentele invocate de statul pârât permiteau să se evidențieze interesul public clar și superior necesar pentru a justifica efectul retroactiv al legii [*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society împotriva Regatului Unit*, pct. 112; *Forrer-Niedenthal împotriva Germaniei*, pct. 64; *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X și Blanche de Castille și alții împotriva Franței*, pct. 71-72; *EEG-Slachthuis Verbist Izegem împotriva Belgiei* (dec.)].

265. Această jurisprudență se extinde și asupra litigiilor în care statul nu este parte, dar denaturează în mod nejustificat procesul, în calitatea sa de legiuitor (*Ducret împotriva Franței*, pct. 33-42).

266. Alte tipuri de intervenții legislative:

- Legile pot fi adoptate înainte de introducerea unui litigiu [*Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (ONSIL) împotriva Franței* (dec.)], sau după finalizarea procedurii [*Preda și Dardari împotriva Italiei* (dec.)], ceea ce nu ridică probleme în temeiul art. 6.
- Adoptarea de legi de uz general poate fi nefavorabilă justițiabilului, fără să vizeze însă proceduri judiciare pendinte și fără să eludeze astfel principiul preeminenței dreptului (*Gorraiz Lizarraga și alții împotriva Spaniei*, pct. 72).
- O lege poate fi declarată neconstituțională în timpul unui litigiu în curs de desfășurare, fără a-l viza, totuși [*Dolca și alții împotriva României* (dec.)].

267. Necomunicarea către un justițiabil aflat în fața unei instanțe supreme a observațiilor unui „judecător independent” [membri ai Ministerului Public: *Vermeulen împotriva Belgiei*, *Van Orshoven împotriva Belgiei*, *K.D.B. împotriva Țărilor de Jos*; procurorul general: *Göç împotriva Turciei* (MC), *Lobo Machado împotriva Portugaliei*; comisarul guvernului: *Kress împotriva Franței* (MC), *Martinie împotriva Franței* (MC)] și imposibilitatea de a răspunde la observații: numeroase state pârâte au susținut că această categorie de judecători nu reprezentau nici parte la procedură, nu erau nici aliați sau adversari de vreun fel, însă Curtea a decis că trebuie să se facă referire la rolul efectiv jucat în cadrul procedurii de către judecător și, în special, la conținutul și la efectele concluziilor sale [*Vermeulen împotriva Belgiei*, pct. 31; *Kress împotriva Franței* (MC), pct. 71 *in fine*].

268. Curtea a reafirmat importanța unei proceduri în contradictoriu în cauzele în care observațiile unui judecător independent într-o cauză civilă nu au fost comunicate în avans părților și acestora nu li s-a oferit posibilitatea de a le răspunde [*ibidem*, pct. 76; *Lobo Machado împotriva Portugaliei*, pct. 31; *Van Orshoven împotriva Belgiei*, pct. 41; *Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 55-56; *Immeubles Groupe Kosser împotriva Franței*, pct. 26; *Vermeulen împotriva Belgiei*, pct. 33].

269. Participarea și chiar simpla prezență a acestor judecători la deliberare, fie ea una „activă”, fie „pasivă” după ce și-au exprimat în public punctul de vedere asupra cauzei înaintea deliberării, a fost condamnată (*ibidem*, pct. 34; *Lobo Machado împotriva Portugaliei*, pct. 32; *Kress împotriva Franței*, pct. 87). Această jurisprudență se bazează foarte mult pe teoria aparențelor¹¹ [*Martinie împotriva Franței* (MC), pct. 53].

270. Este necesar așadar să se examineze condițiile în care se desfășoară procedura, mai precis posibilitățile lăsate părților de a beneficia de procedura contradictorie și egalitatea armelor [a se vedea *Kress împotriva Franței* (MC), pct. 76, și *Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 55-57; a se vedea, de asemenea, *Marc-Antoine împotriva Franței* (dec.)]. Trebuie făcută o distincție între o imposibilitate cauzată de atitudinea inculpatului și o imposibilitate cauzată de atitudinea autorităților sau a statului și normele aplicabile (*Fretté împotriva Franței*, pct. 49-51). Pentru procedura în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene /a Uniunii Europene, a se vedea *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. împotriva Țărilor de Jos* (dec.).

271. Limite:

- Egalitatea armelor nu presupune dreptul de a fi dezvăluite, înainte de ședință, concluzii care nu au fost prezentate celeilalte părți în proces, nici judecătorului raportor, nici judecătorilor din completul de judecată [*Kress împotriva Franței* (MC), pct. 73].
- Nu se poate recunoaște un drept fără o aplicare reală sau un fond real: acesta ar fi cazul dacă dreptul invocat în temeiul Convenției nu ar avea niciun impact asupra rezultatului cauzei,

11. A se vedea mai sus.

întrucât soluția juridică adoptată nu s-a pretat unei discuții (*Stepinska împotriva Franței*, pct. 18).

3. Instanța de gradul al patrulea

a. Principii generale

272. O categorie specială de capete de cerere formulate în fața Curții sunt în general numite capete de cerere tip „instanță de gradul al patrulea”. Acest concept – care nu apare în textul Convenției și care a fost introdus de jurisprudența organismelor Convenției [*Kemmache împotriva Franței (nr. 3)*, pct. 44; *De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 170] – este într-o oarecare măsură paradoxal, deoarece insistă asupra a ceea ce nu este Curtea: aceasta nu este o instanță de apel, de recurs sau de revizuire în raport cu instanțele statelor părți la Convenție și nu poate reexamina cauza în același mod în care ar face-o instanța națională supremă. Cauzele de gradul al patrulea produc destul de frecvent o dublă neînțelegere.

273. În primul rând, există o concepție generală eronată, din partea reclamantilor, cu privire la rolul Curții și la natura mecanismului judiciar instituit de Convenție. În fapt, Curtea nu are sarcina de a se substitui instanțelor interne; competența sa se limitează la controlul respectării, de către statele contractante, a angajamentelor în materie de drepturi ale omului, care sunt asumate prin aderarea la Convenție. În plus, nedispunând de o putere de intervenție directă în sistemele juridice ale statelor contractante, Curtea trebuie să respecte autonomia acestor sisteme juridice. Aceasta înseamnă că nu este competentă să se pronunțe cu privire la erori de fapt sau de drept pretins comise de o instanță internă, cu excepția cazului și în măsura în care acestea au adus atingere drepturilor și libertăților garantate de Convenție. Curtea nu poate examina ea însăși elementele de fapt sau de drept care au condus o instanță națională la adoptarea unei anumite decizii, și nu a alteia; în caz contrar, s-ar erija în instanță de gradul al treilea sau al patrulea și și-ar încălca limitele misiunii sale [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 28; *Centro Europa 7 S.r.l. și Di Stefano împotriva Italiei* (MC), pct. 197; *Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 99; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 90; *De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 170-172].

274. În al doilea rând, pot apărea de multe ori neînțelegeri cu privire la sensul exact al termenului „echitabil” în sensul art. 6 § 1 din Convenție. În fapt, „echitatea” impusă de această dispoziție nu reprezintă echitatea „substanțială”, noțiune care se află la limita de drept și etică, și pe care numai instanța de fond o poate aplica. Art. 6 § 1 nu garantează decât echitatea „procedurală”, care, în plan practic, se traduce printr-o procedură contradictorie, în cursul căreia părțile sunt ascultate și plasate pe o poziție de egalitate în fața judecătorului [*Star Cate Epilekta Gevmata și alții împotriva Greciei* (dec.)]. Caracterul echitabil al unei proceduri este întotdeauna evaluat privindu-l în globalitatea sa, astfel că o neregularitate izolată nu poate fi suficientă pentru a face ca întreaga procedură să fie inechitabilă (*Miroļubovs și alții împotriva Letoniei*, pct. 103).

275. În plus, Curtea respectă diversitatea sistemelor juridice și judiciare din Europa, și nu este sarcina sa să le uniformizeze. De asemenea, Curtea nu trebuie să evalueze oportunitatea alegerilor de politică jurisprudențială efectuate de instanțele interne în lipsa arbitrarului [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC), pct. 68, 89 și 94].

b. Controlul efectuat de Curte și limitele sale

276. Curtea reamintește în mod constant că nu este de competența sa să cunoască erorile de fapt sau de drept pretins comise de o instanță internă decât dacă acestea pot aduce atingere drepturilor și libertăților protejate de Convenție [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 28; *Perez împotriva Franței* (MC), pct. 82]. Curtea contestă extrem de rar din perspectiva art. 6 § 1 aprecierea instanțelor naționale, estimând că concluziile lor ar putea fi considerate arbitrare sau vădit nerezonabile [a se vedea în special hotărârile *Dulaurans împotriva Franței*, pct. 38, în care Curtea a concluzionat că a fost

încălcă art. 6 § 1 din cauza unei „erori vădite de apreciere”, *Khamidov împotriva Rusiei*, pct. 170, în care procedura denunțată fusese „în mod grosier arbitrară”, *Andelković împotriva Serbiei*, pct. 24, concluzionând că a existat o „denegare de dreptate” și *Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2)* (MC), în care motivarea instanței naționale a fost considerată ca fiind „vădit arbitrară” sau ca antrenând o „denegare de dreptate”, pct. 63-65; și *a contrario*, de exemplu, *Société anonyme d’habitations à loyers modérés Terre et Famille împotriva Franței* (dec.)].

277. Aceasta înseamnă că, în general, Curtea nu poate contesta constatările și concluziile la care au ajuns instanțele naționale în privința următoarelor elemente:

- Stabilirea faptelor cauzei: Curtea nu poate pune la îndoială faptele stabilite de instanțele interne, în afara cazurilor extrem de excepționale de arbitrar flagrant și evident [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 28-29].
- Interpretarea și aplicarea dreptului intern: interpretarea dreptului intern dată de instanțele interne este impusă în principiu Curții [*Perez împotriva Franței* (MC), pct. 82)], al cărei rol se limitează strict la a verifica compatibilitatea cu Convenția a efectelor unei astfel de interpretări [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC), pct. 49]. Desigur, în cazuri excepționale, Curtea poate trage concluziile corespunzătoare din faptul că instanțele unui stat contractant au interpretat o lege națională într-un mod vădit arbitrar sau în mod vădit eronat [*Barac și alții împotriva Muntenegrului*, pct. 32-34 și referințele la jurisprudență citate; *Andelković împotriva Serbiei*, pct. 24-27 (denegare de dreptate); *Laskowska împotriva Poloniei*, pct. 61], dar de regulă face acest lucru în temeiul celorlalte dispoziții ale Convenției, nu al art. 6 § 1 [*Kushoglu împotriva Bulgariei*, pct. 50; *Işyar împotriva Bulgariei*, pct. 48; *Fabris împotriva Franței* (MC), pct. 60].
- Curtea nu mai este competentă să se pronunțe oficial cu privire la respectarea altor tratate internaționale sau a dreptului Uniunii Europene. Sarcina de a interpreta și de a aplica dispozițiile de drept al Uniunii Europene îi revine, în primul rând, CJUE. Competența Curții Europene a Drepturilor Omului se limitează la controlarea respectării cerințelor Convenției – ca de exemplu art. 6 § 1. În consecință, în lipsa arbitrarului care să ridice în sine o problemă în temeiul art. 6 § 1, Curtea nu trebuie să pronunțe o hotărâre cu privire la chestiunea dacă instanța națională a aplicat corect o dispoziție din dreptul Uniunii Europene [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 100].
- Admisibilitatea și aprecierea probelor¹²: garanțiile art. 6 § 1 nu se referă decât la administrarea de probe la nivel procedural. Pe de altă parte, admisibilitatea și aprecierea probelor pe fond țin în principiu de competența exclusivă a instanțelor interne, cărora le revine sarcina să cântărească probele obținute de acestea [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 28; *Farange S.A. împotriva Franței* (dec.)].

278. Astfel art. 6 § 1 nu permite Curții să pună la îndoială echitatea pe fond a rezultatului unui litigiu civil, în care, de regulă, una dintre părți câștigă, iar cealaltă pierde.

279. Atunci când un capăt de cerere privind instanța de gradul al patrulea este formulat în temeiul art. 6 § 1, Curtea îl respinge, constatând că reclamantul a beneficiat de o procedură contradictorie; că a putut, în diferitele etape ale acesteia, să prezinte argumentele și probele pe care le considera relevante pentru apărarea cauzei sale; că a putut contesta efectiv argumentele și probele prezentate de partea adversă; că toate argumentele sale obiectiv relevante pentru soluționarea litigiului au fost ascultate și examinate de instanță în mod corespunzător; că decizia în litigiu este amplu motivată, atât în fapt, cât și în drept; și că, în consecință, procedura considerată în ansamblul său a fost echitabilă [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 29]. Majoritatea absolută a cererilor de gradul al patrulea sunt declarate inadmisibile *de plano* de către un judecător unic sau de un comitet format din trei judecători (art. 27 și 28 din Convenție).

12. A se vedea, de asemenea, partea „Administrarea probelor”.

c. Coerența jurisprudenței interne

280. Art. 6 § 1 nu garantează, ca atare, niciun drept la o jurisprudență constantă. În fapt, o evoluție în timp a jurisprudenței nu este, în sine, contrară bunei administrări a justiției, în măsura în care lipsa unei abordări dinamice și evolutive ar putea împiedica orice modificare sau îmbunătățire [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC), pct. 58; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 116]. În ceea ce privește divergențele de jurisprudență, acestea constituie, prin natura lor, consecința inerentă a oricărui sistem judiciar care se bazează pe un ansamblu de instanțe de fond cu autoritate teritorială. Rolul unei instanțe supreme este tocmai acela de a soluționa aceste contradicții [*Beian împotriva României (nr. 1)*, pct. 37].

281. În principiu, Curtea nu are obligația de a compara diversele hotărâri pronunțate, chiar și în litigii care, la prima vedere, par similare sau conexe, de către instanțe a căror independență trebuie să o respecte. În fapt, eventualitatea unor divergențe de jurisprudență este inerentă în mod normal oricărui sistem judiciar care se bazează pe un ansamblu de instanțe de fond având competență teritorială. Astfel de divergențe pot apărea și în cadrul aceleiași instanțe. Nu se poate considera acest lucru în sine contrar Convenției (*Santos Pinto împotriva Portugaliei*, pct. 41). În plus, nu se poate vorbi de „divergență” atunci când situațiile de fapt din cauză sunt în mod obiectiv diferite [*Uçar împotriva Turciei* (dec.)].

282. Cu toate acestea, pot exista cazuri în care divergențele de jurisprudență pot duce la o constatare a unei încălcări a art. 6 § 1. În acest sens, abordarea Curții este diferită atunci când este vorba despre diferențe de jurisprudență în cadrul aceluiasi sistem juridic sau de diferențe între două sisteme juridice complet independente unul de altul.

283. În prima ipoteză (divergențe de jurisprudență în cadrul celei mai înalte instanțe naționale), Curtea folosește trei criterii pentru a stabili:

- dacă diferențele de jurisprudență sunt „profunde și persistente”;
- dacă legislația internă prevede mecanisme pentru a elimina aceste incoerențe; și
- dacă aceste mecanisme au fost aplicate și efectele aplicării lor [*Beian împotriva României (nr. 1)*, pct. 37 și 39; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 116-135].

În această cauză, cea mai înaltă instanță națională a adoptat soluții „diametral opuse” unele față de celelalte, iar mecanismul prevăzut de dreptul intern pentru a asigura coerența jurisprudenței nu a fost utilizat în mod prompt, nerespectând principiul securității juridice.

284. O practică a unor divergențe profunde și persistente care s-a dezvoltat în cadrul celei mai înalte autorități judiciare a țării este, în sine, contrară principiului securității juridice, care este implicit în ansamblul articolelor Convenției și constituie unul dintre elementele fundamentale ale statului de drept [*Beian împotriva României (nr. 1)*, pct. 39]. În această cauză, Curtea a observat că, în loc să își îndeplinească rolul de a stabili o interpretare de urmat, instanța supremă a devenit ea însăși o sursă de insecuritate juridică, reducând astfel încrederea publicului în sistemul judiciar. Curtea a considerat că această incertitudine jurisprudențială a avut ca efect privarea reclamantului de orice posibilitate de a beneficia de drepturile prevăzute de lege, în timp ce altor persoane aflate într-o situație similară cu a acestuia le-au fost recunoscute respectivele drepturi (pct. 39-40). Pe de altă parte, deciziile divergente care au afectat un număr mare de persoane, adoptate de instanțele interne cu privire la aceeași chestiune într-o perioadă de timp scurtă înainte ca Înalta Curte să soluționeze conflictul de jurisprudență, nu au antrenat o încălcare (*Albu și alții împotriva României*, pct. 42-43).

285. Un criteriu suplimentar luat în considerare de Curte este chestiunea dacă divergența în litigiu este izolată sau dacă afectează un număr mare de justițiabili (*Albu și alții împotriva României*, pct. 38).

286. În a doua ipoteză este vorba despre decizii divergente pronunțate în ultimă instanță de două sau mai multe sisteme juridice diferite, cu instanțe supreme independente și nesubordonate unei ierarhii

juridice comune. În aceste cazuri, art. 6 § 1 nu se extinde decât până la a impune instituirea unui mecanism de control vertical sau din partea unei autorități de reglementare comune (cum ar fi o instanță de soluționare a disputelor). În fapt, într-un sistem juridic caracterizat printr-o pluralitate de ordine a instanțelor și în cadrul căruia coexistă, în plus față de mai multe instanțe supreme solicitate să se pronunțe în același timp și în paralel, dezvoltarea unui consens jurisprudențial reprezintă un proces care poate fi de durată. Pot fi tolerate aşadar etape ale unor divergențe în jurisprudență fără a fi pusă în discuție securitatea juridică. Prin urmare, două instanțe, fiecare deținând sfera sa de competență și care se pronunță în cauze diferite, pot foarte bine să decidă diferit, însă rațional și motivat, în aceeași problemă juridică, pornind de la fapte similare, fără a încălca totuși art. 6 § 1 [*Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei* (MC), pct. 81-83 și 86].

4. Contradictorialitatea

287. Principiul contradictorialității: noțiunea de proces echitabil include dreptul fundamental la o procedură contradictorie în instanță. El este strâns legat de principiul egalității armelor în procedura contradictorie [*Regner împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 146].

288. Cerințele care decurg din dreptul la o procedură contradictorie sunt, în principiu, aceleași atât în materie civilă, cât și penală (*Werner împotriva Austriei*, pct. 66).

289. Scopul economiei și accelerării procedurii nu poate justifica încălcarea dreptului fundamental la o procedură contradictorie (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 30).

290. Conținut: dreptul la o procedură contradictorie implică în principiu facultatea părților dintr-un proces penal sau civil de a lua la cunoștință de orice document sau observație prezentată în fața judecătorului, chiar de un magistrat independent, în vederea influențării deciziei sale și discutării ei [*Ruiz-Mateos împotriva Spaniei*, pct. 63; *McMichael împotriva Regatului Unit*, pct. 80; *Vermeulen împotriva Belgiei*, pct. 33; *Lobo Machado împotriva Portugaliei*, pct. 31; *Kress împotriva Franței* (MC), pct. 74]. Această cerință se aplică și în fața unei curți constituționale (*Milatová și alții împotriva Republicii Cehe*, pct. 63-66; *Gaspari împotriva Sloveniei*, pct. 53).

- Are puțină importanță efectul real asupra judecătorilor (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 27; *Ziegler împotriva Elveției*, pct. 38).
- Contradictorialitatea trebuie să se poată exercita în condiții satisfăcătoare: justițiabilul trebuie să aibă posibilitatea de a se familiariza cu documentele în cauză, de a le comenta într-un mod adecvat și de a avea un termen suficient pentru a-și pregăti argumentele (*Krčmář și alții împotriva Republicii Cehe*, pct. 42; *Immeubles Groupe Kosser împotriva Franței*, pct. 26) dacă este necesar să obțină o amânare (*Yvon împotriva Franței*, pct. 39).
- Părțile au dreptul de a cunoaște elementele care sunt necesare pentru succesul pretențiilor lor (*Clinique des Acacias și alții împotriva Franței*, pct. 37).
- Judecătorul trebuie să respecte el însuși principiul contradictorialității, de exemplu, în cazul în care dispune decăderea unui recurs pentru un motiv de inadmisibilitate reținut din oficiu [*Čepek împotriva Republicii Cehe*, pct. 45, și a se compara *Clinique des Acacias și alții împotriva Franței*, pct. 38, cu *Andret și alții împotriva Franței* (dec.), inadmisibilă: în această ultimă cauză, Curtea de casație a informat părțile că era necesară o substituție a motivelor și reclamanții au avut posibilitatea de a replica înainte de pronunțarea Curții de Casație].
- Doar părțile în litigiu pot hotărî dacă documentul transmis instanței, sau o probă furnizată de martori, impune comentarii din partea lor. În fapt, posibilitatea de a se exprima asupra oricărui element aflat la dosar (inclusiv cele obținute din oficiu: *K.S. împotriva Finlandei*, pct. 22) face ca justițiabilii să aibă încredere în funcționarea justiției (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 29; *Pellegrini împotriva Italiei*, pct. 45).

291. Exemple de încălcare a dreptului la o procedură contradictorie, cu privire la necomunicare:

- într-o procedură privind plasamentul unui copil, rapoartele serviciilor sociale care conțineau informații cu privire la copil, care urmăreau istoricul cauzei și formulau recomandări, chiar dacă, în cadrul ședinței, părinții au fost informați despre conținutul acestora (*McMichael împotriva Regatului Unit*, pct. 80);
- probele prezentate de Ministerul Public, care, indiferent de calificarea sau necalificarea drept „parte” în procedură, poate influența decizia care trebuie luată într-un sens posibil nefavorabil părții interesate, în virtutea autorității legate de funcțiile sale [*Ferreira Alves împotriva Portugaliei (nr. 3)*, pct. 36-39];
- nota unui judecător al instanței de grad inferior depusă în fața instanței de apel cu scopul de a influența decizia care urmează a fi luată, indiferent dacă este lipsită de fapt sau de argumente noi (*ibidem*, pct. 41);
- documente obținute în mod direct de către judecători, care conțin avize motivate cu privire la fondul litigiului (*K.S. împotriva Finlandei*, pct. 23-24).

292. Limite: Dreptul la o procedură în contradictoriu nu este absolut și întinderea sa poate varia în funcție de specificul cauzei (*Hudáková și alții împotriva Slovaciei*, pct. 26-27).

- Principiul contradictorialității nu impune ca o parte să comunice părții adverse documente care nu au fost prezentate în fața judecătorului (*Yvon împotriva Franței*, pct. 38).

- În câteva cauze cu circumstanțe foarte speciale, Curtea a apreciat că necomunicarea unui act de procedură și imposibilitatea reclamantului de a-l discuta nu aduseseră atingere caracterului echitabil al procedurii, în măsura în care această posibilitate nu ar fi avut niciun efect asupra soluționării litigiului și în măsura în care soluția juridică reținută se preta în mică măsură discuțiilor [*Stepinska împotriva Franței*, pct. 18; *Salé împotriva Franței*, pct. 19; *Asnar împotriva Franței (nr. 2)*, pct. 26].

5. Egalitatea armelor

293. Principiul „egalității armelor”: reprezintă un element al conceptului mai larg de proces echitabil și este strâns legat de principiul contradictorialității [*Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 146]. Cerința egalității armelor, sensul unui „echilibru just” între părți, se aplică, în principiu, atât în materie civilă, cât și penală (*Feldbrugge împotriva Țărilor de Jos*, pct. 44).

294. Conținut: menținerea unui „echilibru just” între părți. Egalitatea armelor implică obligația ca fiecareia dintre părți să i se ofere o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza – inclusiv probele – în condiții care să nu o plaseze într-o situație de net dezavantaj față de partea adversă [*Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 146; *Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 33].

- Acest principiu, care acoperă dreptul procedural în ansamblu al statelor contractante, se aplică, de asemenea, și în domeniul particular al comunicării și notificării actelor judiciare către părți, chiar dacă art. 6 § 1 nu poate fi interpretat ca prescriind o anumită formă de comunicare sau notificare [*Avotiņš împotriva Letoniei* (MC), pct. 119].
- Nu se poate accepta ca o parte să transmită observații despre cealaltă parte fără posibilitatea ca aceasta să-i răspundă. Doar partea din procedură poate aprecia dacă observațiile primite de la cealaltă parte merită o reacție (*APEH Üldözötteinek Szövetsége și alții împotriva Ungariei*, pct. 42).
- În mod contrar, dacă niciuneia dintre părțile în litigiu nu i-au fost comunicate observațiile aflate la dispoziția instanței, acest fapt nu constituie o problemă în ceea ce privește egalitatea de arme propriu-zis, ci, mai general, una de echitate (*Nideröst-Huber împotriva Elveției*, pct. 23-24; *Clinique des Acacias și alții împotriva Franței*, pct. 36-37).

295. Exemple de nerespectare a principiului egalității armelor: S-a produs o încălcare a egalității armelor în situația de dezavantaj net între părți, în următoarele cazuri:

- Apelul unei părți nu a fost comunicat celeilalte părți, împiedicând-o pe aceasta din urmă să răspundă (*Beer împotriva Austriei*, pct. 19).
- Suspendarea unui termen procedural nu a fost decât în beneficiul părții adverse (*Platakou împotriva Greciei*, pct. 48; *Wynen și Centre hospitalier interrégional Edith-Cavell împotriva Belgiei*, pct. 32).
- Doar unul dintre cei doi martori ai faptelor în litigiu a avut dreptul de a depune mărturie (*Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 34-35).
- Partea adversă s-a bucurat de avantaje semnificative în accesul la informații relevante, a ocupat o poziție dominantă în cadrul procesului și a exercitat o influență importantă asupra judecătorului (*Yvon împotriva Franței*, pct. 37).
- Partea adversă s-a aflat într-o poziție sau funcție care a avantajat-o și instanța nu a permis contestarea sa în mod serios, refuzând celeilalte părți să ia la cunoștință documente sau să audieze martorii (*De Haes și Gijssels împotriva Belgiei*, pct. 54 și 58).
- Într-un litigiu administrativ, motivarea poziției administrației a fost prea sumară și generală pentru a permite reclamantului să prezinte o contestație motivată asupra acestei aprecieri, iar instanțele de fond nu au permis reclamantului să prezinte argumente cu privire la problema în cauză (*Hentrich împotriva Franței*, pct. 56).
- Lipsa de asistență juridică i-a privat pe justițiabili de posibilitatea de a-și apăra cauza în mod eficient în fața instanței împotriva unui adversar cu mijloace financiare superioare (*Steel și Morris împotriva Regatului Unit*, pct. 72).
- În hotărârea *Martinie împotriva Franței* [(MC), pct. 50], Curtea a considerat că a existat un dezechilibru în detrimentul justițiabilului, deoarece procurorul general din procedura în fața Curții de Conturi, care, spre deosebire de justițiabil, a fost prezent la ședință, a fost informat în prealabil despre punctul de vedere al raportorului, l-a auzit în cadrul ședinței, a participat pe deplin la dezbateri și a avut posibilitatea de a-și exprima oral propriul punct de vedere fără a fi combătut de justițiabil; și că acest dezechilibru a fost accentuat de faptul că ședința nu a fost publică.
- Intervenția procurorului a fost în sprijinul argumentelor părții adverse reclamantului (*Mentchinskaia împotriva Rusiei*, pct. 35-39).
- Judecătorul a refuzat să amâne ședința, deși reclamantul a fost dus la spital de urgență, iar avocatul său nu l-a putut reprezenta în ședință, ceea ce l-a privat în mod iremediabil pe reclamant de dreptul său de a răspunde în mod adecvat părții adverse (*Vardanyan și Nanushyan împotriva Armeniei*, pct. 88-90).

296. Dimpotrivă, Curtea a decis că este în conformitate cu art. 6 § 1 o diferență de tratament în modul în care se procedează la ascultarea martorilor părților (depoziție sub jurământ pentru o parte sau cealaltă), care, în practică, nu a influențat rezultatul procesului (*Ankerl împotriva Elveției*, pct. 38).

297. Cazul specific al părții civile: Curtea a făcut o distincție între sistemul plângerii cu constituire de parte civilă și acțiunea procurorului general, care reprezintă autoritatea publică responsabilă pentru apărarea interesului general [*Guigue și SGEN-CFDT împotriva Franței* (dec.)]. Rezultă că a prevedea condiții de formă și termene diferite pentru a formula apel (un termen mai scurt pentru partea care este persoană de drept privat) nu este în contradicție cu „egalitatea armelor”, în măsura în care această cale de atac poate fi exercitată în timp util (a se vedea specificitatea sistemului în cauză).

298. Curtea a considerat compatibilă cu principiul egalității armelor o dispoziție care limitează posibilitățile de apel ale părții civile, fără a limita posibilitățile de apel ale ministerului public - întrucât a făcut o distincție între rolul, respectiv scopul acestora (*Berger împotriva Franței*, pct. 38).

299. În privința cauzelor care opun parchetul unei persoane de drept privat, parchetul poate beneficia de o poziție privilegiată, justificată de protecția ordinii publice. Cu toate acestea, persoana de drept

privat nu poate fi plasată într-o situație de dezavantaj nejustificat în raport cu cea a parchetului (*Stankiewicz împotriva Poloniei*, pct. 68).

6. Administrarea probelor

300. Principii generale¹³: Convenția nu reglementează regimul probelor, ca atare (*Mantovanelli împotriva Franței*, pct. 34). Admisibilitatea probelor și aprecierea acestora sunt în primul rând de competența dreptului intern și a instanțelor naționale [*Moreira de Azevedo împotriva Portugaliei*, pct. 83-84; *García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 28]. Situația este similară în ceea ce privește forța probatorie și sarcina probei [*Tiemann c. France et Allemagne* (dec.)]. Tot instanța națională este cea care apreciază utilitatea probelor propuse [*Centro Europa 7 S.r.l. și Di Stefano împotriva Italiei* (MC), pct. 198].

301. Cu toate acestea, conform Convenției, caracterul echitabil al procedurii este evaluat în lumina întregii proceduri, în special a modului în care au fost colectate probele [*Elsholz împotriva Germaniei* (MC), pct. 66]. Trebuie așadar să se asigure că mijloacele de probă au fost prezentate astfel încât să garanteze un proces echitabil (*Blücher împotriva Republicii Cehe*, pct. 65).

302. Instanța națională trebuie să efectueze o examinare efectivă a probelor propuse de părți (*Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos*, pct. 59).

a. Declarațiile martorilor

303 Art. 6 § 1 nu garantează în mod explicit dreptul de a cita martori și admisibilitatea probei cu martori ține în principiu de dreptul intern. Cu toate acestea, procedura în ansamblul său, inclusiv modul în care sunt admise declarațiile martorilor, trebuie să fie echitabilă în sensul art. 6 § 1 (*Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 31).

- Refuzul judecătorului de a cita un martor trebuie să fie suficient motivat și lipsit de arbitrar: nu trebuie așadar să restrângă în mod disproporționat capacitatea justițiabilului de a-și prezenta argumentele în susținerea cauzei (*Wierzbicki împotriva Poloniei*, pct. 45).
- O diferență de tratament în ceea ce privește audierea martorilor părților poate fi de natură să încalce principiul „egalității armelor” [*Ankerl împotriva Elveției*, pct. 38, în care Curtea a concluzionat lipsa unei situații de net dezavantaj în comparație cu partea adversă; a se compara cu *Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos*, pct. 35, în care doar unuia dintre cei doi participanți la evenimentele în litigiu i s-a permis să depună mărturie în fața judecătorilor (încălcare)].

b. Expertizele

304. Refuzul unei expertize:

- Refuzul de a dispune o expertiză nu este, în sine, inequitabil; el trebuie examinat în lumina procedurii în ansamblul său (*H. împotriva Franței*, pct. 61 și 70). Motivarea refuzului trebuie să fie rezonabilă;
- Refuzul expertizei psihologice într-o cauză privind vizitele și custodia trebuie de asemenea evaluat în funcție de circumstanțele specifice ale cauzei [*Elsholz împotriva Germaniei* (MC), pct. 66; *Sommerfeld împotriva Germaniei* (MC), pct. 71].
- Într-o cauză referitoare la deplasarea unui copil [*Tiemann împotriva Franței și Germaniei* (dec.)], Curtea a examinat dacă o curte de apel a avut suficiente motive pentru respingerea cererii unui părinte de a dispune un al doilea raport de expertiză, pentru a verifica dacă acest refuz a fost unul rezonabil.

13. A se vedea, de asemenea, partea „Instanța de gradul al patrulea”.

305. Desemnarea unui expert: respectarea principiului contradictorialității, ca și a altor garanții procedurale consacrate de art. 6 § 1, vizează prezentarea în fața unei „instanțe”; nu există așadar niciun principiu general și abstract potrivit căruia, atunci când a fost desemnat un expert de către o instanță, părțile trebuie să aibă în toate cazurile posibilitatea de a participa la interviurile realizate de expert sau să le fie prezentate comunicări privind documentele pe care le-a luat în considerare.

306. Esențial este ca părțile să poată participa în mod adecvat la procedură (*Mantovanelli împotriva Franței*, pct. 33).

307. Or, lipsa de neutralitate a unui expert, asociată cu locul și rolul său în procedură, poate dezechilibra situația procedurală a unei părți în raport cu cealaltă, cu încălcarea principiului egalității armelor (*Sara Lind Eggertsdóttir împotriva Islandei*, pct. 53); în mod similar, expertul poate ocupa o poziție dominantă în procedură și poate exercita o influență importantă asupra judecătorului (*Yvon împotriva Franței*, pct. 37).

308. O expertiză medicală, care ține de un domeniu tehnic, dincolo de cunoașterea judecătorilor, este de natură să aibă o influență preponderentă asupra aprecierii faptelor și constituie un element de probă esențial: trebuie așadar să poată fi comentată în mod eficient de către părți (*Mantovanelli împotriva Franței*, pct. 36; *Storck împotriva Germaniei*, pct. 135).

- În cauza *Mantovanelli împotriva Franței*, imposibilitatea de a comenta în mod eficient concluziile raportului expertului, care a reprezentat un element de probă esențial, a încălcat art. 6 § 1;
- În cauza *Augusto împotriva Franței*, necomunicarea avizului unui medic acreditat cu privire la reunirea condițiilor medicale pentru acordarea unei prestații sociale, care putea avea o influență decisivă asupra hotărârii, a încălcat art. 6 § 1, chiar dacă acest aviz nu era obligatoriu pentru judecător.

309. Cu privire la drepturile părților în raport cu expertul: a se compara *Feldbrugge împotriva Țărilor de Jos*, pct. 44 (constatarea încălcării) cu *Olsson împotriva Suediei (nr. 1)*, pct. 89-91 (constatarea neîncălării). Cu privire la obligația de a comunica o expertiză defavorabilă, a se vedea *L. împotriva Regatului Unit* (dec.).

c. Nedezvăluirea de probe

310. În unele cazuri, au fost invocate interese naționale superioare pentru a refuza unei părți o procedură pe deplin contradictorie [*Myriana Petrova împotriva Bulgariei*, pct. 39-40; *Regner împotriva Republicii Ceha* (MC)].

311. În opinia Curții, dreptul de a dezvălui probe relevante nu este absolut. Cu toate acestea, sunt legitime în temeiul art. 6 § 1 limitările drepturilor părții la procedură care nu aduc atingere esenței acestora.

312. Pentru aceasta, toate dificultățile cauzate părții reclamante de o limitare a drepturilor sale trebuie să fie suficient compensate de procedura urmată în fața autorităților judiciare. În cazul în care probele nu au fost dezvăluite părții reclamante în numele interesului public, Curtea trebuie să examineze dacă procesul decizional a respectat pe cât posibil cerințele procedurii contradictorii și pe cele ale egalității armelor și dacă a fost însoțit de garanții capabile să protejeze interesele părții în cauză [*Regner împotriva Republicii Ceha* (MC), pct. 147-149].

313. Această cauză a pus în discuție necesitatea de a păstra confidențialitatea documentelor clasificate. Curtea a examinat procedura în ansamblu, analizând dacă limitările principiului contradictorialității și egalității armelor au fost suficient compensate prin alte garanții procedurale (pct. 151).

7. Motivarea hotărârilor judecătorești

314. Garanțiile implicite ale art. 6 § 1 includ obligația de a motiva hotărârile judecătorești (*H. împotriva Belgiei*, pct. 53). O decizie motivată permite părților să demonstreze că a fost audiată în mod real cauza lor.

315. Deși o instanță internă dispune de o anumită marjă de apreciere în alegerea argumentelor și admiterea probelor, aceasta trebuie să-și justifice activitățile, precizând motivarea deciziilor sale (*Suominen împotriva Finlandei*, pct. 36; *Carmel Saliba împotriva Maltei*, pct. 79).

316. Este motivată în mod corespunzător o decizie care permite părților să facă uz efectiv de dreptul lor de apel (*Hirvisaari împotriva Finlandei*, pct. 30 *in fine*).

317. Deși art. 6 § 1 obligă instanțele să își motiveze deciziile, acest fapt nu poate fi înțeles ca impunând un răspuns detaliat pentru fiecare argument [*Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos*, pct. 61; *García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 26; *Jahnke și Lenoble împotriva Franței* (dec.); *Perez împotriva Franței* (MC), pct. 81].

318. Întinderea obligației privind motivarea poate varia în funcție de natura deciziei (*Ruiz Torija împotriva Spaniei*, pct. 29; *Hiro Balani împotriva Spaniei*, pct. 27) și trebuie analizată în lumina circumstanțelor speței: trebuie să se țină seama în special de diversitatea motivelor pe care un justițiabil le poate ridica în instanță și de diferențele din statele contractante în materie de dispoziții legale, cutume, concepții doctrinare, prezentarea și redactarea hotărârilor și deciziilor (*Ruiz Torija împotriva Spaniei*, pct. 29; *Hiro Balani împotriva Spaniei*, pct. 27).

319. Cu toate acestea, atunci când un motiv (argument) invocat de o parte este decisiv pentru rezultatul procedurii, impune un răspuns specific și explicit (*Ruiz Torija împotriva Spaniei*, pct. 30; *Hiro Balani împotriva Spaniei*, pct. 28).

320. Astfel, trebuie examinate:

- argumentele principale ale reclamantului (*Buzescu împotriva României*, pct. 67; *Donadzé împotriva Georgiei*, pct. 35);
- motivele care vizează respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție sau Protocoalele sale: instanțele naționale trebuie le să examineze cu rigoare și atenție deosebite (*Fabris împotriva Franței* (MC), pct. 72 *in fine*; *Wagner și J.M.W.L. împotriva Luxemburgului*, pct. 96).

321. Art. 6 § 1 nu impune motivarea în detaliu a unei decizii prin care o curte de apel, bazându-se pe o dispoziție legală specifică, respinge un apel ca fiind lipsit de șanse de succes, fără alte precizări [*Burg și alții împotriva Franței* (dec.); *Gorou împotriva Greciei* (nr. 2) (MC), pct. 41].

322. În mod similar, atunci când este necesară autorizarea unui apel pentru a înștiința o instanță superioară despre capetele de cerere și pentru a pronunța în cele din urmă o decizie, art. 6 § 1 nu impune ca refuzul de a acorda o astfel de autorizație să fie însoțit de o motivație detaliată [*Kukkonen împotriva Finlandei* (nr. 2), pct. 24; *Bufferne împotriva Franței* (dec.)].

323. În plus, respingând un apel, instanța de apel poate, în principiu, să se limiteze la a-și însuși motivele hotărârii instanței de grad inferior [*García Ruiz împotriva Spaniei* (MC), pct. 26; a se vedea *a contrario* *Tatichvili împotriva Rusiei*, pct. 62]. Cu toate acestea, noțiunea de proces echitabil impune ca o instanță internă care și-a motivat decizia pe scurt - fie prin însușirea motivelor furnizate de o instanță de grad inferior sau altfel - să fi examinat totuși în mod real chestiunile esențiale supuse atenției sale și să nu se fi mulțumit să confirme pur și simplu concluziile unei instanțe de grad inferior (*Helle împotriva Finlandei*, pct. 60). Această cerință este cu atât mai importantă atunci când o parte nu a putut să-și susțină oral cauza în cadrul procedurii interne (*ibidem*).

324. În schimb, instanțele de apel (pronunțându-se în a doua instanță) responsabile de filtrarea căilor de atac nefondate și a căror competență se extinde la chestiuni de fapt și de drept în materie civilă,

au obligația să ofere motive care să justifice refuzul de a admite apelul, în vederea examinării (*Hansen împotriva Norvegiei*, pct. 77-83). În această cauză, curtea de apel refuzase să admită examinarea unui apel în materie civilă formulat de reclamant împotriva unei decizii a tribunalului de primă instanță, după ce a concluzionat că această cale de atac „nu avea în mod evident nicio șansă de reușită”, repetând pur și simplu formularea din codul de procedură civilă.

325. În plus, Curtea nu a concluzionat că a existat o încălcare în cazul în care lipsa unui răspuns specific la un argument viza un aspect fără consecințe pentru cauză – și anume lipsa unei semnături și a unei ștampile, care avea un caracter formal, nu material – și a fost rapid rectificată (*Mugoša împotriva Muntenegrului*, pct. 63).

B. Publicitate

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil [...] în mod public [...] a cauzei sale, de către o instanță [...], care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.”

1. Ședința

326. *Principii generale:* justițiabilul are, în principiu, dreptul la o ședință publică în cazul în care nu se aplică posibile excepții prevăzute de teza a doua de la art. 6 § 1. Prin transparența pe care o conferă administrării justiției, publicitatea contribuie la realizarea scopului art. 6 § 1: procesul echitabil [*Malhous împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 55-56]. Deși organizarea unei ședințe publice constituie un principiu fundamental consacrat de art. 6 § 1, această obligație nu este absolută, ca atare [*De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 163]. Pentru a stabili dacă un proces îndeplinește cerința privind publicitatea, trebuie avută în vedere procedura în ansamblul său (*Axen împotriva Germaniei*, pct. 28).

327. Într-o procedură care se desfășoară în fața unei instanțe de unic grad, dreptul fiecăruia de a-i fi judecată cauza „în mod public” în sensul art. 6 § 1 implică dreptul la o „ședință de judecată” [*Fredin împotriva Suediei* (nr. 2), pct. 21-22; *Allan Jacobsson împotriva Suediei* (nr. 2), pct. 46; *Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 47], cu excepția unor circumstanțe excepționale care să justifice renunțarea la aceasta [*Hesse-Anger și Anger împotriva Germaniei* (dec.); *Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei*, pct. 36]. Caracterul excepțional al circumstanțelor care pot justifica renunțarea la o ședință publică decurge în principal din natura chestiunilor în discuție, ca, de exemplu, cazurile în care procedura privește exclusiv aspecte juridice sau foarte tehnice (*Koottummel împotriva Austriei*, pct. 19), nu de frecvența situației (*Miller împotriva Suediei*, pct. 29; *Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei*, pct. 37).

328. Lipsa ședinței de judecată în fața unei instanțe de al doilea sau al treilea grad poate fi justificată prin caracteristicile procedurii în cauză, dacă a avut loc o ședință în primă instanță (*Helmers împotriva Suediei*, pct. 36, și, *a contrario*, pct. 38-39; *Salomonsson împotriva Suediei*, pct. 36). Astfel, procedurile de autorizare a unui apel și procedurile referitoare doar la chestiuni de drept, nu și de fapt, pot îndeplini cerințele art. 6 § 1, chiar dacă apelantul nu a avut posibilitatea de a fi ascultat în persoană de către instanța de apel sau de recurs (*Miller împotriva Suediei*, pct. 30). Trebuie așadar să se țină seama de particularitățile procedurii în fața celor mai înalte instanțe.

329. În final, cu excepția unor circumstanțe excepționale care să justifice renunțarea la ședința de judecată, dreptul oricărei persoane de a-i fi ascultată cauza în mod public în sensul art. 6 § 1 implică dreptul la o ședință cel puțin în fața unei instanțe (*Fischer împotriva Austriei*, pct. 44; *Salomonsson împotriva Suediei*, pct. 36).

330. În hotărârea *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 74, Curtea a concluzionat că nu a fost încălcat art. 6 § 1 în ceea ce privește lipsa ședinței de judecată. Aceasta a acordat importanță faptului că reclamantul putea solicita organizarea unei ședințe, chiar dacă era sarcina instanțelor să decidă dacă o astfel de măsură era necesară, că decizia instanței de a refuza organizarea unei ședințe era motivată, și că reclamantii au avut de nenumărate ori ocazia să își prezinte argumentul în scris și să răspundă la concluziile părții adverse (*ibidem*). Pentru o cauză în care au fost luate măsuri asigurătorii fără a fi fost organizată o ședință de judecată, a se vedea hotărârea *Helmut Blum împotriva Austriei*, pct. 70-74.

331. În plus, poate fi legitim, în anumite cauze, ca autoritățile naționale să țină seama de imperative de eficacitate și de economie (*Eker împotriva Turciei*, pct. 29). În această cauză, Curtea nu a contestat faptul că o procedură în fața a două instanțe s-a desfășurat fără a fi organizată vreo ședință. Aceasta subliniază că aspectele de drept nu aveau o complexitate deosebită și că procedura trebuia să se desfășoare rapid (pct. 31). Litigiul privea aspecte de ordin textual și tehnic care puteau fi soluționate în mod adecvat pe baza dosarului. În plus, era vorba despre o procedură de urgență excepțională (vizând o cerere de pronunțare a unui ordin de publicare a unui drept la replică într-un ziar), pe care Curtea a considerat-o necesară și justificabilă pentru buna funcționare a presei.

332. O chestiune de ordin practic cauzată de faptul că un reclamant ispășește o pedeapsă privativă de libertate în altă țară nu împiedică luarea în considerare a altor opțiuni procedurale, cum ar fi recursul la tehnologii moderne de comunicare, astfel încât dreptul reclamantului de a fi ascultat să fie respectat (*Põnkä împotriva Estoniei*, (pct. 39). Încarcerarea nu poate justifica în sine faptul că justițiabilul nu este ascultat de o instanță civilă (*Igranov și alții împotriva Rusiei*, pct. 34-35).

333. *Cereri specifice:*

- Nu poate fi solicitată ținerea unei ședințe atunci când aceasta nu este impusă de prezența unor aspecte de credibilitate sau fapte contestate, iar instanțele pot soluționa în mod echitabil și rezonabil cauza, pe baza dosarului (*Döry împotriva Suediei*, pct. 37; *Saccoccia împotriva Austriei*, pct. 73; *Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei*, pct. 37).
- Curtea a recunoscut, de asemenea, că poate fi justificată renunțarea la ținerea unei ședințe în cauze care ridică aspecte strict juridice și cu un caracter limitat [*Allan Jacobsson împotriva Suediei* (nr. 2), pct. 49; *Valová, Slezák și Slezák împotriva Slovaciei*, pct. 65-68] sau chestiuni de drept fără o complexitate deosebită [*Varela Assalino împotriva Portugaliei* (dec.); *Speil împotriva Austriei* (dec.)]. Situația este valabilă și pentru aspecte foarte tehnice. Curtea a ținut seama de natura tehnică a litigiilor privind alocările de prestații de securitate socială, care se pretează mai bine pentru o procedură scrisă decât pentru dezbateri orale. Curtea a decis în repetate rânduri că, în acest domeniu, autoritățile naționale pot, ținând cont de cerințele de eficiență și economie, să renunțe la a se întruni în ședință, organizarea sistematică a dezbaterilor putând să constituie un obstacol în calea diligenței speciale necesare în domeniul securității sociale (*Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, pct. 58; *Döry împotriva Suediei*, pct. 41; a se vedea, a contrario, *Salomonsson împotriva Suediei*, pct. 39-40).

334. În schimb, de exemplu, ținerea unei ședințe este considerată necesară atunci când este vorba despre chestiuni de drept și de fapt importante (*Fischer împotriva Austriei*, pct. 44), sau când trebuie apreciat dacă faptele au fost corect stabilite de către autorități [*Malhous împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 60], și atunci când circumstanțele impun ca instanța să-și facă o proprie impresie asupra justițiabilului, astfel încât aceasta să-și poată explica situația personală, în persoană sau prin reprezentantul său (*Miller împotriva Suediei*, pct. 34 *in fine*; *Andersson împotriva Suediei*, pct. 57) – de

exemplu, atunci când instanța trebuie să cunoască suferințele personale ale acestuia pentru a determina nivelul compensațiilor care trebuie să-i fie acordate [*Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 51; *Lorenzetti împotriva Italiei*, pct. 33] – sau atunci când instanța obține, mai ales în acest fel, precizări cu privire la anumite puncte [*Fredin împotriva Suediei (nr. 2)*, pct. 22; *Lundevall împotriva Suediei*, pct. 39].

335. Cauza *Pönkä împotriva Estoniei* privea recursul la o procedură simplificată (rezervată litigiilor minore) și refuzul instanței de a organiza o ședință de judecată, fără a oferi motive pe fond pentru aplicarea procedurii scrise (pct. 37-40). În ceea ce privește cauza *Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei*, aceasta privea un recurs împotriva unei decizii de respingere a candidaturii în cadrul unei proceduri de licitație. Instanța nu a dat nicio explicație pentru refuzul său de a organiza o ședință de judecată, împiedicând Curtea să stabilească dacă cererea reclamantului în acest sens a fost pur și simplu ignorată de instanță sau dacă instanța a decis să o respingă și, în cazul unui răspuns afirmativ, din ce motive (pct. 44). În ambele cauze, Curtea a hotărât că refuzul de a organiza o ședință de judecată a antrenat o încălcare a art. 6 § 1 (*Pönkä împotriva Estoniei*, pct. 40; *Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei*, pct. 45).

336. Odată ce trebuie să fie organizată o ședință de judecată, părțile au dreptul de a compărea, de a prezenta oral argumente, de a alege o altă formă de participare la procedură (de exemplu, prin numirea unui reprezentant) sau de a solicita o amânare a ședinței. Pentru ca aceste drepturi să fie exercitate efectiv, părțile trebuie notificate despre data și locația ședinței, cu un preaviz suficient pentru a le permite să ia măsurile necesare. Curtea a precizat că instanțele naționale sunt obligate să verifice validitatea notificării înainte de orice examinare a fondului cauzei. Analiza cuprinsă în deciziile interne trebuie să meargă dincolo de simpla menționare a trimiterii unei citații legale și să exploateze în mod optim probele disponibile pentru a stabili dacă o parte care a fost absentă de la ședință a fost în mod real informată despre organizarea acesteia printr-un preaviz suficient. Simplul fapt că o instanță internă nu verifică dacă o parte absentă de la ședință a primit citația cu suficient timp înainte, și, în caz contrar, dacă este necesar să amâne ședința, este în sine incompatibil cu respectarea în mod real a principiului echității procedurale și poate determina Curtea să concluzioneze că a existat o încălcare a art. 6 § 1 (*Gankin și alții împotriva Rusiei*, pct. 39 și pct. 42, și o reamintire a principiilor jurisprudenței în ceea ce privește notificarea ședințelor de judecată, informarea justițiabililor în cauză și chestiunea renunțării la o ședință de judecată, pct. 34-38).

337. *Prezența presei și a publicului*: Publicitatea dezbatelor judecătorești protejează justițiabilii împotriva unei justiții secrete care se sustrage de la controlul public și constituie, de asemenea, unul dintre mijloacele care contribuie la păstrarea încrederii în instanțe. Aceasta contribuie la atingerea scopului de a avea un proces echitabil [*Diennet împotriva Franței*, pct. 33; *Martinie împotriva Franței* (MC), pct. 39; *Gautrin și alții împotriva Franței*, pct. 42; *Hurter împotriva Elveției*, pct. 26; *Lorenzetti împotriva Italiei*, pct. 30]. Art. 6 § 1 nu împiedică totuși instanțele să decidă, având în vedere particularitățile cauzei, derogări de la acest principiu [*Martinie împotriva Franței* (MC), pct. 40-44]. Ședința cu ușile închise, fie pe întreaga durată, fie parțial, trebuie așadar să fie dispusă strict în funcție de circumstanțele cauzei (*Lorenzetti împotriva Italiei*, pct. 30). Textul art. 6 § 1 prevede mai multe excepții.

338. Potrivit redactării acestui articol, „accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia:

- „în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică” (*Zagorodnikov împotriva Rusiei*, pct. 26; *B. și P. împotriva Regatului Unit*, pct. 39);
- „atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun”: interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces sunt în joc, de exemplu, în procedurile referitoare la custodia minorilor după divorț sau după separarea părinților, sau în caz de dispute între membri ai aceleiași familii (*ibidem*, pct. 38). În schimb, în cauzele

care implică plasamentul unui copil într-o instituție publică, motivele scoaterii cauzei de la examinarea în mod public ar trebui să facă obiectul unei examinări atente (*Moser împotriva Austriei*, pct. 97). În cazul unei proceduri disciplinare îndreptată împotriva unui medic, dacă necesitatea de a proteja secretul profesional sau viața privată a pacienților poate motiva ținerea ședinței cu ușile închise, acest fapt trebuie strict impus de circumstanțe (*Diennet împotriva Franței*, pct. 34). Pentru un exemplu de procedură îndreptată împotriva unui avocat, a se vedea *Hurter împotriva Elveției*, pct. 30-32);

- „sau în măsura considerată absolut necesară de instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”: este posibilă derogarea de la principiul publicității dezbaterilor pentru a proteja siguranța și intimitatea martorilor sau pentru a favoriza schimbul liber de informații și opinii în realizarea justiției (*B. și P. împotriva Regatului Unit*, pct. 38; *Osinger împotriva Austriei*, pct. 45).

339. Curtea a adăugat că jurisprudența referitoare la organizarea unei ședințe ca atare – și, în principal, dreptul de a lua cuvântul în fața instanței prevăzut la art. 6 § 1 (a se vedea mai sus) – se putea aplica, prin analogie, organizării de dezbateri deschise publicului. Astfel, în cazul în care este organizată o ședință de judecată în temeiul dreptului național, ședința trebuie, în principiu, să fie publică. Organizarea unei ședințe publice nu este absolută, ca atare, circumstanțele excepționale care pot justifica renunțarea la ședință depinzând în principal de natura aspectelor cu care sunt sesizate instanțele interne [*De Tommaso împotriva Italiei* (MC), pct. 163-167]. Circumstanțe excepționale – și în special caracterul foarte tehnic al aspectelor care trebuie examinate – poate justifica lipsa publicității, cu condiția ca specificitatea aspectului discutat să nu impună control publicului (*Lorenzetti împotriva Italiei*, pct. 32).

340. Simpla prezentă a unor documente clasificate într-un dosar judiciar nu implică în mod automat excluderea publicului de la dezbateri. Astfel, înainte de a exclude publicul dintr-o anumită cauză, instanța ar trebui să analizeze în special dacă o astfel de excludere este necesară pentru protejarea unui interes public și să o limiteze la ceea ce este strict necesar pentru atingerea obiectivului urmărit (*Nikolova și Vandova împotriva Bulgariei*, pct. 74-77, cu privire la o ședință cu ușile închise din cauza unor documente clasificate ca secret de stat).

341. În cele din urmă, neținerea unei ședințe publice într-un stadiu decisiv al procedurii poate, sau nu, să fie compensată în mod suficient într-un stadiu ulterior al procedurii [*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 60-61; *Diennet împotriva Franței*, pct. 34; *Malhous împotriva Republicii Cehe* (MC), pct. 62].

342. Renunțarea la publicitatea făcută dezbaterilor judiciare: nici litera, nici spiritul art. 6 din Convenție nu împiedică o persoană să renunțe de bunăvoie, în mod expres sau tacit, la publicitate, însă o astfel de renunțare trebuie să fie neechivocă și să nu fie contrară niciunui interes public important (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 59; *Håkansson și Stureson împotriva Suediei*, pct. 66; *Exel împotriva Republicii Cehe*, pct. 46). În plus, trebuie să fi primit citația de a compărea în timp util (*Yakovlev împotriva Rusiei*, pct. 20-22).

343. Condiții ale renunțării: este necesar acordul părții interesate (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 59), care să acționeze astfel de bunăvoie (*Albert și Le Compte împotriva Belgiei*, pct. 35). Renunțarea se poate face în mod expres sau tacit (*Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 59). Cu toate acestea, trebuie să se facă în mod neechivoc (*Albert și Le Compte împotriva Belgiei*, pct. 35; *Håkansson și Stureson împotriva Suediei*, pct. 67) și nu trebuie să contravină vreunui interes public important (*ibidem*, pct. 66).

344. Omisiunea de a solicita o ședință publică nu constituie neapărat o renunțare la ședință; trebuie să se ia în considerare dispozițiile interne relevante [*Exel împotriva Republicii Cehe*, pct. 47; *Göç împotriva Turciei* (MC), pct. 48 *in fine*]. Faptul că un reclamant a solicitat sau nu dezbateri publice este irelevant în cazul în care dreptul intern exclude în mod expres această posibilitate (*Eisenstecken împotriva Austriei*, pct. 33).

345. Exemple: Renunțarea la dreptul de publicitate a procedurii, în cazul unei proceduri disciplinare: *Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei*, pct. 59; *H. împotriva Belgiei*, pct. 54. Renunțarea fără echivoc la dreptul la o ședință publică: *Schuler-Zraggen împotriva Elveției*, pct. 58; și *a contrario*, *Exel împotriva Republicii Ceha*, pct. 48-53.

2. Pronunțarea

346. Publicitatea procedurii judiciare protejează justițiabilii împotriva justiției secrete, în afara controlului public (*Fazliyski împotriva Bulgariei*, pct. 69, privind o procedură clasificată secretă – încălcare). Aceasta este o modalitate de a menține încrederea publicului în instanțe și tribunale (*Pretto și alții împotriva Italiei*, pct. 21).

347. Art. 6 § 1 indică faptul că „hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public”, ceea ce ar implica citirea publică a hotărârii de către instanță. Cu toate acestea, Curtea a considerat, de asemenea, ca fiind compatibile cu acest articol „alte modalități de a face publică o hotărâre” (*Moser împotriva Austriei*, pct. 101).

348. Pentru a ști dacă modalitățile de publicitate prevăzute de dreptul intern sunt conforme cu cerințele unei pronunțări publice a hotărârilor în sensul art. 6 § 1, trebuie, în fiecare caz, să fie apreciate „în lumina particularităților procedurii despre care se face vorbire și în funcție de scopul și de obiectul art. 6 § 1, de forma de publicitate a hotărârii prevăzută de dreptul intern” (*Pretto și alții împotriva Italiei*, pct. 26; *Axen împotriva Germaniei*, pct. 31). Scopul urmărit de art. 6 § 1 - de a asigura controlul puterii judiciare de către public pentru protejarea dreptului la un proces echitabil – trebuie să fi fost atins în timpul procedurii, care trebuie să fie examinată în ansamblul său (*ibidem*, pct. 32).

349. În lipsa unei pronunțări publice a hotărârii, trebuie examinat dacă publicitatea a fost suficient asigurată prin alte mijloace.

350. În următoarele exemple, publicitatea hotărârii a fost suficient asigurată prin alte mijloace decât o pronunțare în mod public:

- Instanțele superioare nu au pronunțat în ședință publică deciziile de respingere a recursurilor: pentru a stabili dacă modul în care o instanță de recurs a pronunțat o hotărâre respectă cerințele art. 6 § 1 trebuie luat în considerare ansamblul procesului care s-a desfășurat în cadrul sistemului juridic intern și rolul pe care l-a jucat această instanță (*Pretto și alții împotriva Italiei*, pct. 27).

Concluzionând lipsa unei încălcări a art. 6 § 1, Curtea a acordat o atenție deosebită stadiului procedurii și controlului efectuat de aceste instanțe, care s-a limitat la chestiuni de drept, precum și la hotărârile pronunțate de acestea, menținând autoritatea de lucru judecat a deciziilor instanțelor inferioare, fără a aduce modificări consecințelor în ceea ce îi privește pe reclamânți. Având în vedere aceste considerente, Curtea a considerat că cerința de publicitate a fost îndeplinită atunci când, prin depunerea la grefă, textul integral al hotărârii a fost accesibil tuturor (*ibidem*, pct. 27-28), sau atunci când o decizie de confirmare a unei hotărâri pronunțate în ședință publică nu a fost pronunțată în ședință (*Axen împotriva Germaniei*, pct. 32).

- Instanța de fond: Curtea a concluzionat lipsa încălcării într-o cauză în care o curte de apel a pronunțat, în ședință publică, o hotărâre sumară, menținând autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri a unei instanțe de prim grad în care au avut loc ședințe, dar care nu a pronunțat hotărârea în public (*Lamanna împotriva Austriei*, pct. 33-34).
- Cauzele legate de încredințarea copiilor între părinți: este justificat ca autoritățile naționale să desfășoare aceste proceduri cu ușile închise pentru a proteja viața privată a copiilor și părinților și pentru a evita lezarea intereselor justiției. Cerința art. 6 § 1 în ceea ce privește pronunțarea publică a hotărârilor este îndeplinită atunci când cineva care justifică existența unui interes poate consulta sau obține o copie a textului integral al deciziilor, cele care

prezintă un interes special fiind sistematic publicate. Acest lucru permite publicului să vadă care au fost raționamentele general urmate și principiile aplicate de instanțe atunci când s-au pronunțat cu privire la astfel de cauze (*B. și P. împotriva Regatului Unit*, pct. 47).

351. În următoarele două cazuri, lipsa pronunțării publice a dus la o încălcare:

- Într-o cauză legată de încredințarea copiilor între un părinte și o instituție publică, posibilitatea de a avea acces la dosar oferită persoanelor care au demonstrat un interes juridic în cauză și publicarea unor decizii care aveau o importanță deosebită (instanțele de apel sau Curtea Supremă) nu sunt suficiente pentru a satisface cerința de publicitate a hotărârii (*Moser împotriva Austriei*, pct. 102-103).
- Atunci când instanțele de prim grad și de al doilea grad examinează cu ușile închise o cerere de despăgubiri pentru ținerea în detenție fără a face publice deciziile lor, iar publicul nu are acces la aceste decizii prin alte mijloace (*Werner împotriva Austriei*, pct. 56-60).

352. Lectura în ședință publică limitată doar la dispozitivul hotărârii: trebuie verificat dacă publicul a avut acces prin alte mijloace la hotărârea motivată, care nu a fost lecturată, și, în cazul unui răspuns afirmativ, să se examineze modalitățile de publicitate reținute pentru ca această hotărâre să fie supusă controlului publicului (*Ryakib Biryukov împotriva Rusiei*, pct. 38-46 și și referințele la jurisprudență citate la pct. 33-36). Dacă publicul nu putut cunoaște motivele care i-ar fi permis să înțeleagă motivele respingerii pretențiilor reclamantului, scopul urmărit în acest domeniu de art. 6 § 1 nu a fost îndeplinit (*ibidem*, pct. 45).

C. Durata

Art. 6 § 1 din Convenție

„1. „Orice persoană are dreptul la judecarea [...] într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță [...] care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...]”

353. Solicitând respectarea unui „termen rezonabil”, Convenția subliniază importanța ca justiția să nu fie făcută cu întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea sa (*H. împotriva Franței*, pct. 58; *Katte Klitsche de la Grange împotriva Italiei*, pct. 61). Art. 6 § 1 obligă statele contractante să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să le permită să îndeplinească cerințele acestei dispoziții.

354. Curtea a reafirmat în mod repetat că este important ca justiția să fie administrată fără întârzieri care i-ar compromite eficacitatea și credibilitatea [*Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 224]. În cazul în care Curtea constată într-un stat existența unei practici contrare Convenției care rezultă din acumularea unor încălcări ale cerinței unui „termen rezonabil”, această acumulare constituie o „circumstanță agravantă a încălcării art. 6 § 1 [*Bottazzi împotriva Italiei* (MC), pct. 22; *Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 225].

1. Stabilirea duratei procedurii

355. În ceea ce privește punctul de început al termenului, acesta este în principiu data sesizării instanței competente (*Poiss împotriva Austriei*, pct. 50; *Bock împotriva Germaniei*, pct. 35), cu excepția cazului în care sesizarea autorității administrative constituie o condiție prealabilă pentru sesizarea instanței, caz în care termenul poate include durata procedurii administrative preliminare obligatorii [*König împotriva Germaniei*, pct. 98; *X împotriva Franței*, pct. 31; *Kress împotriva Franței* (MC), pct. 90].

356. Astfel, în anumite ipoteze, termenul rezonabil poate începe să curgă chiar înainte de depunerea actului de deschidere a acțiunii în fața „instanței” căreia reclamantul îi solicită să soluționeze „conestația” [*Golder împotriva Regatului Unit*, pct. 32 *in fine*; *Erkner și Hofauer împotriva Austriei*, pct. 64; *Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei* (MC), pct. 65]. Aceasta este totuși o situație excepțională și se acceptă, de exemplu, în cazurile în care sunt necesare anumite etape preliminare ca o condiție prealabilă pentru deschiderea procedurii ca atare (*Blake împotriva Regatului Unit*, pct. 40).

357. Art. 6 § 1 se poate aplica, de asemenea, în cazul unei proceduri care nu este în întregime judiciară, dar care este însă strâns legată de controlul unei instanțe judecătorești. Acesta a fost, de exemplu, cazul unei proceduri de partaj într-o succesiune, desfășurată pe cale amiabilă în fața a doi notari, procedură solicitată totuși de o instanță și aprobată de aceasta (*Siegel împotriva Franței*, pct. 33-38). Durata procedurii în fața notarului a fost apoi inclusă în termenul rezonabil.

358. În ceea ce privește conceptul „termen”, acesta acoperă, în principiu, întreaga procedură, inclusiv căile de atac (*König împotriva Germaniei*, pct. 98 *in fine*). El se întinde până la decizia care soluționează „conestația” (*Poiss împotriva Austriei*, pct. 50). Astfel, cerința respectării unui termen rezonabil se referă la toate fazele procedurilor legale care urmăresc soluționarea plângerii, fără a putea fi exceptate fazele posterioare deciziilor pe fond (*Robins împotriva Regatului Unit*, pct. 28-29).

359. Astfel, executarea unei hotărâri sau decizii, indiferent de instanță, trebuie să fie considerată ca făcând parte integrantă din termenul care trebuie luat în considerare (*Martins Moreira împotriva Portugaliei*, pct. 44; *Silva Pontes împotriva Portugaliei*, pct. 33; *Di Pede împotriva Italiei*, pct. 24). Doar atunci când dreptul revendicat într-o procedură se realizează efectiv, „termenul” a ajuns la final (*Estima Jorge împotriva Portugaliei*, pct. 36-38).

360. Instanța urmată în fața unei curți constituționale este luată în considerare atunci când, chiar dacă nu este responsabilitatea sa să se pronunțe pe fond, decizia sa poate afecta rezultatul litigiului în fața instanțelor ordinare [*Deumeland împotriva Germaniei*, pct. 77; *Pammel împotriva Germaniei*, pct. 51-57; *Süßmann împotriva Germaniei* (MC), pct. 39]. Cu toate acestea, obligația în materie de termen rezonabil nu este interpretată în același mod ca și pentru o instanță de drept comun [*ibidem*, pct. 56; *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), pct. 109].

361. În cele din urmă, în ceea ce privește intervenția terților în cadrul procedurilor civile, ar trebui să se facă următoarea distincție: atunci când un reclamant intervine în procedura națională doar în nume propriu, perioada care trebuie luată în considerare începe să curgă de la data respectivă, în timp ce, atunci când reclamantul se constituie parte la litigiu ca moștenitor, acesta se poate plânge de întreaga durată a procedurii [*Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 220].

2. Aprecierea termenului rezonabil

a. Principii

362. Obligație în sarcina statelor membre: au responsabilitatea să își organizeze propriul sistem judiciar astfel încât instanțele acestora să poată garanta oricui dreptul de a obține o hotărâre definitivă privind contestațiile referitoare la drepturile și obligațiile sale cu caracter civil într-un termen rezonabil [*Comingersoll S.A. împotriva Portugaliei* (MC), pct. 24; *Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 142].

363. O apreciere *in concreto*: caracterul rezonabil al duratei unei proceduri în temeiul art. 6 § 1 trebuie apreciat în fiecare caz în funcție de circumstanțele cauzei [*Frydlender împotriva Franței* (MC), pct. 43], care pot impune o evaluare globală [*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 72; *Comingersoll S.A. împotriva Portugaliei* (MC), pct. 23].

364. Trebuie luat în considerare ansamblul procedurii (*König împotriva Germaniei*, pct. 98 *in fine*):

- Deși diverse întârzieri nu pot fi, în sine, condamnabile, acumulate și combinate, ele pot cauza o depășire a termenului rezonabil (*Deumeland împotriva Germaniei*, pct. 90). Astfel, deși procedura a durat aproximativ un an și jumătate în fiecare etapă, fapt ce, în sine, poate să nu fie considerat nerezonabil, durata totală a procedurii poate totuși să se dovedească a fi excesivă [*Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), pct. 210-211].
- O întârziere într-o anumită etapă a procedurii poate fi tolerată, cu condiția ca durata totală a procedurii să nu fie excesivă (*Pretto și alții împotriva Italiei*, pct. 37).
- Nu sunt acceptate „lungi perioade de stagnare”, fără nicio explicație (*Beaumartin împotriva Franței*, pct. 33).

365. Aplicabilitatea art. 6 în cazul procedurilor preliminare sau al măsurilor provizorii, inclusiv al injoncțiunilor, depinde de respectarea anumitor condiții [*Micallef împotriva Maltei* (MC), pct. 83-86]¹⁴.

366. Procedura în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), sesizată cu o întrebare preliminară, nu este luată în considerare în aprecierea duratei imputabile autorităților naționale [*Pafitis și alții împotriva Greciei*, pct. 95; *Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), pct. 208].

367. În cazul în care statul a introdus o acțiune în despăgubire pentru a compensa cazurile de încălcare a principiului termenului rezonabil, și această acțiune, considerată în ansamblul său, nu a făcut ca reclamantul să nu mai aibă calitatea de „victimă” în sensul art. 34 din Convenție, aceasta constituie o „circumstanță agravantă” în contextul unei încălcări a art. 6 § 1 pentru depășirea termenului rezonabil [*Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), pct. 225].

b. Criterii

368. Caracterul rezonabil al duratei procedurii se apreciază cu ajutorul criteriilor consacrate de jurisprudența Curții, care sunt următoarele: complexitatea cauzei, comportamentul reclamantului, cel al autorităților competente și miza litigiului pentru partea interesată [*Comingersoll S.A. împotriva Portugaliei* (MC); *Frydlender împotriva Franței* (MC), pct. 43; *Sürmeli împotriva Germaniei* (MC), pct. 128; *Parohis Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 143].

i. Complexitatea cauzei

369. Complexitatea unei cauze poate ține atât de aspectele de fapt, cât și de cele de drept [*Katte Klitsche de la Grange împotriva Italiei*, pct. 55; *Papachelas împotriva Greciei* (MC), pct. 39]. Poate ține, de exemplu, de pluralitatea părților implicate în cauză (*H. împotriva Regatului Unit*, pct. 72) sau de diferitele probe care trebuie obținute [*Humen împotriva Poloniei* (MC), pct. 63]. Complexitatea în plan juridic poate rezulta din deficitul de jurisprudență la nivel național, de necesitatea de sesiza CJUE cu întrebări privind interpretarea dreptului Uniunii Europene (*Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei* (MC), pct. 212).

370. Complexitatea procedurii naționale poate explica lungimea procedurii (*Tierce împotriva San Marino*, pct. 31). Cu toate acestea, deși a recunoscut complexitatea procedurilor în materie de faliment, Curtea a considerat că o perioadă de aproximativ 25 de ani și 6 luni nu răspunde cerinței „termenului rezonabil” (*Cipolletta împotriva Italiei*, pct. 44).

363. Deși cauza nu prezintă în sine o complexitate deosebită, lipsa de claritate și de previzibilitate a legii aplicabile poate, de asemenea, să facă dificilă examinarea cauzei și să contribuie în mod decisiv

14. A se vedea partea „Domeniu de aplicare”.

la prelungirea duratei procedurii [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 150].

ii. Comportamentul justițiabilului

371. Art. 6 § 1 nu impune părților interesate o cooperare activă cu autoritățile judiciare. Și nici nu li se poate reproșa acestora utilizarea tuturor căilor de atac interne pe care le oferă dreptul intern (*Erkner și Hofauer împotriva Austriei*, pct. 68).

372. Trebuie doar ca partea interesată să efectueze cu diligență actele care o privesc, să nu utilizeze tactici de amânare și să exploateze oportunitățile oferite de dreptul intern pentru scurtarea procedurii (*Unión Alimentaria Sanders S.A. împotriva Spaniei*, pct. 35).

373. Comportamentul reclamanților constituie un fapt obiectiv, neimputabil statului pârât, care trebuie luat în considerare pentru a răspunde la întrebarea dacă procedura a depășit sau nu termenul rezonabil cerut de art. 6 § 1 [*Poiss împotriva Austriei*, pct. 57; *Wiesinger împotriva Austriei*, pct. 57; *Humen împotriva Poloniei* (MC), pct. 66]. Comportamentul reclamantului nu poate explica în sine perioadele de inactivitate.

374. Exemple privind comportamentul justițiabilului:

- lipsa de voință a părților de a-și prezenta concluziile lor poate contribui în mare măsură la prelungirea unei proceduri (*Vernillo împotriva Franței*, pct. 34);
- schimbările frecvente/repetate ale avocaților (*König împotriva Germaniei*, pct. 103);
- cererile sau omisiunile care afectează cursul procedurii (*Acquaviva împotriva Franței*, pct. 61);
- o tentativă de soluționare pe cale amiabilă [*Pizzetti împotriva Italiei*, pct. 18; *Laino împotriva Italiei* (MC), pct. 22];
- sesizarea în mod greșit a unei instanțe care nu are competență (*Beaumartin împotriva Franței*, pct. 33);
- un comportament litigios evidențiat prin cereri multiple și alte reclamații (*Pereira da Silva c. Portugal*, §§ 76-79).

375. Deși autoritățile naționale nu pot fi considerate responsabile pentru comportamentul unui pârât, metodele de tergiversare utilizate de una dintre părți nu le exonerează de obligația de a asigura derularea procedurilor într-un termen rezonabil (*Mincheva împotriva Bulgariei*, pct. 68).

iii. Comportamentul autorităților competente:

376. Numai întârzierile imputabile statului pot conduce la concluzia nerespectării unui „termen rezonabil” [*Buchholz împotriva Germaniei*, pct. 49; *Papageorgiou împotriva Greciei*, pct. 40; *Humen împotriva Poloniei* (MC), pct. 66]. Statul este responsabil pentru toate serviciile sale: al autorităților judiciare, dar, de asemenea, al oricărei instituții publice (*Martins Moreira împotriva Portugaliei*, pct. 60).

377. Chiar și în cadrul sistemelor juridice care consacră principiul disponibilității, atitudinea părților nu scutește instanțele de asigurarea celerității impuse de art. 6 § 1 [*Pafitis și alții împotriva Greciei*, pct. 93; *Tierce împotriva San Marino*, pct. 31; *Sürmeli împotriva Germaniei* (MC), pct. 129].

378. La fel se întâmplă atunci când colaborarea unui expert se dovedește necesară în cursul procedurii: judecătorul este cel care trebuie să asigure pregătirea și desfășurarea rapidă a procesului [*Capuano împotriva Italiei*, pct. 30-31; *Versini împotriva Franței*, pct. 29; *Sürmeli împotriva Germaniei* (MC), pct. 129].

379. Deși obligația de a se pronunța într-un „termen rezonabil” se aplică și pentru o curte constituțională, nu poate totuși să fie interpretată în același mod ca și pentru o instanță de drept

comun. Rolul de garant al Constituției pe care îl joacă o curte constituțională o obligă, uneori, să țină seama de alte considerente decât simpla ordine cronologică în care sunt înscrise pe rol cauzele, cum ar fi natura cauzei și importanța sa în planurile politic și social [a se compara *Süßmann împotriva Germaniei* (MC), pct. 56-58; *Voggenreiter împotriva Germaniei*, pct. 51-52; *Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), pct. 109]. În plus, deși art. 6 prevede celeritatea procedurilor judiciare, acesta pune, de asemenea, accent și pe principiul mai general al unei bune administrări a justiției [*Von Maltzan și alții împotriva Germaniei* (dec.) (MC), pct. 132]. Cu toate acestea, o supraîncărcare cronică nu poate justifica durata excesivă a procedurii (*Probstmeier împotriva Germaniei*, pct. 64).

380. În fapt, întrucât statele membre trebuie să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să garanteze dreptul la o hotărâre judecătorească într-un timp rezonabil, supraîncărcarea cu muncă nu poate fi luată în considerare (*Vocaturu împotriva Italiei*, pct. 17; *Cappello împotriva Italiei*, pct. 17). Cu toate acestea, o supraîncărcare pasageră pe rol nu angajează responsabilitatea statului dacă acesta ia, cu promptitudinea adecvată, măsuri pentru a remedia o astfel de situație excepțională (*Buchholz împotriva Germaniei*, pct. 51). Printre măsurile provizorii care pot fi luate figurează alegerea unei anumite ordini în tratarea cauzelor, bazată nu pe simpla dată a introducerii lor, ci pe gradul de urgență și importanță, în special pentru părțile interesate. Totuși, dacă situația persistă și capătă un caracter structural, astfel de mijloace nu mai sunt suficiente, iar statul trebuie să asigure adoptarea unor măsuri eficiente (*Zimmermann și Steiner împotriva Elveției*, pct. 29; *Guincho împotriva Portugaliei*, pct. 40). Astfel, faptul că situațiile de supraîncărcare au devenit comune nu poate scuza durata excesivă a unei proceduri (*Unión Alimentaria Sanders S.A. împotriva Spaniei*, pct. 40).

381. În plus, introducerea unei reforme pentru a accelera examinarea cauzelor nu justifică întârzierile, deoarece statul trebuie să organizeze momentul intrării în vigoare și punerea în aplicare astfel încât să nu se prelungească examinarea cauzelor pendinte (*Fisanotti împotriva Italiei*, pct. 22). În acest sens, caracterul adecvat al căilor de atac naționale introduse de un stat membru pentru a preveni sau remedia duratele procedurilor trebuie apreciat în lumina principiilor stabilite de Curte [*Scordino împotriva Italiei* (nr. 1) (MC), pct. 178 și urm. și 223].

382. Responsabilitatea statului pentru lipsa unui termen rezonabil a fost reținută și în cazul unei activități judiciare prea intense, axată pe starea mentală a reclamantului, în care instanțele naționale aveau încă îndoieli, în ciuda a cinci rapoarte care îi demonstau sănătatea mentală, și respingerea a două proceduri de cerere de plasare sub tutelă, procesul durând, de asemenea, mai mult de nouă ani (*Bock împotriva Germaniei*, pct. 47).

383. În sine, greva avocaților nu angajează răspunderea unui stat în ceea ce privește cerința unui termen rezonabil. Cu toate acestea, eforturile autorităților de a reduce orice întârziere care ar rezulta ar trebui să fie luate în considerare în cadrul controlului respectării cerinței unui termen rezonabil (*Papageorgiou împotriva Greciei*, pct. 47).

384. Deși schimbările repetate ale judecătorilor întârzie desfășurarea procedurii, întrucât fiecare dintre aceștia trebuie mai întâi să se familiarizeze cu cauza, acest lucru nu exonerează statul de obligațiile sale în materie de termen rezonabil, pentru că este sarcina statului să asigure buna organizare a administrării justiției (*Lechner și Hess împotriva Austriei*, pct. 58).

385. Deși Curtea nu are competența de a analiza modul în care instanțele interne au interpretat și aplicat dreptul intern, consideră totuși că respectivele casări cu trimitere se datorează în general unor erori comise de instanțele inferioare și că repetarea acestor casări denotă o deficiență în funcționarea sistemului judiciar [*Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României* (MC), pct. 147].

iv. Aspecte în joc în litigiu:

386. Exemple de categorii care impun prin natura lor o anumită celeritate:

- Procedurile legate de starea și capacitățile persoanelor impun o diligență specială [*Bock împotriva Germaniei*, pct. 49; *Laino împotriva Italiei* (MC), pct. 18; *Mikulić împotriva Croației*, pct. 44].
- Procedurile în materie de încredințare a copiilor trebuie tratate cu celeritate (*Hokkanen împotriva Finlandei*, pct. 82; *Niederböster împotriva Germaniei*, pct. 39), a fortiori cauzele în care trecerea timpului poate avea consecințe iremediabile pentru relațiile dintre părinte și copil (*Tsikakis împotriva Germaniei*, pct. 64 și 68) – în mod similar, cauzele care se referă la autoritatea parentală și dreptul de vizitare trebuie tratate cu deosebită celeritate [*Paulsen-Medalen și Svensson împotriva Suediei*, pct. 39; *Laino împotriva Italiei* (MC), pct. 22].
- Procedurile în litigiile de muncă impun prin natura lor o decizie rapidă (*Vocaturo împotriva Italiei*, pct. 17; *Ruotolo împotriva Italiei*, pct. 17) – fie că este în joc accesul la o profesie liberală [*Thlimmenos împotriva Greciei* (MC), pct. 60 și 62], existența profesională a reclamantului (*König împotriva Germaniei*, pct. 111), continuarea activității sale profesionale (*Garcia împotriva Franței*, pct. 14), concedierea, pe care o contestă [*Buchholz împotriva Germaniei*, pct. 52; *Frydlender împotriva Franței* (MC), pct. 45], suspendarea (*Obermeier împotriva Austriei*, pct. 82), transferul (*Sartory împotriva Franței*, pct. 34) sau reintegrarea (*Ruotolo împotriva Italiei*, pct. 17); fie că există o miză financiară majoră (*Doustaly împotriva Franței*, pct. 48). Aici este înglobată și soluționarea litigiilor legate de pensii (*Borgese împotriva Italiei*, pct. 18).
- O diligență excepțională este impusă autorităților în cazul unui justițiabil care suferă de o „boală” incurabilă și a cărui „speranță de viață este redusă” (*X împotriva Franței*, pct. 47; *Pailot împotriva Franței*, pct. 68; *A. și alții împotriva Danemarcei*, pct. 78-81).

387. Alte precedente:

- O diligență deosebită este impusă autorităților judiciare competente în ceea ce privește investigarea unei plângeri depuse de o persoană pe motiv de violențe pretins comise de agenți ai ordinii publice împotriva sa (*Caloc împotriva Franței*, pct. 120).
- În condițiile în care baza resurselor reclamantului era constituită din pensia de invaliditate a acestuia, litigiile, care urmăreau creșterea pensiei, având în vedere deteriorarea stării de sănătate a persoanei interesate, aveau pentru reclamant o miză specială, ceea ce justifica o atenție deosebită din partea autorităților naționale (*Mocié împotriva Franței*, pct. 22).
- În ceea ce privește o acțiune în răspundere civilă delictuală pentru prejudiciul cauzat integrității fizice a unei reclamante în vârstă de 65 de ani la momentul constituirii sale ca parte civilă, miza cauzei impunea o diligență deosebită din partea autorităților (*Codarcea împotriva României*, pct. 89).
- Miza pentru reclamant poate fi și dreptul la instruire [*Oršuš și alții împotriva Croației* (MC), pct. 109].

c. Proceduri de executare

388. În cauzele care privesc durata procedurilor civile, executarea reprezintă cea de a doua etapă a procedurii pe fond, iar dreptul revendicat nu își găsește realizarea sa efectivă decât în momentul executării (*Di Pede împotriva Italiei*, pct. 22-26; *Zappia împotriva Italiei*, pct. 18-22). Un termen de executare nerezonabil de lung al unei hotărâri obligatorii poate așadar implica o încălcare a Convenției [*Bourdov împotriva Rusiei (nr. 2)*, pct. 66].

389. Caracterul rezonabil al duratei unei proceduri de executare este apreciat în funcție de diverse criterii, precum complexitatea procedurii de executare, comportamentul părții interesate și al autorităților competente, valoarea și natura sumei acordate de instanță (*Igor Vasilchenko împotriva Rusiei*, pct. 48).

390. Deși Curtea ia în considerare în mod corespunzător termenele legale prevăzute de dreptul intern pentru procedurile de executare, nerespectarea acestor termene nu implică automat încălcarea Convenției. O întârziere poate fi justificată în împrejurări speciale dar, în niciun caz nu poate avea drept efect o atingere adusă însuși esenței dreptului protejat prin art. 6 § 1. Astfel, Curtea a hotărât în cauza *Bourdov împotriva Rusiei (nr. 2)* că neexecutarea unei hotărâri timp de șase luni nu era în sine nerezonabilă (pct. 85) și, în cauza *Moroko împotriva Rusiei*, un termen general de 9 luni pentru executarea unei hotărâri de către administrație nu a era *a priori* nerezonabil în raport cu Convenția (pct. 43). Trebuie totuși observat că aceste considerații nu elimină necesitatea de a examina ansamblul procedurii în lumina criteriilor citate anterior și a altor circumstanțe relevante [*Bourdov împotriva Rusiei (nr. 2)*, pct. 67].

391. În special, în cauza *Gerasimov și alții împotriva Rusiei* (pct. 168-174), Curtea a precizat că, în cazul în care hotărârea care urmează să fie executată dispune ca autoritățile publice să întreprindă o acțiune specifică care prezintă o importanță semnificativă pentru reclamant (întrucât, de exemplu, condițiile sale de viață cotidiene sunt afectate), un termen de executare mai mare de șase luni ar fi contrar cerinței de diligență specială, impusă de Convenție.

392. În ceea ce privește o acțiune în despăgubire prevăzută în dreptul național pentru a compensa consecințele duratei excesive a unei proceduri, perioada de timp pentru efectuarea plății nu ar trebui, în general, să depășească șase luni din momentul în care decizia de acordare a unei despăgubiri devine executorie [*Cocchiarella împotriva Italiei* (MC), pct. 89].

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri și decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii și rapoarte ale Comisiei europene a drepturilor omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel după numele cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond pronunțate de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții și mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile unei Camere care nu sunt „definitive” în sensul art. 44 din Convenție, la data prezentei actualizări, sunt marcate în lista de mai jos cu un asterisc (*). Art. 44 § 2 din Convenție prevede următoarele: Hotărârea unei Camere devine definitivă: a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43”. În cazul în care Colegiul Marii Camere acceptă cererea de retrimiteră a cauzei, hotărârea Camerei devine caducă și Marea Cameră va pronunța ulterior o hotărâre definitivă.

Legăturile către cauzele citate în versiunea electronică a ghidului fac trimitere la baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii ale Marii Camere, ale unei Camere și ale unui Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Note informative privind jurisprudența), precum și la cea a Comisiei (decizii și rapoarte) și la rezoluții ale Comitetului de Miniștri. Unele decizii ale Comisiei nu sunt disponibile în baza de date HUDOC și sunt disponibile doar pe suport de hârtie în cadrul volumului relevant din Anuarul Convenției europene a drepturilor omului.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale. Baza de date HUDOC oferă, de asemenea, acces la traduceri ale unora din principalele cauze ale Curții în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include legături către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență on-line elaborate de terți.

—A—

A. împotriva Regatului Unit, nr. 35373/97, CEDO 2002-X
A. și alții împotriva Danemarcei, 8 februarie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-I
A.K. împotriva Liechtensteinului, nr. 38191/12, 9 iulie 2015
Áćimović împotriva Croației, nr. 61237/00, CEDO 2003-XI
Acquaviva împotriva Franței, 21 noiembrie 1995, seria A nr. 333-A
Adorisio și alții împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 47315/13 și alte 2 cereri, 17 martie 2015
Aerts împotriva Belgiei, 30 iulie 1998, Culegere de hotărâri și decizii, 1998-V
Agrokompleks împotriva Ucrainei, nr. 23465/03, 6 octombrie 2011
Air Canada împotriva Regatului Unit, 5 mai 1995, seria A nr. 316-A
Airey împotriva Irlandei, 9 octombrie 1979, seria A nr. 32
Aït-Mouhoub împotriva Franței, 28 octombrie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-VIII
Akachev împotriva Rusiei, nr. 30616/05, 12 iunie 2008
Aksoy împotriva Turciei, 18 decembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-VI
Alaverdyan împotriva Armeniei (dec.), nr. 4523/04, 24 august 2010
Al-Adsani împotriva Regatului Unit (MC), nr. 35763/97, CEDO 2001-XI
Al-Dulimi și Montana Management Inc. împotriva Elveției (MC), nr. 5809/08, CEDO 2016
Alatulkkila și alții împotriva Finlandei, nr. 33538/96, 28 iulie 2005

Albert și Le Compte împotriva Belgiei, 10 februarie 1983, seria A nr. 58
Albu și alții împotriva României, nr. 34796/09 și alte 63 de cereri, 10 mai 2012
Alexandre împotriva Portugaliei, nr. 33197/09, 20 noiembrie 2012
Allan Jacobsson împotriva Suediei (nr. 2), 19 februarie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-I
Anagnostopoulos și alții împotriva Greciei, nr. 39374/98, CEDO 2000-XI
Anđelković împotriva Serbiei, nr. 1401/08, 9 aprilie 2013
Andersson împotriva Suediei, nr. 17202/04, 7 decembrie 2010
Andrejeva împotriva Letoniei (MC), nr. 55707/00, CEDO 2009
Andret și alții împotriva Franței (dec.), nr. 1956/02, 25 mai 2004
Andronicou și Constantinou împotriva Ciprului, 9 octombrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VI
Andronikashvili împotriva Georgiei (dec.), nr. 9297/08, 22 iunie 2010
Ankarcrona împotriva Suediei (dec.), nr. 35178/97, CEDO 2000-VI
Ankerl împotriva Elveției, 23 octombrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-V
Annoni di Gussola și alții împotriva Franței, nr. 31819/96 și 33293/96, CEDO 2000-XI
Apay împotriva Turciei (dec.), nr. 3964/05, 11 decembrie 2007
APEH Üldözötteinek Szövetsége și alții împotriva Ungariei, nr. 32367/96, CEDO 2000-X
Apostol împotriva Georgiei, nr. 40765/02, CEDO 2006-XIV
Argyrou și alții împotriva Greciei, nr. 10468/04, 15 ianuarie 2009
Arlwin împotriva Suediei, nr. 22302/10, 1 martie 2016
*Arnoldi împotriva Italiei**, nr. 35637/04, 7 decembrie 2017
Arvanitakis împotriva Franței (dec.), nr. 46275/99, CEDO 2000-XII
Arvanitakis și alții împotriva Greciei (dec.), nr. 21898/10, 26 august 2014
Ashingdane împotriva Regatului Unit, 28 mai 1985, seria A nr. 93
Asnar împotriva Franței (nr. 2), nr. 12316/04, 18 octombrie 2007
Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis împotriva Greciei (dec.), nr. 37806/02, 20 ianuarie 2005
Atanasova împotriva Bulgariei, nr. 72001/01, 2 octombrie 2008
Atanasovski împotriva „Fostei Republice Iugoslave a Macedoniei”, nr. 36815/03, 14 ianuarie 2010
Athanassoglou și alții împotriva Elveției (MC), nr. 27644/95, CEDO 2000-IV
Augusto împotriva Franței, nr. 71665/01, 11 ianuarie 2007
Aviakompaniya A.T.I., ZAT împotriva Ucrainei, nr. 1006/07, 5 octombrie 2017
Avotiņš împotriva Letoniei (MC), nr. 17502/07, CEDO 2016
Axen împotriva Germaniei, 8 decembrie 1983, seria A nr. 72
Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. și alții împotriva Italiei, nr. 48357/07 și alte 3 cereri, 24 iunie 2014

—B—

B. și P. împotriva Regatului Unit, nr. 36337/97 și 35974/97, CEDO 2001-III
Bakan împotriva Turciei, nr. 50939/99, 12 iunie 2007
Bąkowska împotriva Poloniei, nr. 33539/02, 12 ianuarie 2010
Balmer-Schafroth și alții împotriva Elveției, 26 august 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Barac și alții împotriva Muntenegrului, nr. 47974/06, 13 decembrie 2011
Barik Edidi împotriva Spaniei, nr. 21780/13, 26 aprilie 2016
Bayer împotriva Germaniei, nr. 8453/04, 16 iulie 2009
Beaumartin împotriva Franței, 24 noiembrie 1994, seria A nr. 296-B
Beer împotriva Austriei, nr. 30428/96, 6 februarie 2001
Beian împotriva României (nr. 1), nr. 30658/05, CEDO 2007-V (extrase)
Běleš și alții împotriva Republicii Cehe, nr. 47273/99, CEDO 2002-IX
Bellet împotriva Franței, 4 decembrie 1995, seria A nr. 333-B
Bellizzi împotriva Maltei, nr. 46575/09, 21 iunie 2011

Beneficio Cappella Paolini împotriva San Marino, nr. 40786/98, CEDO 2004-VIII (extrase)
Bentham împotriva Țărilor de Jos, 23 octombrie 1985, seria A nr. 97
Berger împotriva Franței, nr. 48221/99, CEDO 2002-X (extrase)
Bertuzzi împotriva Franței, nr. 36378/97, CEDO 2003-III
Biagioli împotriva San Marino (dec.), nr. 8162/13, 8 iulie 2014
Blake împotriva Regatului Unit, nr. 68890/01, 26 septembrie 2006
Blücher împotriva Republicii Cehe, nr. 58580/00, 11 ianuarie 2005
Bochan împotriva Ucrainei, nr. 7577/02, 3 mai 2007
Bochan împotriva Ucrainei (nr. 2) (MC), nr. 22251/08, CEDO 2015
Bock împotriva Germaniei, 29 martie 1989, seria A nr. 150
Borgese împotriva Italiei, 26 februarie 1992, seria A nr. 228-B
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei (MC), nr. 45036/98, CEDO 2005-VI
Bottazzi împotriva Italiei (MC), nr. 34884/97, CEDO 1999-V
Bouilloc împotriva Franței (dec.), nr. 34489/03, 28 noiembrie 2006
Boulois împotriva Luxemburgului (MC), nr. 37575/04, CEDO 2012
Bourdov împotriva Rusiei, nr. 59498/00, CEDO 2002-III
Bourdov împotriva Rusiei (nr. 2), nr. 33509/04, CEDO 2009
British-American Tobacco Company Ltd împotriva Țărilor de Jos, 20 noiembrie 1995, seria A nr. 331
Brualla Gómez de la Torre împotriva Spaniei, 19 decembrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VIII
Brudnicka și alții împotriva Poloniei, nr. 54723/00, CEDO 2005-II
Brumărescu împotriva României, nr. 28342/95, CEDO 1999-VII
Bryan împotriva Regatului Unit, 22 noiembrie 1995, seria A nr. 335-A
Buchholz împotriva Germaniei, 6 mai 1981, seria A nr. 42
Bufferne împotriva Franței (dec.), nr. 54367/00, CEDO 2002-III (extrase)
Buj împotriva Croației, nr. 24661/02, 1 iunie 2006
Burg și alții împotriva Franței (dec.), nr. 34763/02, CEDO 2003-II
Buscarini împotriva San Marino (dec.), nr. 31657/96, 4 mai 2000
Buscemi împotriva Italiei, nr. 29569/95, CEDO 1999-VI
Buzescu împotriva României, nr. 61302/00, 24 mai 2005

—C—

C. G.I.L.și Cofferati împotriva Italiei (nr. 2), nr. 2/08, 6 aprilie 2010
Caloc împotriva Franței, nr. 33951/96, CEDO 2000-IX
Canela Santiago împotriva Spaniei (dec.), nr. 60350/00, 4 octombrie 2001
Cañete de Goñi împotriva Spaniei, nr. 55782/00, CEDO 2002-VIII
Cappello împotriva Italiei, 27 februarie 1992, seria A nr. 230-F
Capuano împotriva Italiei, 25 iunie 1987, seria A nr. 119
Carmel Saliba împotriva Maltei, nr. 24221/13, 29 noiembrie 2016
Central Mediterranean Development Corporation Limited împotriva Maltei (nr. 2), nr. 18544/08, 22 noiembrie 2011
Centro Europa 7 S.r.l. și Di Stefano împotriva Italiei (MC), nr. 38433/09, CEDO 2012
Chapman împotriva Belgiei (dec.), nr. 39619/06, 5 martie 2013
Chaudet împotriva Franței, nr. 49037/06, 29 octombrie 2009
Chevol împotriva Franței, nr. 49636/99, CEDO 2003-III
Cipru împotriva Turciei (MC), nr. 25781/94, CEDO 2001-IV
Cipolletta împotriva Italiei, nr. 38259/09, 11 ianuarie 2018
Ciprová împotriva Republicii Cehe (dec.), nr. 33273/03, 22 martie 2005
Clarke împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 23695/02, CEDO 2005-X (extrase)

Clavien împotriva Elveției (dec.) nr. 16730/15, 12 septembrie 2017
Clinique des Acacias și alții împotriva Franței, nr. 65399/01 și alte 3 cereri, 13 octombrie 2005
Cocchiarella împotriva Italiei (MC), nr. 64886/01, CEDO 2006-V
Codarcea împotriva României, nr. 31675/04, 2 iunie 2009
Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox și Mox
împotriva Franței (dec.), nr. 75218/01, 28 martie 2006
Comingersoll S.A. împotriva Portugaliei (MC), nr. 35382/97, CEDO 2000-IV
Cooper împotriva Regatului Unit (MC), nr. 48843/99, CEDO 2003-XII
Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. împotriva Țărilor de Jos
(dec.), nr. 13645/05, CEDO 2009
Cordova împotriva Italiei (nr. 1), nr. 40877/98, CEDO 2003-I
Cordova împotriva Italiei (nr. 2), nr. 45649/99, CEDO 2003-I (extrase)
Crompton împotriva Regatului Unit, nr. 42509/05, 27 octombrie 2009
Cubanit împotriva României (dec.), nr. 31510/02, 4 ianuarie 2007
Cudak împotriva Lituaniei (MC), nr. 15869/02, CEDO 2010

—D—

Dağtekin și alții împotriva Turciei, nr. 70516/01, 13 decembrie 2007
Dalea împotriva Franței (dec.), nr. 964/07, 2 februarie 2010
De Bruin împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 9765/09, 17 septembrie 2013
De Geouffre de la Pradelle împotriva Franței, 16 decembrie 1992, seria A nr. 253-B
De Haan împotriva Țărilor de Jos, 26 august 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
De Haes și Gijssels împotriva Belgiei, 24 februarie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-I
De Moor împotriva Belgiei, 23 iunie 1994, seria A nr. 292-A
Del Sol împotriva Franței, nr. 46800/99, CEDO 2002-II
Deumeland împotriva Germaniei, 29 mai 1986, seria A nr. 100
Deweer împotriva Belgiei, 27 februarie 1980, seria A nr. 35
Dhahbi împotriva Italiei, nr. 17120/09, 8 aprilie 2014
Di Pede împotriva Italiei, 26 septembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-IV
Diennet împotriva Franței, 26 septembrie 1995, seria A nr. 325-A
Dilipak și Karakaya împotriva Turciei, nr. 7942/05 și 24838/05, 4 martie 2014
DMD Group, A.S., împotriva Slovaciei, nr. 19334/03, 5 octombrie 2010
Dolca și alții împotriva României (dec.), nr. 59282/11 și alte 2 cereri, 4 septembrie 2012
Dombo Beheer B.V. împotriva Țărilor de Jos, 27 octombrie 1993, seria A nr. 274
Donadze împotriva Georgiei, nr. 74644/01, 7 martie 2006
Döry împotriva Suediei, nr. 28394/95, 12 noiembrie 2002
Dotta împotriva Italiei (dec.), nr. 38399, 7 septembrie 1999
Doustaly împotriva Franței, 23 aprilie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-II
Driza împotriva Albaniei, nr. 33771/02, CEDO 2007-V (extrase)
Ducet împotriva Franței, nr. 40191/02, 12 iunie 2007
Dulaurans împotriva Franței, nr. 34553/97, 21 martie 2000
Dzhidzheva-Trendafilova împotriva Bulgariei (dec.), nr. 12628/09, 9 octombrie 2012

—E—

Edificaciones March Gallego S.A. împotriva Spaniei, 19 februarie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-I
EEG-Slachthuis Verbist Izegem împotriva Belgiei (dec.), nr. 60559/00, CEDO 2005-XII
Egić împotriva Croației, nr. 32806/09, 5 iunie 2014

Eiffage S.A. și alții împotriva Elveției (dec.), nr. 1742/05, 15 septembrie 2009
Eisenstecken împotriva Austriei, nr. 29477/95, CEDO 2000-X
Eker împotriva Turciei, nr. 24016/05, 24 octombrie 2017
Elsholz împotriva Germaniei (MC), nr. 25735/94, CEDO 2000-VIII
Ellès și alții împotriva Elveției, nr. 12573/06, 16 decembrie 2010
Emesa Sugar N.V. împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 62023/00, 13 ianuarie 2005
Emine Araç împotriva Turciei, nr. 9907/02, CEDO 2008
Enea împotriva Italiei (MC), nr. 74912/01, CEDO 2009
Erkner și Hofauer împotriva Austriei, 23 aprilie 1987, seria A nr. 117
Ernst și alții împotriva Belgiei, nr. 33400/96, 15 iulie 2003
Essaadi împotriva Franței, nr. 49384/99, 26 februarie 2002
Estima Jorge împotriva Portugaliei, 21 aprilie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-II
Eternit împotriva Franței (dec.), nr. 20041/10, 27 martie 2012
Exel împotriva Republicii Cehe, nr. 48962/99, 5 iulie 2005

—F—

F.L. împotriva Italiei, nr. 25639/94, 20 decembrie 2001
Fabris împotriva Franței (MC), nr. 16574/08, CEDO 2013 (extrase)
Farange S.A. împotriva Franței (dec.), nr. 77575/01, 14 septembrie 2004
Fayed împotriva Regatului Unit, 21 septembrie 1994, seria A nr. 294-B
Fazia Ali împotriva Regatului Unit, nr. 40378/10, 20 octombrie 2015
Fazli Aslaner împotriva Turciei, nr. 36073/04, 4 martie 2014
Fazliyski împotriva Bulgariei, nr. 40908/05, 16 aprilie 2013
Feldbrugge împotriva Țărilor de Jos, 29 mai 1986, seria A nr. 99
Ferrazzini împotriva Italiei (MC), nr. 44759/98, CEDO 2001-VII
Ferreira Alves împotriva Portugaliei (nr. 3), nr. 25053/05, 21 iunie 2007
Fisanotti împotriva Italiei, 23 aprilie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-II
Fischer împotriva Austriei, 6 aprilie 1995, seria A nr. 312
Fiume împotriva Italiei, nr. 20774/05, 30 iunie 2009
Flux împotriva Moldovei (nr. 2), nr.º 31001/03, 3 iulie 2007
Fociac împotriva României, nr. 2577/02, 3 februarie 2005
Fodor împotriva Germaniei (dec.), nr. 25553/02, 11 decembrie 2006
Fogarty împotriva Regatului Unit (MC), nr. 37112/97, CEDO 2001-XI (extrase)
Forrer-Niedenthal împotriva Germaniei, nr. 47316/99, 20 februarie 2003
Fouklev împotriva Ucrainei, nr. 71186/01, 7 iunie 2005
Fredin împotriva Suediei (nr. 2), 23 februarie 1994, seria A nr. 283-A
Freitag împotriva Germaniei, nr. 71440/01, 19 iulie 2007
Fretté împotriva Franței, nr. 36515/97, CEDO 2002-I
Frimu și alții împotriva României (dec.), nr. 45312/11 și alte 2 cereri, 13 noiembrie 2012
Frydlender împotriva Franței (MC), nr. 30979/96, CEDO 2000-VII

—G—

G.L. și S.L. împotriva Franței (dec.), nr. 58811/00, CEDO 2003-III (extrase)
Gajtani împotriva Elveției, nr. 43730/07, 9 septembrie 2014
Ganci împotriva Italiei, nr. 41576/98, CEDO 2003-XI
Gankin și alții împotriva Rusiei, nr. 2430/06 și alte 3 cereri, 31 mai 2016
Garcia împotriva Franței, nr. 41001/98, 26 septembrie 2000
García Manibardo împotriva Spaniei, nr. 38695/97, CEDO 2000-II

García Ruiz împotriva Spaniei (MC), nr. 30544/96, CEDO 1999-I
Gaspari împotriva Sloveniei, nr. 21055/03, 21 iulie 2009
Gautrin și alții împotriva Franței, 20 mai 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-III
Georgel și Georgeta Stoicescu împotriva României, nr. 9718/03, 26 iulie 2011
Georgiadis împotriva Greciei, 29 mai 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-III
Geraguyun Khorhurd Patgamavorakan Akumb împotriva Armeniei (dec.), nr. 11721/04, 14 aprilie 2009
Gerasimov și alții împotriva Rusiei, nr. 29920/05 și alte 10 cereri, 1 iulie 2014
Gnahoré împotriva Franței, nr. 40031/98, CEDO 2000-IX
Göç împotriva Turciei (MC), nr. 36590/97, CEDO 2002-V
Golder împotriva Regatului Unit, 21 februarie 1975, seria A nr. 18
Golubović împotriva Croației, nr. 43947/10, 27 noiembrie 2012
Gorou împotriva Greciei (nr. 2) (MC), nr. 12686/03, 20 martie 2009
Gorraiz Lizarraga și alții împotriva Spaniei, nr. 62543/00, CEDO 2004-III
Granos Organicos Nacionales S.A. împotriva Germaniei, nr. 19508/07, 22 martie 2012
Gülmez împotriva Turciei, nr. 16330/02, 20 mai 2008
Guigüe și SGEN-CFDT împotriva Franței (dec.), nr. 59821/00, CEDO 2004-I
Guincho împotriva Portugaliei, 10 iulie 1984, seria A nr. 81
Gurov împotriva Moldovei, nr. 36455/02, 11 iulie 2006
Gutfreund împotriva Franței, nr. 45681/99, CEDO 2003-VII

—H—

H. împotriva Belgiei, 30 noiembrie 1987, seria A nr. 127-B
H. împotriva Franței, 24 octombrie 1989, seria A nr. 162-A
H. împotriva Regatului Unit, 8 iulie 1987, seria A nr. 120
Håkansson și Stureson împotriva Suediei, 21 februarie 1990, seria A nr. 171-A
Hansen împotriva Norvegiei, nr. 15319/09, 2 octombrie 2014
Harabin împotriva Slovaciei, nr. 58688/11, 20 noiembrie 2012
Hasan Tunç și alții împotriva Turciei, nr. 19074/05, 31 ianuarie 2017
Helle împotriva Finlandei, 19 decembrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VIII
Helmers împotriva Suediei, 29 octombrie 1991, seria A nr. 212-A
Helmut Blum împotriva Austriei, nr. 33060/10, 5 aprilie 2016
Hentrich împotriva Franței, 22 septembrie 1994, seria A nr. 296-A
Hesse-Anger și Anger împotriva Germaniei (dec.), nr. 45835/99, CEDO 2001-VI
Hiro Balani împotriva Spaniei, 9 decembrie 1994, seria A nr. 303-B
Hirvisaari împotriva Finlandei, nr. 49684/99, 27 septembrie 2001
Hokkanen împotriva Finlandei, 23 septembrie 1994, seria A nr. 299-A
Holding și Barnes PLC împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 2352/02, CEDO 2002-IV
Hornsby împotriva Greciei, 19 martie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-II
Hotter împotriva Austriei (dec.), nr. 18206/06, 7 octombrie 2010
Howald Moor și alții împotriva Elveției, nr. 52067/10 și 41072/11, 11 martie 2014
Hudáková și alții împotriva Slovaciei, nr. 23083/05, 27 aprilie 2010
Humen împotriva Poloniei (MC), nr. 26614/95, 15 octombrie 1999
Hurter împotriva Elveției, nr. 53146/99, 15 decembrie 2005

—I—

I.T.C. Ltd împotriva Maltei (dec.), nr. 2629/06, 11 decembrie 2007
Iavorivskaia împotriva Rusiei, nr. 34687/02, 21 iulie 2005

Igor Vasilchenko împotriva Rusiei, nr. 6571/04, 3 februarie 2011
Igranov și alții împotriva Rusiei, nr. 42399/13 și alte 8 cereri, 20 martie 2018
Immeubles Groupe Kosser împotriva Franței, nr. 38748/97, 21 martie 2002
Immobiliare Saffi împotriva Italiei (MC), nr. 22774/93, CEDO 1999-V
Indra împotriva Slovaciei, nr. 46845/99, 1 februarie 2005
Işyar împotriva Bulgariei, nr. 391/03, 20 noiembrie 2008
Ivan Atanassov împotriva Bulgariei, nr. 12853/03, 2 decembrie 2010

—J—

Jahnke și Lenoble împotriva Franței, nr. 40490/98, CEDO 2000-IX
James și alții împotriva Regatului Unit, 21 februarie 1986, seria A nr. 98
Jeronovičs împotriva Letoniei (MC), nr. 44898/10, CEDO 2016
Jones și alții împotriva Regatului Unit, nr. 34356/06 și 40528/06, CEDO 2014
Jovanović împotriva Serbiei, nr. 32299/08, 2 octombrie 2012
Juričić împotriva Croației, nr. 58222/09, 26 iulie 2011
Jurisić și Collegium Mehrerau împotriva Austriei, nr. 62539/00, 27 iulie 2006

—K—

K.D.B. împotriva Țărilor de Jos, 27 martie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-II
K.S. împotriva Finlandei, nr. 29346/95, 31 mai 2001
Kakamoukas și alții împotriva Greciei (MC), nr. 38311/02, 15 februarie 2008
Kalogeropoulou și alții împotriva Greciei și Germaniei (dec.), nr. 59021/00, CEDO 2002-X
Kamenos împotriva Ciprului, nr. 147/07, 31 octombrie 2017
Károly Nagy împotriva Ungariei (MC), nr. 56665/09, CEDO 2017
Katte Klitsche de la Grange împotriva Italiei, 27 octombrie 1994, seria A nr. 293-B
Kemmache împotriva Franței (nr. 3), 24 noiembrie 1994, seria A nr. 296-C
Kenedi împotriva Ungariei, nr. 31475/05, 26 mai 2009
Kerojärvi împotriva Finlandei, 19 iulie 1995, seria A nr. 322
Khamidov împotriva Rusiei, nr. 72118/01, 15 noiembrie 2007
Kingsley împotriva Regatului Unit (MC), nr. 35605/97, CEDO 2002-IV
Klausecker împotriva Germaniei, nr. 415/07, 6 ianuarie 2015
Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos (MC), nr. 39343/98 și alte 3 cereri, CEDO 2003-VI
Kök împotriva Turciei, nr. 1855/02, 19 octombrie 2006
König împotriva Germaniei, 28 iunie 1978, seria A nr. 27
Konstantin Markin împotriva Rusiei (MC), nr. 30078/06, CEDO 2012
Koottummel împotriva Austriei, nr. 49616/06, 10 decembrie 2009
Kosmidis și Kosmidou împotriva Greciei, nr. 32141/04, 8 noiembrie 2007
Koua Poirrez împotriva Franței, nr. 40892/98, CEDO 2003-X
Koukalo împotriva Rusiei, nr. 63995/00, 3 noiembrie 2005
Kraska împotriva Elveției, 19 aprilie 1993, seria A nr. 254-B
Krčmář și alții împotriva Republicii Cehe, nr. 35376/97, 3 martie 2000
Kress împotriva Franței (MC), nr. 39594/98, CEDO 2001-VI
Kreuz împotriva Poloniei, nr. 28249/95, CEDO 2001-VI
Kristiansen și Tyvik AS împotriva Norvegiei, nr. 25498/08, 2 mai 2012
Kübler împotriva Germaniei, nr. 32715/06, 13 ianuarie 2011
Kukkonen împotriva Finlandei (nr. 2), nr. 47628/06, 13 ianuarie 2009
Kushoglu împotriva Bulgariei, nr. 48191/99, 10 mai 2007
Kutić împotriva Croației, nr. 48778/99, CEDO 2002-II

Kyrtatos împotriva Greciei, nr. 41666/98, CEDO 2003-VI (extrase)

—L—

L. împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 34222/96, CEDO 1999-VI
L'Érablière A.S.B.L. împotriva Belgiei, nr. 49230/07, CEDO 2009
Laidin împotriva Franței (nr. 2), nr. 39282/98, 7 ianuarie 2003
Laino împotriva Italiei (MC), nr. 33158/96, CEDO 1999-I
Lamanna împotriva Austriei, nr. 28923/95, 10 iulie 2001
Langborger împotriva Suediei, 22 iunie 1989, seria A nr. 155
Laskowska împotriva Poloniei, nr. 77765/01, 13 martie 2007
Lavents împotriva Letoniei, nr. 58442/00, 28 noiembrie 2002
Le Calvez împotriva Franței, 29 iulie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-V
Le Compte, Van Leuven și De Meyere împotriva Belgiei, 23 iunie 1981, seria A nr. 43
Lechner și Hess împotriva Austriei, 23 aprilie 1987, seria A nr. 118
Sfintele mănăstiri împotriva Greciei, 9 decembrie 1994, seria A nr. 301-A
Levages Prestations Services împotriva Franței, 23 octombrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-V
Libert împotriva Belgiei (dec.), nr. 44734/98, 8 iulie 2004
Lithgow și alții împotriva Regatului Unit, 8 iulie 1986, seria A nr. 102
Lobo Machado împotriva Portugaliei, 20 februarie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-I
Loiseau împotriva Franței (dec.), nr. 46809/99, CEDO 2003-XII
Lorenzetti împotriva Italiei, nr. 32075/09, 10 aprilie 2012
Lovrić împotriva Croației, nr. 38458/15, 4 aprilie 2017
Luka împotriva României, nr. 34197/02, 21 iulie 2009
Lunari împotriva Italiei, nr. 21463/93, 11 ianuarie 2001
Lundevall împotriva Suediei, nr. 38629/97, 12 noiembrie 2002
Luordo împotriva Italiei, nr. 32190/96, CEDO 2003-IX
Lupaș și alții împotriva României (nr. 1), nr. 1434/02 și alte 2 cereri, CEDO 2006-XV (extrase)

—M—

Maaouia împotriva Franței (MC), nr. 39652/98, CEDO 2000-X
Mackay și BBC Scotland împotriva Regatului Unit, nr. 10734/05, 7 decembrie 2010
Magomedov și alții împotriva Rusiei, nr. 33636/09 și alte 9 cereri, 28 martie 2017
Majorana împotriva Italiei (dec.), nr. 75117/01, 26 mai 2005
Malhous împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 33071/96, 12 iulie 2001
Mamatkoulov și Askarov împotriva Turciei (MC), nr. 46827/99 și 46951/99, CEDO 2005-I
Manoilescu și Dobrescu împotriva României și Rusiei (dec.), nr. 60861/00, CEDO 2005-VI
Mantovanelli împotriva Franței, 18 martie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-II
Marc-Antoine împotriva Franței (dec.), nr. 54984/09, 4 iunie 2013
Markovic și alții împotriva Italiei (MC), nr. 1398/03, CEDO 2006-XIV
Martinie împotriva Franței (MC), nr. 58675/00, CEDO 2006-VI
Marti AG și alții împotriva Elveției (dec.), nr. 36308/97, CEDO 2000-VIII
Martins Moreira împotriva Portugaliei, 26 octombrie 1988, seria A nr. 143
Marušić împotriva Croației (dec.), nr. 79821/12, 23 mai 2017
Masson și Van Zon împotriva Țărilor de Jos, 28 septembrie 1995, seria A nr. 327-A
Mats Jacobsson împotriva Suediei, 28 iunie 1990, seria A nr. 180-A
Matheus împotriva Franței, nr. 62740/00, 31 martie 2005
McElhinney împotriva Irlandei (MC), nr. 31253/96, CEDO 2001-XI (extrase)

McGinley și Egan împotriva Regatului Unit, 9 iunie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-III
McGonnell împotriva Regatului Unit, nr. 28488/95, CEDO 2000-II
McMichael împotriva Regatului Unit, 24 februarie 1995, seria A nr. 307-B
McVicar împotriva Regatului Unit, nr. 46311/99, CEDO 2002-III
Melnyk împotriva Ucrainei, nr. 23436/03, 28 martie 2006
Mentchinskaia împotriva Rusiei, nr. 42454/02, 15 ianuarie 2009
Mercieca și alții împotriva Maltei, nr. 21974/07, 14 iunie 2011
Mérigaud împotriva Franței, nr. 32976/04, 24 septembrie 2009
Metaxas împotriva Greciei, nr. 8415/02, 27 mai 2004
Mežnarić împotriva Croației, nr. 71615/01, 15 iulie 2005
Micallef împotriva Maltei (MC), nr. 17056/06, CEDO 2009
Miessen împotriva Belgiei, nr. 31517/12, 18 octombrie 2016
Mihova împotriva Italiei (dec.), nr. 25000/07, 30 martie 2010
Mikhno împotriva Ucrainei, nr. 32514/12, 1 septembrie 2016
Mikulić împotriva Croației, nr. 53176/99, CEDO 2002-I
Milatová și alții împotriva Republicii Cehe, nr. 61811/00, CEDO 2005-V
Miller împotriva Suediei, nr. 55853/00, 8 februarie 2005
Mincheva împotriva Bulgariei, nr. 21558/03, 2 septembrie 2010
Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei, nr. 38366/97 și alte 9 cereri, CEDO 2000-I
Miroļubovs și alții împotriva Letoniei, nr. 798/05, 15 septembrie 2009
Mirovni Inštitut împotriva Sloveniei, nr. 32303/13, 13 martie 2018
Mocié împotriva Franței, nr. 46096/99, 8 aprilie 2003
Momčilović împotriva Croației, nr. 11239/11, 26 martie 2015
Monnell și Morris, 2 martie 1987, seria A nr. 115
Moreira de Azevedo, 23 octombrie 1990, seria A nr. 189
Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2) (MC), nr. 19867/12, CEDO 2017 (extrase)
Morel împotriva Franței, nr. 34130/96, CEDO 2000-VI
Moroko împotriva Rusiei, nr. 20937/07, 12 iunie 2008
Moser împotriva Austriei, nr. 12643/02, 21 septembrie 2006
Mosteanu și alții împotriva României, nr. 33176/96, 26 noiembrie 2002
Mugoša împotriva Muntenegrului, nr. 76522/12, 21 iunie 2016
Musumeci împotriva Italiei, nr. 33695/96, 11 ianuarie 2005
Myriana Petrova împotriva Bulgariei, nr. 57148/08, 21 iulie 2016

—N—

Naït-Liman împotriva Elveției (MC), nr. 51357/07, CEDO 2018
Naku împotriva Lituaniei și Suediei, nr. 26126/07, 8 noiembrie 2016
Nataliya Mikhaylenko împotriva Ucrainei, nr. 49069/11, 30 mai 2013
National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society și Yorkshire Building Society împotriva Regatului Unit, 23 octombrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VII
Nazsiz împotriva Turciei (dec.), nr. 22412/05, 26 mai 2009
Nedeltscho Popov împotriva Bulgariei, nr. 61360/00, 22 noiembrie 2007
Neshev împotriva Bulgariei (dec.), nr. 40897/98, 13 martie 2003
Nejdet Şahin și Perihan Şahin împotriva Turciei (MC), nr. 13279/05, 20 octombrie 2011
Nicholas împotriva Ciprului (dec.), nr. 37371/97, 14 martie 2000
Nideröst-Huber împotriva Elveției, 18 februarie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-I
Niederböster împotriva Germaniei, nr. 39547/98, CEDO 2003-IV (extrase)
Nikolova și Vandova împotriva Bulgariei, nr. 20688/04, 17 decembrie 2013
Nunes Dias împotriva Portugaliei (dec.), nr. 2672/03 și 69829/01, CEDO 2003-IV

—O—

Obermeier împotriva Austriei, 28 iunie 1990, seria A nr. 179
Oerlemans împotriva Țărilor de Jos, 27 noiembrie 1991, seria A nr. 219
OGIS-Institut Stanislas, OGEc Saint-Pie X și Blanche de Castille și alții împotriva Franței, nr. 42219/98 și 54563/00, 27 mai 2004
Ohneberg împotriva Austriei, nr. 10781/08, 18 septembrie 2012
Okyay și alții împotriva Turciei, nr. 36220/97, CEDO 2005-VII
Oleksandr Volkov împotriva Ucrainei, nr. 21722/11, CEDO 2013
Oleynikov împotriva Rusiei, nr. 36703/04, 14 martie 2013
Olsson împotriva Suediei (nr. 1), 24 martie 1988, seria A nr. 130
Olujić împotriva Croației, nr. 22330/05, 5 februarie 2009
Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (ONSIL) împotriva Franței (dec.), nr. 39971/98, CEDO 2000-IX
Oršuš și alții împotriva Croației (MC), nr. 15766/03, CEDO 2010
Ortenberg împotriva Austriei, 25 noiembrie 1994, seria A nr. 295-B
Osinger împotriva Austriei, nr. 54645/00, 24 martie 2005
Osman împotriva Regatului Unit, 28 octombrie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-VIII
Ouzounis și alții împotriva Greciei, nr. 49144/99, 18 aprilie 2002

—P—

P., C. și S. împotriva Regatului Unit, nr. 56547/00, CEDO 2002-VI
Pabla Ky împotriva Finlandei, nr. 47221/99, CEDO 2004-V
Pafitis și alții împotriva Greciei, 26 februarie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-I
Pailot împotriva Franței, 22 aprilie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-II
Paksas împotriva Lituaniei (MC), nr. 34932/04, CEDO 2011
Pammel împotriva Germaniei, 1 iulie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Panjeheighalehei împotriva Danemarcei (dec.), nr. 11230/07, 13 octombrie 2009
Papachelas împotriva Greciei (MC), nr. 31423/96, CEDO 1999-II
Papageorgiou împotriva Greciei, 22 octombrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VI
Papon împotriva Franței (dec.), nr. 344/04, CEDO 2005-XI
Parlov-Tkalčić împotriva Croației, nr. 24810/06, 22 decembrie 2009
Parohia Greco-Catolică Sâmbăta Bihor împotriva României, nr. 48107/99, 12 ianuarie 2010
Parohia Greco-Catolică Lupeni și alții împotriva României (MC), nr. 76943/11, CEDO 2016 (extrase)
Pastore împotriva Italiei (dec.), nr. 46483/99, 25 mai 1999
Paulsen-Medalen și Svensson împotriva Suediei, 19 februarie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-I
Pedro Ramos împotriva Elveției, nr. 10111/06, 14 octombrie 2010
Pellegrin împotriva Franței (MC), nr. 28541/95, CEDO 1999-VIII
Pellegrini împotriva Italiei, nr. 30882/96, CEDO 2001-VIII
Peñafiel Salgado împotriva Spaniei (dec.), nr. 65964/01, 16 aprilie 2002
Pereira da Silva împotriva Portugaliei, nr. 77050/11, 22 martie 2016
Perez împotriva Franței (MC), nr. 47287/99, CEDO 2004-I
Pérez de Rada Cavanilles împotriva Spaniei, 28 octombrie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-VIII
Peruš împotriva Sloveniei, nr. 35016/05, 27 septembrie 2012
Pescador Valero împotriva Spaniei, nr. 62435/00, CEDO 2003-VII
Petko Petkov împotriva Bulgariei, nr. 2834/06, 19 februarie 2013
Pétur Thór Sigurðn împotriva Islandei, nr. 39731/98, CEDO 2003-IV
Philis împotriva Greciei (nr. 1), 27 august 1991, seria A nr. 209

Philis împotriva Greciei (nr. 2), 27 iunie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Pierre-Bloch împotriva Franței, 21 octombrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VI
Pini și alții împotriva României, nr. 78028/01 și 78030/01, CEDO 2004-V (extrase)
Pizzetti împotriva Italiei, 26 februarie 1993, seria A nr. 257-C
Platakou împotriva Greciei, nr. 38460/97, CEDO 2001-I
Pocius împotriva Lituaniei, nr. 35601/04, 6 iulie 2010
Podbielski și PPU Polpure împotriva Poloniei, nr. 39199/98, 26 iulie 2005
Poiss împotriva Austriei, 23 aprilie 1987, seria A nr. 117
Pönkä împotriva Estoniei, nr. 64160/11, 8 noiembrie 2016
Potocka și alții împotriva Poloniei, nr. 33776/96, CEDO 2001-X
Preda și Dardari împotriva Italiei (dec.), nr. 28160/95 și 28382/95, CEDO 1999-III
Pretto și alții împotriva Italiei, 8 decembrie 1983, seria A nr. 71
Pridatchenko și alții împotriva Rusiei, nr. 2191/03 și alte 3 cereri, 21 iunie 2007
Prințul Hans-Adam II de Liechtenstein împotriva Germaniei (MC), nr. 42527/98, CEDO 2001-VIII
Probstmeier împotriva Germaniei, 1 iulie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Procola împotriva Luxemburgului, 28 septembrie 1995, seria A nr. 326
Prodan împotriva Moldovei, nr. 49806/99, CEDO 2004-III (extrase)
Pudas împotriva Suediei, 27 octombrie 1987, seria A nr. 125-A
Puolitaival și Pirttiaho împotriva Finlandei, nr. 54857/00, 23 noiembrie 2004

—R—

R.P. și alții împotriva Regatului Unit, nr. 38245/08, 9 octombrie 2012
Rafinările elene Stran și Stratis Andreadis împotriva Greciei, 9 decembrie 1994, seria A nr. 301-B
Raïlian împotriva Rusiei, nr. 22000/03, 15 februarie 2007
Ramljak împotriva Croației, nr. 5856/13, 27 iunie 2017
Refah Partisi (Partidul Prosperității) și alții împotriva Turciei (dec.), nr. 41340/98 și alte 3 cereri, 3 octombrie 2000
Regner împotriva Republicii Cehe (MC), nr. 35289/11, CEDO 2017
Reuther împotriva Germaniei (dec.), nr. 74789/01, CEDO 2003-IX
Revel și Mora împotriva Franței (dec.), nr. 171/03, 15 noiembrie 2005
Riabykh împotriva Rusiei, nr. 52854/99, CEDO 2003-IX
Ringeisen împotriva Austriei, 16 iulie 1971, seria A nr. 13
Robins împotriva Regatului Unit, 23 septembrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-V
Roche împotriva Regatului Unit (MC), nr. 32555/96, CEDO 2005-X
Rolf Gustafson împotriva Suediei, 1 iulie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Romańczyk împotriva Franței, nr. 7618/05, 18 noiembrie 2010
RTBF împotriva Belgiei, nr. 50084/06, CEDO 2011
Ruianu împotriva României, nr. 34647/97, 17 iunie 2003
Ruiz-Mateos împotriva Spaniei, 23 iunie 1993, seria A nr. 262
Ruiz Torija împotriva Spaniei, 9 decembrie 1994, seria A nr. 303-A
Ruotolo împotriva Italiei, 27 februarie 1992, seria A nr. 230-D
Ryakib Biryukov împotriva Rusiei, nr. 14810/02, CEDO 2008

—S—

S.C. Black Sea Caviar S.R.L. împotriva României, nr. 13013/06, 31 mai 2016
Sabah El Leil împotriva Franței (MC), nr. 34869/05, 29 iunie 2011
Sabin Popescu împotriva României, nr. 48102/99, 2 martie 2004
Sablon împotriva Belgiei, nr. 36445/97, 10 aprilie 2001

Saccoccia împotriva Austriei (dec.), nr. 69917/01, 5 iulie 2007
Saccoccia împotriva Austriei, nr. 69917/01, 18 decembrie 2008
Sacilor-Lormines împotriva Franței, nr. 65411/01, CEDO 2006-XIII
Sakellaropoulos împotriva Greciei (dec.), nr. 38110/08, 6 ianuarie 2011
Salesi împotriva Italiei, 26 februarie 1993, seria A nr. 257-E
Salomonsson împotriva Suediei, nr. 38978/97, 12 noiembrie 2002
San Leonard Band Club împotriva Maltei, nr. 77562/01, CEDO 2004-IX
Sanglier împotriva Franței, nr. 50342/99, 27 mai 2003
Santambrogio împotriva Italiei, nr. 61945/00, 21 septembrie 2004
Santos Pinto împotriva Portugaliei, nr. 39005/04, 20 mai 2008
Saoud împotriva Franței, nr. 9375/02, 9 octombrie 2007
Sara Lind Eggertsdóttir împotriva Islandei, nr. 31930/04, 5 iulie 2007
SARL Amat-G și Mebaghichvili împotriva Georgiei, nr. 2507/03, CEDO 2005-VIII
Sartory împotriva Franței, nr. 40589/07, 24 septembrie 2009
Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy împotriva Finlandei (MC), nr. 931/13, CEDO 2017
Savino și alții împotriva Italiei, nr. 17214/05 și alte 2 cereri, 28 aprilie 2009
Schmidt împotriva Letoniei, nr. 22493/05, 27 aprilie 2017
R.S. împotriva Germaniei (dec.), nr. 19600/15, 28 martie 2017
Schouten și Meldrum împotriva Țărilor de Jos, 9 decembrie 1994, seria A nr. 304
Schuler-Zraggen împotriva Elveției, 24 iunie 1993, seria A nr. 263
Scordino împotriva Italiei (nr. 1) (MC), nr. 36813/97, CEDO 2006-V
Sdružení Jihočeské Matky împotriva Republicii Cehe (dec.), nr. 19101/03, 10 iulie 2006
Sekul împotriva Croației (dec.), nr. 43569/13, 30 iunie 2015
Selmani și alții împotriva „Fostei Republice Iugoslave a Macedoniei”, nr. 67259/14, 9 februarie 2017
Sharxhi și alții împotriva Albaniei, nr. 10613/16, 11 ianuarie 2018
Sialkowska împotriva Poloniei, 8932/05, 22 martie 2007
Siegel împotriva Franței, nr. 36350/97, CEDO 2000-XII
Sigalas împotriva Greciei, nr. 19754/02, 22 septembrie 2005
Sigma Radio Television Ltd împotriva Ciprului, nr. 32181/04 și 35122/05, 21 iulie 2011
Šikić împotriva Croației, nr. 9143/08, 15 iulie 2010
Silva Pontes împotriva Portugaliei, 23 martie 1994, seria A nr. 286-A
Skorobogatykh împotriva Rusiei (dec.), nr. 37966/02, 8 iunie 2006
Skyradio AG și alții împotriva Elveției (dec.), nr. 46841/99, 31 august 2004
Smirnov împotriva Rusiei (dec.), nr. 14085/04, 6 iulie 2006
Société anonyme d’habitations à loyers modérés Terre et Famille împotriva Franței (dec.), nr. 62033/00, 17 februarie 2004
Société de gestion du port de Campoloro și Société fermière de Campoloro împotriva Franței, nr. 57516/00, 26 septembrie 2006
Sokourenko și Strygoun împotriva Ucrainei, nr. 29458/04 și 29465/04, 20 iulie 2006
Sommerfeld împotriva Germaniei (MC), nr. 31871/96, CEDO 2003-VIII (extrase)
Sotiris și Nikos Koutras ATTEE împotriva Greciei, nr. 39442/98, CEDO 2000-XII
Sovtransavto Holding împotriva Ucrainei, nr. 48553/99, CEDO 2002-VII
Speil împotriva Austriei (dec.), nr. 42057/98, 5 septembrie 2002
Sporrong și Lönnroth împotriva Suediei, 23 septembrie 1982, seria A nr. 52
Sramek împotriva Austriei, 22 octombrie 1984, seria A nr. 84
Stanev împotriva Bulgariei (MC), nr. 36760/06, CEDO 2012
Stankiewicz împotriva Poloniei, nr. 46917/99, CEDO 2006-VI
Stankov împotriva Bulgariei, nr. 68490/01, 12 iulie 2007
Star Cate Epilekta Gevmata și alții împotriva Greciei (dec.), nr. 54111/07, 6 iulie 2010
Staroszczyk împotriva Poloniei, nr. 59519/00, 22 martie 2007
Stavroulakis împotriva Greciei (dec.), nr. 22326/10, 28 ianuarie 2014

Steck-Risch și alții împotriva Liechtensteinului, nr. 63151/00, 19 mai 2005
Steel și Morris împotriva Regatului Unit, nr. 68416/01, CEDO 2005-II
Stegarescu și Bahrin împotriva Portugaliei, nr. 46194/06, 6 aprilie 2010
Stepinska împotriva Franței, nr. 1814/02, 15 iunie 2004
Stichting Mothers of Srebrenica și alții împotriva Țărilor de Jos (dec.), nr. 65542/12, CEDO 2013 (extrase)
Storck împotriva Germaniei, nr. 61603/00, CEDO 2005-V
Stubbings și alții împotriva Regatului Unit, 22 octombrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-IV
Suda împotriva Republicii Cehe, nr. 1643/06, 28 octombrie 2010
Suküt împotriva Turciei (dec.), nr. 59773/00, 11 septembrie 2007
Suominen împotriva Finlandei, nr. 37801/97, 1 iulie 2003
Sürmeli împotriva Germaniei (MC), nr. 75529/01, CEDO 2006-VII
Süßmann împotriva Germaniei (MC), 16 septembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-IV
Švarc și Kavnik împotriva Sloveniei, nr. 75617/01, 8 februarie 2007
Syngelidis împotriva Greciei, nr. 24895/07, 11 februarie 2010
Szücs împotriva Austriei, 24 noiembrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VII

—T—

Tabbane împotriva Elveției (dec.), nr. 41069/12, 1 martie 2016
Tabor împotriva Poloniei, nr. 12825/02, 27 iunie 2006
Taşkın și alții împotriva Turciei, nr. 46117/99, CEDO 2004-X
Tatichvili împotriva Rusiei, nr. 1509/02, CEDO 2007-I
Tence împotriva Sloveniei, nr. 37242/14, 31 mai 2016
Ternovskis împotriva Letoniei, nr. 33637/02, 29 aprilie 2014
Terra Woningen B.V. împotriva Țărilor de Jos, 17 decembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-VI
Teteriny împotriva Rusiei, nr. 11931/03, 30 iunie 2005
Thlimmenos împotriva Greciei (MC), nr. 34369/97, CEDO 2000-IV
Tiemann împotriva Franței și Germaniei (dec.), nr. 47457/99 și 47458/99, CEDO 2000-IV
Tierce împotriva San Marino, nr. 69700/01, CEDO 2003-VII
Tinnelly & Sons Ltd și alții și McElduff și alții împotriva Regatului Unit, 10 iulie 1998, Culegere de hotărâri și decizii 1998-IV
Tocono și Profesorii Prometeiști împotriva Moldovei, nr. 32263/03, 26 iunie 2007
Tolstoy Miloslavsky împotriva Regatului Unit, 13 iulie 1995, seria A nr. 316-B
Torri împotriva Italiei, 1 iulie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-IV
Toziczka împotriva Poloniei, nr. 29995/08, 24 iulie 2012
Transado - Transportes Fluviais Do Sado, S.A. împotriva Portugaliei (dec.), 16 decembrie 2003
Trapeznikov și alții împotriva Rusiei, nr. 5623/09 și alte 3 cereri, 5 aprilie 2016
Tre Traktörer Aktiebolag împotriva Suediei, 7 iulie 1989, seria A nr. 159
Tregoubenko împotriva Ucrainei, nr. 61333/00, 2 noiembrie 2004
Treska împotriva Albaniei și Italiei (dec.), nr. 26937/04, CEDO 2006-XI (extrase)
Trevisanato împotriva Italiei, nr. 32610/07, 15 septembrie 2016
Tsanova-Gecheva împotriva Bulgariei, nr. 43800/12, 15 septembrie 2015
Tsfayo împotriva Regatului Unit, nr. 60860/00, 14 noiembrie 2006
Tsikakis împotriva Germaniei, nr. 1521/06, 10 februarie 2011
Turczanik împotriva Poloniei, nr. 38064/97, CEDO 2005-VI
Tuziński împotriva Poloniei (dec.), nr. 40140/98, 30 martie 1999

—U—

Uçar împotriva Turciei (dec.), nr. 12960/05, 29 septembrie 2009
Ullens de Schooten și Rezabek împotriva Belgiei, nr. 3989/07 și 38353/07, 20 septembrie 2011
Ulyanov împotriva Ucrainei (dec.), nr. 16472/04, 5 octombrie 2010
Unédic împotriva Franței, nr. 20153/04, 18 decembrie 2008
Unión Alimentaria Sanders S.A. împotriva Spaniei, 7 iulie 1989, seria A nr. 157
Urechean și Pavlicenco împotriva Republicii Moldova, nr. 27756/05 și 41219/07, 2 decembrie 2014
Užkauskas împotriva Lituaniei, nr. 16965/04, 6 iulie 2010

—V—

Valová, Slezák și Slezák împotriva Slovaciei, nr. 44925/98, 1 iunie 2004
Van de Hurk împotriva Țărilor de Jos, 19 aprilie 1994, seria A nr. 288
Van Marle și alții împotriva Țărilor de Jos, 26 iunie 1986, seria A nr. 101
Van Orshoven împotriva Belgiei, 25 iunie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-III
Vardanyan și Nanushyan împotriva Armeniei, nr. 8001/07, 27 octombrie 2016
Varela Assalino împotriva Portugaliei (dec.), nr. 64336/01, 25 aprilie 2002
Vasilchenko împotriva Rusiei, 34784/02, 23 septembrie 2010
Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2), nr. 32772/02, 4 octombrie 2007
Verlagsgruppe News GmbH împotriva Austriei (dec.), nr. 62763/00, 16 ianuarie 2003
Vermeulen împotriva Belgiei, 20 februarie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-I
Vernillo împotriva Franței, 20 februarie 1991, seria A nr. 198
Versini împotriva Franței, nr. 40096/98, 10 iulie 2001
Vilho Eskelinen și alții împotriva Finlandei (MC), nr. 63235/00, CEDO 2007-II
Vocaturato împotriva Italiei, 24 mai 1991, seria A nr. 206-C
Voggenreiter împotriva Germaniei, nr. 7169/99, CEDO 2004-I (extrase)
Von Maltzan și alții împotriva Germaniei (dec.) (MC), nr. 71916/01 și alte 2 cereri, CEDO 2005-V

—W—

Wagner și J.M.W.L. împotriva Luxemburgului, nr. 76240/01, 28 iunie 2007
Waite și Kennedy împotriva Germaniei (MC), nr. 26083/94, CEDO 1999-I
Wallihauser împotriva Austriei, nr. 156/04, 17 iulie 2012
Warsicka împotriva Poloniei, nr. 2065/03, 16 ianuarie 2007
Weissman și alții împotriva României, nr. 63945/00, CEDO 2006-VII (extrase)
Werner împotriva Austriei, 24 noiembrie 1997, Culegere de hotărâri și decizii 1997-VII
Wettstein împotriva Elveției, nr. 33958/96, CEDO 2000-XII
Wierzbicki împotriva Poloniei, nr. 24541/94, 18 iunie 2002
Wiesinger împotriva Austriei, 30 octombrie 1991, seria A nr. 213
Woś împotriva Poloniei, nr. 22860/02, CEDO 2006-VII
Wynen și Centre hospitalier interrégional Edith-Cavell împotriva Belgiei, nr. 32576/96, CEDO 2002-VIII

—X—

X împotriva Franței, 31 martie 1992, seria A nr. 234-C

—Y—

Yagtzilar și alții împotriva Greciei, nr. 41727/98, CEDO 2001-XII

Yakovlev împotriva Rusiei, nr. 72701/01, 15 martie 2005

Yvon împotriva Franței, nr. 44962/98, CEDO 2003-V

—Z—

Z și alții împotriva Regatului Unit (MC), nr. 29392/95, CEDO 2001-V

Zagorodnikov împotriva Rusiei, nr. 66941/01, 7 iunie 2007

Zalli împotriva Albaniei (dec.), nr. 52531/07, 8 februarie 2011

Zander împotriva Suediei, 25 noiembrie 1993, seria A nr. 279-B

Zapletal împotriva Republicii Cehe (dec.), nr. 12720/06, 30 noiembrie 2010

Zappia împotriva Italiei, 26 septembrie 1996, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-IV

Zavodnik împotriva Sloveniei, nr. 53723/13, 21 mai 2015

Ziegler împotriva Elveției, nr. 33499/96, 21 februarie 2002

Zielinski, Pradal, Gonzalez și alții împotriva Franței (MC), nr. 24846/94 și alte 9 cereri, CEDO 1999-VII

Zimmermann și Steiner împotriva Elveției, 13 iulie 1983, seria A nr. 66

Zollmann împotriva Regatului Unit (dec.), nr. 62902/00, CEDO 2003-XII

Zolotas împotriva Greciei, nr. 38240/02, 2 iunie 2005

Zubac împotriva Croației (MC), nr. 40160/12, 5 aprilie 2018

Zumtobel împotriva Austriei, 21 septembrie 1993, seria A nr. 268-A

Zvolský și Zvolská împotriva Republicii Cehe, nr. 46129/99, CEDO 2002-IX